

NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES

Tuesday 12th April, 2022

The Assembly met at 9. 01am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour Manm Onorab. Bonzour nou *staff* ki pe asiste nou. Bonzour tou manm piblik. Byenveni pou nou travay pou sa semen. Nou ava konmans lo *Order Paper* avek *communications* mon annan de Manm ki'n demann lotorizasyon pou zot fer en pwen, met en pwen devan Lasanble e mon ava demann zot pou fer sa la. Premye Onorab Pillay *Leader* Lopozisyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun ki a lekout e bonzour tou dimoun ki pe swiv nou isi ou ayer, byensir bonzour avan mon bliye tou koleg Onorab.

Mr Speaker premye pwen ki mon annan pou fer se pou klarifye en dokiman ki pe sorti dan domenn piblik e ki pe detay saler sa bann diferan pozisyon dan Gouvernman e kot Lasanble Nasyonal mon fer li mon devwar dan mon dan lentere eksplik piblik ki i annan lenformasyon lo sa latab ki pa korek.

Petet sa dimoun li mon pe alert ou Mr Speaker in servi provizyon konstitisyonnèl ki dir ki saler, *allowance* oubyen pansyon ki ganny donner a *Leader* Lopozisyon i pa devret mwens ki pou en Minis e in krwar poudir mon ganny sa bann menm benefis, me i pa leka.

E si bann Minis pe ganny sa bann benefis mon pa konnen prezan si sa i vin konstitisyonnèl.

An se ki konsern sa bann benefis in mansyonnen poudir mon ganny R25,000 *Housing Allowance* oubyen *rental*. E menm lofis

Leader Zafer Gouvernman, sa i pa korek. Nou pa gannyen - mon pa gannyen R25,000 *Housing Allowance*.

In osi mansyonnen ki mon ganny R10,000 *dental* tou le lafen lannen. Sa osi i pa korek. Mon pa gannyen sa *allowance dental*.

In osi mansyonnen ki aparaman mon ganny R7700 pou telefonn tou le mwan. Sa osi i pa korek, mon pa gannyen sa *allowance*. *As far I know* zis Minis ki ganny R4000 tou le mwan e lezot *allowance* pou telefonn e sa bann *allowance rental* e sa bann lezot *allowance* dantis avek dokter.

So mon krwar sa i ava klarifye serten dout ki i annan lo sa bann dokiman e lo sa bann lenformasyon ki pe ganny pase. E an se ki konsern mon *Caucus* bann Manm Lasanble, *as far* ki mwan mon rapel mon en Manm Lasanble napa en Manm Lasanble ki tous R71,000 par mwan.

Mon ti ava kontan met sa lo rikord e fer sir ki piblik i ganny sa byen ki pa kree en move konsepsyon - en fo konsepsyon la deor parmi dimoun e kree bann lanmertim kot pa nesaser. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mersi pou met sa pwen devan nou. Mon krwar sa pwen i aplik pou tou Manm Lasanble. Mon okouran ki i annan en lartik ki'n ganny pibliye lo sa size. Mon pa pare pou donn en desizyon lo ki mannyer nou pou fer sa, ki mannyer mon pou antreprann sa la. Me mon ava regarde avek *Legal Counsel*, avek dimoun ki kapab donn en lopinyon lo la e nou ava regarde ki aksyon ki i devret pran pou koriz sa. Mersi Onorab Pillay ou dezyenm pwen silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Mon dezyenm pwen i konsern de Mosyon ki mon ti oule *move* anba *Order* 42. Mon'n met li *as* anba en size *urgency*, me selman sa de Mosyon i relye avek en *ruling* ki ou ou'n donner dan Lasanble.

Premye Mosyon mon ti pe demande ki Gouvernman i donn Lasanble Nasyonal Kontra *Travizory* e Gouvernman Sesel, Rapor finansyel an sa ki konsern *Travizory* ki Lasanble ti ganny promet pou pare lafen Mars 2022.

Tou le de dokiman ki Lasanble in ganny promet pou gannyen, pa ankor ariv devan Lasanble e nou pa ankor gannyen.

Mon dezyenm Mosyon sa Lasanble ti pe demande anliny avek lespri nou Konstitisyon, ki *SBC* i ganny menm tretman parey tou lezot antite an sa ki konsern kestyon Lasanble.

E anlir avek sa *Management* sa lorganizasyon i ava piblikman ganny loportinite pou vin reponn tou kestyon Lasanble ki bann Manm i kapab annan ki relye avek *SBC*. Sa anliny pou retir okenn krwayans manipilasyon ki kapab pe arive avek *SBC*, e pou donn *SBC* loportinite pou li reakte konman en lenstitisyon endepandan.

Ou pa'n *allow* sa de Mosyon menm apre ki ou ki'n demann mwan sa pou *move* sa de Mosyon, ki mon krwar sa i en vyolasyon privez, sa *matter of privilege* ki mon ti *raise* devan ou, akoz se ou ki ti *rule* ki mon bezwen anmenn sa bann Mosyon.

Mon oule alert ou baze lo la lo *Order 42 e Order 42 (h)* i dir ou mon pa neserman bezwen donn ou notis pou en Mosyon *relating to a matter of privilege*.

Sa de Mosyon i *relate to a matter of privilege* ki ou'n *rule* lo la, e ou *ruling* sete ki mon anmenn sa de Mosyon.

Alors mon pe demann ou anliny avek *Order 42 (h)* pou les sa de Mosyon pase, ganny met lo *Order Paper* e ki Lasanble i ava fer desizyon lo sa de Mosyon. E ki enn fwa pou tou nou ava kapab;-enn, ganny sa Kontra an *Travizory* e tou bann rapor finansyel a se ki konsern *Travizory* e bann keksoz bann larzan ki'n sipoze antre ou pa antre, an se ki konsern *Travizory*.

E dezyenmman, nou ava kapab osi kapab ganny en fason pou nou anmenn *SBC* devan Lasanble, pou li kapab eksplik son lekor dan sirkonstans ki Manm i ava annan kestyon pou li.

Mon demann ou Mr Speaker ancor enn fwa anliny ek *Order 42(h)* pou les sa de Mosyon pase, akoz sa de Mosyon i konsern en *matter of privilege* ki ou'n donn en *ruling* lo la. E mon pe zis swiv ou *ruling*. Si ou menm ou, ou demann mwan pou anmenn Mosyon, prezan ou pa oule les mwan anmenn Mosyon, Mr Speaker mon pa kapab ganny en konpran kote nou pe ale avek Lasanble. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Mon ava adres sa pwen. Wi *Standing Orders 42* i fer posibilite pou en *Urgent motion*. E annou fer byen kler ki nou pe koz lo en *Urgent motion* la.

Mon pou lir *Order 42 (1)* pou li al lo rikord *Order 42 (1)* i dir,

“Unless otherwise provided by these Orders or with the prior permission of the Speaker on grounds of public urgency, no Motion shall be moved sitting unless at least ten days ten clear days’ notice has been given. ”

Leader Lopozisyon in soumet sa de Mosyon parey in dir konman irzan. Enn, pou demann ki dokiman lo *Travizory* i ganny soumet ek Lasanble, e lot ki *SBC* i kapab vin dan Lasanble pou reponn kestyon.

Mon napa okenn problemm avek sa de Mosyon tou le de tre valab. Me mon pa vwar *public urgency* ladan ki pou permet Lasanble pran zot avek priyorite par lao tou lezot Mosyon ki bann Manm in soumet deza.

Mon’n konsider de pwen - enn bann Manm ki’n soumet zot Mosyon ki deza lo *Order Paper*, pa devret ganny defavorize avek enn ki’n ganny soumet apre. Zot Mosyon osi i enportan. E i lo size enportan.

Dezyenm, ler ou met en Mosyon lo *Order Paper*, fodre lezot Manm i ganny letan pou etidye li e prepar zot entervansyon lo sa size.

Mon’n decide ki *Leader* Lopozisyon i ava ganny menm tretman ki lezot Mosyon, e ki *ABC* i ava konsidere kan ki pou met li lo *Order Paper* osi vit ki posib.

Lo kestyon *matter of privilege* dan (*h*) mon krwar sa de Mosyon i pa vin konman en repons pou *matter of privilege* - en *matter* ki mannyer Lasanble pou travay.

Mon remerci *Leader* Lopozisyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-mic)

MR SPEAKER

Leader Lopozisyon mon pa pou rantre dan en largiman lo la silvouple. Mon’n donn mon *ruling* e *that will be it*. Mon ava permet en pwen si ou fer li vitman.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Zis en pwen. Mon krwar ou pe enterpret sa mo ‘notis’, konman sa keksoz ki pou decide si mon Mosyon i ariv lo *Order Paper*.

Nou pou retourn dan *verbatim* pou lazournen e nou ava ganny *verbatim* sa ki ou ti dir mwan. E mon *maintain* mon pozisyon ki sa Mosyon i anliny avek *matter of privilege* ki mon’n anmennen e ki ou

ti *rule* e ou *ruling* ki ou ti donnen lo sa *matter of privilege*, se ki mon anmenn sa bann Mosyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon pwen dan sa ki mon'n site se sa mo '*public urgency*.' Mersi Onorab Pillay. Onorab Cosgrow ou annan en pwen silvouple. Onorab

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker i pa normal ki ozordi bokou Seselwa ki ankor pe rod travay, zot vwar zot dan serten difikilte me par kont i annan etranze ki antre Sesel avek fo sertifika e zot, zot pe travay dan Sesel.

E sa deklarasyon ti ganny fer dan prezans Prezidan avek detrwa lezot Minis dan en *meeting*. E ziska prezan okenn Lotorite pa ankor pronons zot lekor lo la pou donn en serten lesplikasyon.

E mon pe fer sa an referans avek e *Urgent Question* ki mon'n anmennen ki mon ti swete i antre lo *Order Paper* pou kapab adres sa sityasyon. Me malerezman mon kestyon pa'n antre e mon krwar i enportan pou piblik konnen ki sa i en *matter* ki serye e ki devret ganny *deal* avek par bann Lotorite. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Cosgrow. Mersi pou lev sa pwen. Ou'n adres kestyon *Urgent Question* avan, e mon kontan pran loportinite pou revin lo la. Sa kestyon ki Onorab Cosgrow in soumet i konsern travay *Seychelles Qualifications Authority* po tyek sertifika ki'n ganny soumet an relasyon avek laplikasyon travay.

La ankor mon krwar i en kestyon tre valab, me i sa kestyon i parey lezot ki'n ganny soumet. E mon pa vwar aköz i devret ganny lir latansyon pli irzan, ki lezot kestyon ki bann Manm in soumet.

Mon pou mon'n deza *advise* Onorab Cosgrow i devret soumet son kestyon e nou ava pran li da lord kestyon ki i annan.

Ankor enn fwa an relasyon avek bann pwen ki'n fer, avan in poz son pwen lo kestyon, sa size travayer etranze zot kalifikasyon e mannyer *GOP* i ganny aplike, e ki mannyer sa Minister i tret sa prosedir *GOP*;- anfe i annan de Minister ki konsernen. Sa kestyon in la pou en kantite letan. E i ankor pe ale.

I en size ki mon vremen dakor ki Lasanble i adrese, me mon krwar i kapab pran son letan dan lord labitid e sa kestyon i kapab ganny konsidere.

Ankor enn fwa Onorab Cosgrow mon'n donn mon *ruling*, si mon ava permet ou en pwen si oule zis klarifye mon *statement*.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker, mon'n ekout ou *ruling*. Mr Speaker mon santi enn nou bann louvraz se pou *press* Minis pou kapab donn serten garanti devan Lasanble. E nou pe la *break* la 3 semenn pou pase e nou pa konnen ki pou arive.

E problem se ki i kapab annan dimoun ankor ki antre avek fo sertifika, e mon krwar nou ti'n devret kapab konnen ki bann aksyon e mezir Minis pou al pran? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi.

HON BERNARD GEORGES

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Georges ou, ava paret mwan reponn sa kestyon silvouple. Silvouple Onorab Georges mon oule termin sa.

HON BERNARD GEORGES

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Wi *ok* si ou annan en *point of order*. Onorab Cosgrow wi sa size i la, bann Minister i okouran e mon krwar bann Minister i ava pran zot bann responsabilite pou zot travay lo la. Zis aköz en pwen in ganny fer dan en *public meeting*, avek boutikye i pa sifizaman rezon pou tret sa konman '*public urgency*' dan Lasanble. Mersi.

HON BERNARD GEORGES

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Georges mon ti ava kontan terminen lo la. Si ou *point of order* i lo sa bann keksoz mon ti ava prefere ki nou kontinyen nou soz. Yes Onorab.

HON BERNARD GEORGES

Avek ou permisyon Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Mont ti anv i zis *draw* a latansyon Lasanble lo *Order* 31(6). Onorab Cosgrow bomaten in fer en keksoz ki i pa ti'n merite fer. I pa kapab pran en pwen devan Lasanble parey in fer. Mersi.

(Interruption)

MR SPEAKER

Ale, mersi. *Stop, stop, stop.*

(Interruption)

MR SPEAKER

Stop, stop, non. Onorab Georges mon'n konsider demann Onorab Cosgrow mon'n donn li permisyon pou li lev sa dan Lasanble.

Akoz mon krwar...

(Interruption)

MR SPEAKER

Stop please! Akoz mon krwar i dan lentere eklersi sa size. Mersi bokou. *Ok?* Nou a prosede avek nou *Order Paper* Madanm Clerk Prezantasyon Papye.

MADAM DEPUTY CLERK

Mersi Mr Speaker. Prezantasyon Papye *comme swivan*,
S.I. 33 of 2022 Notification of Proposed Reclamation at Cascade under section 6(2) and (3) of Cap 106.

S.I. 34 of 2022 The Nature Conservancy Debt (Facility A1) Order, 2022.

S.I. 35 of 2022 The Nature Conservancy Debt (Facility A2) Order, 2022.

S.I. 36 of 2022 Seychelles Pension Fund (Benefits) (Amendment) Regulations, 2022.

S.I. 37 of 2022 Seychelles Parks and Gardens Authority Act (Commencement) Notice, 2022

The 2021 Annual Report of the International Affairs Committee. The Annual Report of the Committee on Government Assurances – 2022-2021. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madam Clerk. Nou annan sa de rapor par Komite Lasanble ki Onorab Lemiel ki *Chairman Committee on Government Assurances* in enform mon ki ti ava kontan fer son prezantasyon demen maten. Akoz i pe rektifye enn de pti fot teknik lo son rapor.

Alor mon'n dakor nou pou pran sa demen *matin. Annual Report of the International Affairs Committee* Onorab William *Chairperson* eski ou pare pou prezant sa rapor? Onorab William mon donn nou laparol.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker mon annan gran plezir pou prezant rapor Komite Zafer Etranze. E an premye lye mon ti ava kontan remerisi ou menm Mr Speaker, Deputy Speaker, *LGB, Chief Whip*, Clerk Lasanble Nasyonal avek Deputy Clerk e tou bann Manm Lasanble ki'n ede spesyalman bann Manm lo Komite Zafer Etranzer ki enkli Onorab Wavel Woodcock konman Vis-Chair, Onorab Egbert Aglae, Onorab Philip Monthly, Onorab Wallace Cosgrow, Onorab Kelly Samynadin, avek Onorab Phillip Arissol.

Mr Speaker rapor i devan Lasanble, e mon napa lentansyon pas an antye lo sa rapor. Me pou remerisi tou bann dimoun ki'n ede. E Mr Speaker mon ti ava kontan dir ki pandan sa lannen ki lannen pase nou'n fer en travay vreman formidab.

E nou'n pas an revi nou 9 Trete ki Lasanble in ratifye. Mr Speaker mon ti ava kontan met devan de konsern, enn se i annan pou fer avek lasosyasyon *Parlementaire du Commission de L'Océan Indien*.

Mr Speaker, nou santi konman Komite Zafer Etranzer ki Sesel dan sa sou-rezyon i kapab zwe en pli gran rol e an menm tan nou santi poudir pou Gouvernman kapab bouze, i annan sa nesesite pou annan Komite Lasanble ki pouse.

An menm tan par egzanp Mr Speaker ozordi avek bann sityasyon pandemik *COVID*, avek lager laba *Ukraine*, kekyon ki nou poz nou lekore se ki ozordi nou pa ti devret annan en laflot bato pou kapab transport nou bann marsandiz dan sou-rezyon, e la nou vwar poudir bokou bann *container* pe ganny *held up* laba *Dubai* e bann lezot Por me *Salalah*.

Nou santi poudir si ti annan en Komite *Parlement Du L'Ocean Indien* nou ti ava zwe en rol proaktiv pou kapab ;- enn fer Gouvernman dan sa bann sou-rezyon pou bouze e reazir lo serten bann keksoz, ki nou santi i tre enportan pou benefis, pa zis nou pep me pep dan larezyon.

Mr Speaker lot konsern se ki nou ti a kontan lo nivo *IAC* ki i annan en alinyman vizavi bann rapor lo bann misyon, ki ganny fer par diferan parti dan bann Manm Lasanble, akoz sa i pou ed no lenstitisyon ;- enn vin *on the same page* lo diferan size e ed bann Manm letan zot vwayaze pou kapab koz avek en menm lavwa lo tou nivo.

Mr Speaker sa i de pti pwen ki mon ti anvi met devan. An menm tan la mon aprann ki nou sipoze pe konmans travay lo alokasyon bidzeter.

E mwan mon ava demande Mr Speaker, akoz nou pa anvi grat sa sans ki nou ganny sans ganny enkli dan preparasyon, akoz si ou anvi fer serten bann aktivite, me ou pa'n kapab fer bann soumisyon an term kotasyon ki ou anvi ki bann aktivite ki ou pou fer, e i bezwen finansman si ou pa ganny enkli dan preparasyon bidzeter, i difisil pou ou kapab fer sa *real oversight work*, ki bann komite ti ava kontan arive *achieve*.

Mr Speaker avek sa de mo ankor enn fwa, mon ti ava kontan remersi tou bann Manm *IAC* e mon konnen ki nou annan en bon pe travay pou fer se kote bann swivi, alor mon kont lo zot sipor. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab William, ou prezant ou rapor avek raporter. Madanm Raporter? Mersi nou ava aprezan prosede avek lot *item* lo nou *Order Paper* e sa se *Private Notice Question*. Madanm Raporter mon ava demann ou apel Vis-Prezidan Ahmed Afif pou *PNQ*.

Bonzour Vis-Prezidan e byenveni dan Lasanble pou pran sa kestyon *Private Notice Question* sorti kot Onorab Sebastien Pillay *Leader* Lopozisyon. Onorab prezant ou kestyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Bonzour Vis-Prezidan mon note ki ni Komisyoner Lapolis, ni Minis Zafer Entern pa prezan dan Lasanble, mon pa konnen pou ki rezon - mon pa'n ganny enformen. Mon kestyon ti adres pou Minis Zafer Entern direktteman. Mon pa'n ganny enformen lo la.

MR SPEAKER

Wi Vis-Prezidan ki la pou reponn kestyon. Prosede avek ou kestyon silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

So mon pa pou ganny lenformasyon lo akoz Minis Zafer Entern pa'n kapab vin dan Lasanble?

MR SPEAKER

Pardon?

HON SEBASTIEN PILLAY

Nou pa pou ganny okenn lesplikasyon lo akoz Minis Zafer Entern pa'n kapab vin reponn sa kestyon dan Lasanble, kestyon i adres li direktteman.

MR SPEAKER

Adres ou kestyon Vis-Prezidan silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Eski Minis pou Zafer Entern i kapab dir avek nou Lasanble, akoz ki dan laplikasyon bann kriter ki ganny servi pou en protestasyon e pou donn *fixed penalty* pe ganny aplike avek en pwa de mezir?

MR SPEAKER

Mersi. Vis-Prezidan ou repons.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour *Leader* Lopoziyon. Bonzour *Leader* Biznes Gouvernman e tou bann Manm Lasanble, tou Seselwa a lekout.

Mr Speaker kestyon ki devan nou e eksprim en lopinyon par *Leader* Lopoziyon i reste egzaktaman sa - en lopinyon. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi pou repons. Wi mon'n sezi ou repons. Mon oule - *ok* mon ava averti bann Manm poudir kestyon siplemanter i bezwen reste lo kestyon orizinal. Alor mon envit zot konsider zot kestyon, akoz mon pa pou permet - parey *Standing Orders* i dir dan 36 (d) "*a question shall not contain arguments, inferences, opinions, imputation*" and so on.

So Onorab Cosgrow ki ou siplemanter silvouple?

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon kestyon pou Vis-Prezidan, eski dan sa bann lenstans swivan bann dimoun ti ganny permisyon manifeste;

Lamars Corgate Estate kot ti annan plizyer dimoun enkli Prezidan?

Match Rugby kot ti annan plizyer dimoun pe asiste?

Protestasyon bann *Sri Lankan* anvil?

MR SPEAKER

Sorry, stop! Stop! Onorab Cosgrow kestyon, kestyon i lo protestasyon e *fixed penalty*. Bann legzanp ki ou pe donner napa naryen pou fer avek protestasyon e *fixed penalty*.

Si ou annan en kestyon baze lo kestyon ki devan nou demande, silvouple sitan mon ava *move on*.

HON WALLACE COSGROW

Mr Speaker, mon kestyon ti konmans koumsa, eski sa bann dimoun ti ganny permisyon pou manifeste? E si non eski zot in ganny en *fixed penalty*?

MR SPEAKER

Mon pa pe *allow* sa kestyon, i napa nanryen pou fer avek protestasyon. Onorab Loze ki ou kestyon?

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker, mon ava demande avan mon ganny en *fixed penalty* mwan osi!

Mr Speaker, mon kestyon vi ki la premye repons sete ki sa en lopinyon. Alors *I will seek some facts from Vis-Prezidan*.

MR SPEAKER

Ou kestyon *please*.

HON JOHAN LOZE

Wi mon kestyon Mr Speaker.

MR SPEAKER

Prosedé.

HON JOHAN LOZE

Eski bann lezot Seselwa, mon pe koz ou Seselwa la pa *Sri Lanka*, nou kapab nou osi ganny permisyon pou proteste, manifeste, kot nou Lorloz dan nou pei san ganny *fixed penalty* R5000? Parey *Sri Lanka* i proteste *Radyapaksa* kot nou Lorloz, dan nou Kapital! Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan si ou pare mon ava demann ou pou reponn sa kestyon.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker nou pei set en pei ki ganny ki'n obzerv *the rule of law*. E Lalwa *rule of law* i aplike pou tou dimoun.

E *rule of law* i ganny enplimante. Lalwa pou aplik parey *without ill will, malice or favour* avek tou dimoun.

Alor mon mentenir ki *the rule of law* i reste. Sa lensidan spesifik ki'n fer referans avek i ti e lensidan ki ti ilegal, e i pou ganny *deal* avek parey nenport ki lensidan ilegal i ganny *deal* avek. So vwala mon larepons. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Vis-Prezidan in donn son repons. Mon ava pas lo siplemanter *Leader* Lopozisyon. *Leader* Lopozisyon ou siplemanter?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pe zis alert ou ti annan en Manm in lev lanmen, oubyen oule mon al lo mon siplemanter la konmela?

(Off-Mic – Interruption)

MR SPEAKER

Siplemanter.

MR SPEAKER

Silvouple bann Manm arete mon pa pe toler sa.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker mon ...

MR SPEAKER

Onorab, Onorab ou Kestyon Siplemanter silvouple.

(Off-Mic – Interruption)

MR SPEAKER

Tou lede kote latab silvouple, Onorab Vidot e sa ki'n koze isi mon pe demann zot *order!* Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Dan son larepons ki fek donn nou, Vis-Prezidan in dir nou poudir Sesel i en pei e kot nou annan drwa anba nou Konstitisyon.

Eski Vis-Prezidan alors i kapab dir nou, i kapab klarifye avek nou, akoz dan ka kot ler *United Seychelles* ti fer sa protestasyon kot *SBC* i pa ti pran ni menm 3 zour pou Lapolis vini dan *jeep* anler laba e dezyenmman pou donn nou en *fixed penalty* R5000?

Akoz ki *United Seychelles* in ganny en let konmkwa ki in dir ki ler i pou fer en protestasyon lefe ki li i reprezant en *security threat*. *United Seychelles* i reprezant en *security threat* dan son prop pei. Me

Sri Lanka pa reprezant en *security threat*, par lefe ki Sesel i annan relasyon avek en lot pei souveren e ki nou, nou pa kapab fer manifestasyon akouz nou reprezant en sekirite *threat*.

Eski ou okouran ki nou, nou'n ganny sa let ki'n dir nou sa. Mersi. E akouz Mr Speaker, akouz ki Gouvernman i ankor pe manipil bann Lazans ki donn laprouvasyon pou fer bann protestasyon oubyen ...

(Interruption)

MR SPEAKER

Sa enn i *inference*. Mon ava permet ou premye kestyon, Vis-Prezidan ou ava reponn son premye kestyon *please*.

THE VICE-PRESIDENT AHMED AFIF

Mersi bokou Mr Speaker. Mr Speaker mon pa konnen si Onorab pa'n ekout larepons mon fek donner.

Tou le de lensidan, ki'n fer referans avek ti de lensidan aktivite ilegal. I ilegal akouz i annan en Lalwa ki diriz okenn demann pou fer protestasyon. Tou le de ilegal e tou lede Lotorite pe *deal* avek anba Lalwa. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi. Non nou ava fini avek kestyon avan. Onorab Pillay, eski ou annan lezot siplemanter? Ou a demann siplemanter silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mersi Speaker mon ti ava demann ou avek tou respe avek tou lendilzans ki mon kapab demann ou, Si ou santi ki ler mon'n fini dir sa ki mon'n dir i mal, dir mwan.

Me les mwan koze. Mon pe donn ou tou respe posib ozordi bomaten ...

(Interruption)

MR SPEAKER

Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

... e ou ou pe anmenn sa dan en bann sityasyon ...

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Prosede avek ou siplemanter silvouple.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mar Speaker. Mr Speaker eski Vis-Prezidan pa krwar ki son Gouvernman ozordi, pa oule Lopozisyon manifeste dan okenn fason, kot menm lenstans pou li demann permisyon pou li fer en Kongre i pa pe gannyen.

E alors eski Vis-Prezidan i donn nou en re-asirans ki si *United Seychelles* i deside pou li fer son kongre le 4 Zen ki Gouvernman pa pou rod fason pou blok *United Seychelles* e anpes li fer son Kongre? Sa i enn.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman, eski Vis-Prezidan i kapab donn nou son re-asirans, ki Gouvernman dorenavan pa pou anpes Seselwa zwnne ansanm oubyen manifeste, parey zot les etranze fer kot *match Rugby*, parey zot menm zot ti fer li menm Vis-Prezidan ti fer dan Konvansyon LDS dan ICCS. E ki sa pei i en pei ki annan Lalwa e ki tou ...

(Interruption)

MR SPEAKER

Ou de dernyen kestyon in *contain* ankor *inference, opinion* e ou'n demann Vis-Prezidan pou eksprim zot lopinyon e sa i pa annord avek *Standing Order 36 (i)*. Mon pe termin a sesyon kestyon la. E mon remersye Vis-Prezidan e mon dir ou bonn zournen. Mersi Vis-Prezidan.

(THE VICE-PRESIDENT WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Point of order Onorab Henrie wi.

HON GERVAIS HENRIE

En *point of order* Mr Speaker. Mon oule atir ou latansyon lo *schedule 1 of the Standing Orders* ki koz lo *Code of conduct of Members* e pwent wi i koz lo 'Deklarasyon lenterere.

Now mon pe dir sa akòz mon santi poudir Lasanble in ganny *mislead* bomaten.

Pou la senp rezon ki dan lenformasyon ki dan domenn piblik, in dir poudir en Linyon Travayer ki ti ganny *fined* pou pa swiv bann reglemantasyon Lasante.

Now dan son entervansyon bomaten *Leader* Lopozisyon in toultan refer ek son parti politik ki'n ganny *fined*.

So I pa'n deklar son lenterere poudir i pe avans en *grievance* ki son parti politik i annan e in servi - i pe abiz son pozisyon pou li *mislead* Lasanble e anmenn en kestyon politik dan nou Lasanble, letan en *workers union* ki'n ganny *fined* par Lapolis e dokiman ki mwan mon'n vwar ki'n sirkile dan piblik. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie pou ou sa *point of order*. Ou a permet mon etidye bann fe par deryer avan mon kapab donn en repons. Mersi.

(Interruption)

MR SPEAKER

Fini - fini. Nou'n terminen lo sa pwen.

Nou ava fer en pti poz *sanitizing* avan nou kontinyen. Wi Onorab Pillay ou anvi fer kwa?

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker mon oule fer en *personal explanation* - en klarifikasyon. Onorab Henrie in amen en *point of order* vizavi mon *conduct, ok*.

MR SPEAKER

Wi.

(Off-Mic)

HON SEBASTIEN PILLAY

Be *cool easy*. Be in demann mwan li. Mon pe eksplik li mwan.

(Interruption)

MR SPEAKER

Stop! Stop, stop, stop!

HON SEBASTIEN PILLAY

Be ou pa Speaker ou be Onorab Georges. Mr Speaker mwan mon pa'n zanmen ... mon pa'n zanmen...

MR SPEAKER

Onorab Pillay espere ler mon donn ou laparol silvouple. Bann Manm mon ti ava kontan en pe lord. E bann Manm ki pe koze, letan zot napa lotorizasyon koze mon *remind* zot, zot devret demann - lev lanmen pou demann Speaker pou koze. Wi Onorab Pillay mon ava permet ou en klarifikasyon lo *statement*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker en *statement* in ganny fer konmkwa mon pa'n deklar mon lentere an relasyon ek en kestyon.

Mr Speaker be sa *is neither here nor there* akoz *United Workers Seychelles* i afilye avek *United Seychelles ok*, e mwan mon'n tir portre avek bann Manm Egzekitiv *United Workers Seychelles*. E ti napa nanryen size lentere ou pa lentere an se ki konsern sa kestyon.

So mon krwar fodre ki bann Manm i aret fer bann fo lakizasyon kont lezot Manm dan sa Lasanble, sirtou bann *leaders* dan Lasanble. E mon remerisi ou Mr Speaker pou donn mwan loportinite pou klarifye sa pwen e pou met sa lo rikord Lasanble. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi klarifikasyon wi. Ou annan ankor en *point of order* Onorab Georges oubyen nou kapab kontinyen?

HON BERNARD GEORGES

Non Mr Speaker nou kapab kontinyen. I zis ki mon ti anvi fer en *point of order* akoz *Order 39(1)* akoz Onorab *Leader* Lopozisyon in konmans son lentervansyon an dizan "mon oule fer en *personal explanation*. "

E mon ti anvi *draw* son latansyon to 39 (2) ki dir i pa kapab fer *personal explanation* avan ki in donn ou *text* son *personal explanation* avan, akoz mon konnen ki i ti pou fer dan son demann, i ti pou fer son leksplikasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Georges. Nou ava kontinyen avek *Order Paper* Madanm Raporter ou ava apel Minis Devika Vidot silvouple.

Bon bonzour Minis Devika Vidot, Minis pou Lenvestisman Lantreprenarya e Lendistri e *welcome* dan Lasanble, mon swet osi byenveni Mr Michael Nalletamby *PS* pour Departman Lenvestisman Lantreprenarya e Lendistri, Mr Roy Collie *CEO Industrial Estate Authority* e Ms Anne Rosette *CEO Seychelles Investment Board*.

Kestyon pour Minis, premye kestyon Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Kestyon 35 i lir koumsa pou demann Minis pour Lenvestisman Lantreprenarya avek Lendistri konbyen lavant *lease* lo bann *zone* endistriyel ki Gouvernman i okouran in arive pandan sa dernyen 2an ant Zanvyè 2020 e Desanm 2021? Ki siperfisi sa bann later i reprezante? Ki sonm total sa bann lavant in arive? E ki rezon prensipal pou sa bann transfer? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons *please*.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou Manm Onorab. E bonzour tou dimoun ki a lekout.

Mr Speaker permet mwan pou donn en pti lentrodiksyon aköz sa bann detay pou ede pou ankadre byen mon larepons pou ki mon kapab met byen bann statistik an konteks.

Mr Speaker letan nou ti antre dan lofis sa Oktob, Novanm 2020 later endistriyel e Lotorite Endistriyel ti enn kot ti annan bokou bann lenzistis labi e byensir bann dezord.

Alor enn bann premye aksyon ki Gouvernman ti pran, sete pou enpoz en moratwar lo bann lavant later lavant ouswa transfer later parey nou dir, pou ki nou kapab etabli en pe lord.

E sa lenterval in ed *IEA* pou refer son rezis later etabli konbyen larzan sipoze pe ganny kolekte pa ti pe ganny kolekte e atraver sa nou'n kapab kolekte anviron R22milyon e 10milyon ladan ti konpri aryeraz.

Sa letan in osi ed nou pou nou kapab sey etabli bann rikord bann dimoun ki'n transfer later, ki bann sirkonstans sa bann transfer ki sonm sa bann transfer.

Mr Speaker i enportan pou note ki parey mon'n dir oparavan, ti napa pa mal dezord e dapre lafason ki serten dokimantasyon ti ganny fer, I annan de ka kot ni *stamp duty* pa ti ganny peye lo sa bann transfer.

E sa i enn parmi bann rezon akoz ki tou resaman *Cabinet* ti aprouv peyman 12.5poursan lo bann transfer.

Sa linisyativ pou permet Gouvernman anmas en pe larzan. E parey zot tou zot okouran later endistriyel i en later ki ganny sibvansyon par Gouvernman.

Sa larzan i ava ede pou siport bann proze - siport nou demann pou Bidze, pou devlop bann proze lenfrastruktir, fer *maintenance* lo *zone* e osi byen sa larzan i kapab ganny servi pou al dan en fon pou reenvestir pou bann konblaz dan lefitir si sa i posib.

Bon, apre louvraz entansif ki'n ganny fer ozordi i annan bokou plis lord dan lafason ki keksoz pe ganny zere. Nou'n entrodwir bann nouvo prosedir e bann kriter ase pli strik ki govern demann transfer later ; par egzantp ozordi zour personn pa pou ganny drwa transfer later si sa later pa ankor ganny devlope.

Bann mezir Mr Speaker in ganny etabli avek en lespri pou fer keksoz vin pli ekitab e donn loportinite bann lezot dimoun ki pa ti ankor ganny loportinite oparavan pou fer zot biznes.

Alor pou reponn ou kestyon lo statistik, depi Zanvyé 2020 ziska Oktob 2020 avan sa moratwar ti ganny enpoze, dapre en lenformasyon ki nou'n kapab anmase ziska prezan, in annan 4 transfer pou en siperfisi anviron 3600 met kare dan en dokiman ki nou'n kapab konsilte. Ladan zis en transfer ki demontre peyman pou en lavalér R100,000 leres ti sipoze bann transfer kot zot valer ti zero.

Mr Speaker nou pe esey nou mye, me i ankor bokou ki reste pou nou fer pou nou met rikord azour.

Letan mon pe koz avek zot ozordi i annan rikord ki nou ankor pe reserse.

Me dapre rikord ki nou'n kapab etabli apre Oktob 2020 ziska Desanm 2021, in napa okenn transfer ki'n ganny finalize.

E Mr Speaker sa i prensipalman akoz sa moratwar ki ti ganny enpoze me i osi akoz Gouvernman ti pe zet en regar n pep li profon pli serye lo sa bann transfer. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Henrie ou annan siplemanter?

HON GERVAIS HENRIE

Wi Mr Speaker. Mon premye siplemanter, i konsern lenformasyon aktyel lo tou sa bann later. Eski i annan en landrwa ki swa li Gouvernman, ouswa piblik ki enterese i kapab ale e ganny lenformasyon lo tou sa bann kare later ki tonm dan *zone* endistriyel e ki zot kapab *available* pou bann dimoun ki enterese avek ? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Petet Mr Speaker si ou permet mon, mon ava zis demann en pti pwen klarifikasyon avek Onorab; letan ou sa kestyon eski ou pe referans avek later ki rezis later vedir stok levanter later ki *IEA* i annan an se moman?

Bon *IEA* in etabli koneksyon e nou pe fer en louvraz ase konpreansiv avek rezistrar zeneral kot rezistrar zeneral kot biro later i sipoze annan sa bann rikord *ok* tou sa bann rikord tou sa bann later Gouvernman.

Me parey mon'n eksplik ou Onorab i annan pa mal dezord. E alor louvraz ki nou ti pe fer se etabli rikord baze lo *file* ki dan posesyon *IEA* e rekonsilye li avek lenformasyon ki annan kot Rezistrar.

E sa prosedir sa louvraz i enn ki ase konplike. Nou'n fer fas avek pa mal difikilte e nou ankor dan proses pe fer.

So kot *IEA* wi ou pou gannyen en lalis bann dimoun ki annan lo later, sa i dapre *Master List*.

Me selman pou nou asir son *accuracy* parey si mon kapab dir an *Anglais* si tou lenformasyon lo la i 100poursan korek, sa nou pe fer sa legzersis avek *Registra companies - Land Registra* pou nou

kapab zisteman garanti e fer sir poudir tou lenformasyon ki i annan kot Rezistrar i parey lenformasyon ki i annan kot *IEA*.

E parey mon'n fer resorti i annan serten dokimantasyon ki nou ankor pe reserse. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Klarifikasyon dernyen pwen Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Pou benefis piblik, parski i annan pa mal zil konble an deor Mahe ozordi, si Minis ti kapab prezize lo lekel bann zil ki annan bann *zone* endistriyel? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Minis ou ava klarifye sa silvouple.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Prensipalman lo Zil Eve, sa bann morso later lo Zil Eve in ganny dezinyen pour endistriyel.

Savedir sa i enn bann zil ki Gouvernman pe vizaze met a dispozisyon pou bann aktivite endistriyel. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon Onorab Monthy.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Minis ou fek dir nou ki zot in reisi anmas en sonm 22 milyon parmi ladan 10 milyon aryeraz.

Going forward ki garanti ou donn nou ki sa bann pratik lepase, kot i annan bann *tenant* pa pey zot *lease* pa pou re aparet, so ki sistenm zot annan an plas pou fer sir ki tou sa bann *tenant* regilyerman i pey zot *lease* pou nou pa retonm dan sa bann vye pratik?

E lot kestyon osi lo zot rikord ki zot annan aktyelman la, eski i annan okenn dimoun ki annan plis ki en morso later lo *zone* endistriyel? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Premye kestyon ki sistenm nou pe servi? Annefe Onorab letan nou ti antre dan lofis nou ti panse lenpresyon ki nou ti pe gannye poudir sa i en louvraz ki ti enposib, me selman avek nouvo *Management* nou'n vwar poudir sa i en louvraz ki byen in kapab ganny fer.

I *work in progress*, me selman ozordi zour nou annan bokou plis kontrol lo bann later, lo nou bann rikord e nou'n kapab ganny nou en *accountant* osi ki aktivman i pe resers bann aryeraz. An se moman nou rikord pe demontre nou annan anviron 19milyon an aryeraz.

E an se ki konsern *invoicing* pou fer sir poudir bann dimoun ki annan later zot pe ganny zot *invoice* azour, sa i en keksoz ki nou pe met bokou lanfaz lo la. E byento nou pou osi bouz ver en sistenm nimerik kot nou pou servi en *software*, kot tou sa bann lenformasyon pou ganny mete lo la e sa i ava vin otomatik. E sa ou premye kestyon.

Dezyenm kestyon ou'n demande si i annan plis ki en morso later?

Onorab annefe i annan dimoun annan serten dimoun ki i annan apepre 10 morso later.

MR SPEAKER

Yes. Mersi Minis. Klarifikasyon Onorab Monthy. Wi.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Zis en pti *follow-up* lo sa ki Minis i fek dir nou. Kwa ki pe ganny fer donk vi ki Polisi se en dimoun en morso later lo *zone* endistriyel? Swa ki pou ganny fer dan bann lenstans la kot ou annan en dimoun ki annan 10 morso later *going forward* Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab ki mannyer keksoz i ete sa bann later in ganny *allocate* lo en fason lo bann term legal;-

savedir i annan lagreman ki'n ganny etabli ant sa bann dimoun avek Lotorite. E alor i demontre ki poudir Lotorite in donn zot lotorizasyon pou sa bann later ganny en nouvo propriyeter.

E alor legalman i annan vremen pe ki nou kapab fer pou nou kapab reganny sa bann later. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Wavel Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Bonzour Minis ek ou lekip, tou Manm e tou dimoun a lekout. Minis mon kestyon i sirtou lo Ile Eve annefe mon apresye travay ki ou pe fer avek *CEO IEA* Mr Collie, pou met en lord dan sa bann labi lepase.

Parey nou konnen dan lepase i annan bokou dimoun ki'n ganny *lease* later dan R40- 50mil in revann zot *lease* pou plizyer milyon Roupri. Mon kestyon i, par lefe ki sa in arrive dan lepase, kot bokou dimoun in asiz lo bann later pou plizyer lannen apre ki zot in *speculate* sa bann later, *going forward from now on*, bann dimoun ki'n lo later pou plizyer lannen ki pa'n devlop sa bann later, pou anpese ki zot *speculate* sa bann later pou lefitir, eski zot annan lentansyon pou rebran sa bann later ki sa bann dimoun pa'n devlope pou tou sa bann lannen ki zot ankor pe asiz lo sa bann later?

E dezyenmman, i annan bann lezot fason ki en *loophole* ki bokou bann dimoun pe servi pou zot vi ki zot i difisil pou zot vann zot *lease*, en lot keksoz ki zot pe fer konmela kot i annan plizyer pe antre dan *partnership* zot napa larzan pou devlop zot later.

Prezan zot antre dan en *partnership* avek en lot dimoun ki i vin *major shareholder* dan sa konpanyen, zot, zot annan sa later kot i preski pou zot menm. Akoz sa *partnership* pa dir ou napa larzan li.

Me sa lot dimoun ki'n antre dan *partnership* avek zot. Li ki fer plis devlopman lo sa later.

Mon kestyon eski zot in vwar sa pe arive lo plizyer later e si zot annan en fason ki zot pou sey idantifye sa bann labi kip e arive? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. An se ki konsern ki nou pe fer pou nou lo bann later ki pa'n ganny devlope, ki bann dimoun in asiz lo la pou bokou lannen.

Ki Lotorite ki lofis *Attorney Zeneral* in rekomande si ki nou travay avek sa bann dimoun pou en dele letan, byensir anba bann kondisyon strik kot s bann dimoun ganny en loportinite si zot anvi, si zot agree pou zot re devlop zot later.

Me byensir si letan nou apros zot, zot pa agree pou zot fer li dan sa dele letan e la zot pou bezwen fer prosedir pou zot retourn later.

An se ki konsern sa bann pratik kot i annan serten i antre dan *partnership* ouswa i vann *shares* dan lakonpanyen, e la zot, zot vin propriyeter byensir sa i en keksoz ki nou'n konstate. E avek nouvo Polisi ki nou'n met an fors okenn transfer okenn transfer *shares*, okenn sanzman dan parey an *Anglais* nou dir *beneficial ownership* savedir sa propriyeter ki aktyelman annan kontrol lo sa later okenn mouvman okenn sanzman ladan i pou bezwen ganny laprouvasyon Lotorite Endistriyel.

E la zot ava ganny i annan serten prosedir ki devret ganny swiv kot Lotorite i ava fer sir poudir i pa menm dimoun ki pe kapab ganny en dezyenm en trwazyenm katriyenm bout later. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Klarifikasyon vitman silvouple, mon annan lezot Manm ki pe atann.

HON WAVEL WOODCOCK

Zis en klarifikasyon zisteman lo sa ki ou'n dir zafer bann lakonpanyen eski zot in idantifye bann lakonpanyen ki zot annan zot in *lease* en bout later, apre zot in vann *shares* dan zot konpanyen avek bann lezot dimoun. Eski sa i en keksoz ki komen? Ki kantite ziska prezan zot in nobou idantifye? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou ava adres sa silvouple vitman.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab annefe sa ti en pratik ki ti komen. Sa ti en pratik ki bokou ka ou vwar poudir dan en

lakonpanyen bann dimoun i vann zot *shares*, detanzaot e finalman zot nepli annan okenn nanryen pou fer dan sa lakonpanyen, e en lot dimoun antyerman diferan ki vin propriyeter sa later.

So sa ti vreman komen dan bann *file* ki nou'n vwar. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, tou Manm Onorab, Minis ek ou delegasyon e tou manm piblik a lekout. Bonzour spesyal pou zabitan Roche Caiman.

Minis mon oule ranforsi lo kestyon ki Onorab Philip Monthy in fer resorti. Akoz si mon rapel byen petet lo bann *verbatim* osi i kapab klarifye, i annan en pe letan ki Lasanble Manm in demann plis detay lenformasyon lo en travay ki ou ti dir ou Minister pe fer avek *IEA*, an referans pou met lord dan sa bann dezord ki annan lo lendistri Providence.

Akoz nou anvi nou osi nou anvi konnen klerman, lekel sa bann dimoun ki'n byen benefisyè ki plis ki en kare later? E byensir parey ou'n mansyonnen ki i annan ki serten stanp ti napa lo la ki'n ganny lapliferans, nou oule konnen lekel.

Akoz nou osi anvi konnen si ozordi avek sa an lye avek kestyon ki Onorab Henrie in fer sorti sa bann lavant *lease*, eski i annan serten menm bann ki'n benefisyè avek sa bann plizyer morso kare later 5 oubyen menm 10 parey in ganny mansyonnen, eski zot annan drwa konstri fasilite rezidansyel pou zot bann travayer?

Akoz bokou bann ki pa ti oule konblaz ozordi in benefisyè ek konblaz, e menm ozordi pe aste lakaz dan landrwa konble parey dan mon distrik pou zot fasilite zot bann travayer.

So alors mon oule konnen si sa i annan anliny i pe ganny adrese osi? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons *please*.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou bann kestyon. Wi parey mon ti fer resorti i annan sa louvraz me nou'n ganny pa mal

difikilte, pou nou kapab akse bann rikord avek Rezistrar e sa proses in enn ki'n fer nou louvraz en pe tarde. E sa bann retar in vin aköz Rezistrar osi son resours i limite, so pou li kapab ganny dimoun pou met pou donn nou akse ek *file*, nou ganny en serten kantite letan pandan lazournen.

So nou osi nou bezwen travay avek zot, dousman, dousman pou nou kapab ganny bann rikord.

An se ki konsern pou nou fer en donn akse avek Lasanble Nasyonal, byensir Mr Speaker mon ava fer konsiltasyon e mon ava regarde ki mannyer mon pou kapab fer sa.

An se ki konsern dezyenm parti ou kestyon Onorab, eski kestyon ki ou ti pe demande se eski dimoun i annan drwa konstrir bann fasilite rezidansyel lo later endistriyel?

Sa i depan lo sa *permitted use* ki letan zot ti siny sa *Lease Agreement* zot in ganny donner.

So i annan de sirkonstans ki letan *Lease Agreement* i fer i annan en *schedule* i atase avek *permitted use* i dir zot, zot kapab fer.

So i tou baze lo lagreman dan sa peryod letan ki zot in fer avek sa bann dimoun ki zot in fer, si zot in ganny sa permisyon ouswa non. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Kestyon Onorab Romain.

HON GEORGES ROMAIN

Mersi Mr Speaker bonzour Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou dimoun a lekout.

Minis parey nou konnen sa bann later endistriyel definitivman i annan en ta dimoun in ganny bann gran, gran bout. E ler ou pas laba ou vwar ki i annan bann dimoun pa pe devlop sa later lo son *full* kapasite. Kot i annan en gran bout ki ankor *available* lo sa bann later.

E mon ti ava kontan demann Minis, parey nou konnen i annan bokou demann pou sa bann later, dimoun dan distrik pe demande.

Mon kestyon pou Minis, mon ti a kontan si Minis ti kapab revwar zot Polisi ler zot pe donn sa bann later i bezwen baze lo sa kalite biznes ki sa bann dimoun pe fer, ki alors zot kapab dir sa grander bout later i pou ale ek sa kalite business, ki ou pa pou war ou pe donn en gran bout later, selman ou pe vwar sa dimoun pe servi

en pti bout later. Mon ti a kontan si ou Minis kapab eksplik en pti pe baze lo Polisi si zot kapab revwar lo la dan lefitir. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker mersi Onorab. Onorab petet sa ki ou pe vwar, mon ava zis eksplike i mon larepons i en pti pe parey anliny avek sa ki mon'n reponn Onorab Vidot.

Bon, letan sa dimoun in ganny *allocate* son later, in osi ganny *allocate* baze lo sipoze ganny *allocate* baze lo proze ki in soumet.

E alor si a sa moman in soumet proze ki Lotorite in vwar li akseptab, e alor sa dimoun li malgre i pa pe servi tou morso lo son later in enn ki ti ganny aksepte dan sa bann letan.

Me sa ki nou kapab reasir ou se delavan la, bann proze ki pou ganny soumet i bezwen ale avek sipersifi sa later akoz nou anvi ki later i ganny servi o maksimonm letan nou pe fer okenn *allocation*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. ou kestyon Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Minis sa sistenm *lease* ek sa *package of policies* i enn ki ou'n erite avek nou Gouvernman avan. E plizanpli letan ou pe koze mon realize *it's unwieldy*, i difisil e *you find yourself thinking deeper into a rabbit hole* letan ou pe sey enpoz sa bann lord ki ou, ou pe sers pou mete dan sa bann keksoz.

Eski pa ti pou pli fasil pou ou Minis *once and for all do away* ek sa sistenm *lease*, asize, negosye ek sa bann *lease holders*, vann zot, zot later *freehold* zot tou, vann tou dimoun dan later endistriyel later *freehold*, les *the market take care of itself*.

Mr Collie li i a negosye en *management fee* avek zot. zot, zot a peye parey bann lezot landrwa *industrial estates* i fer, i kolekte en *management fee to manage the estate*.

Akoz la Minis mon war *we are sending you even deeper down the rabbit hole* akoz la nou pe anvoy ou lager avek *business*

partnerships, si Seselwa i fer lasosyasyon ek lezot dimoun pou fer en biznes pou devlop en later ouswa *manage* en later. Nou pe anvoy ou dan bann direksyon ki *border line unconstitutional, deeper in this rabbit hole* kot *you already find yourself*.

So eski i pa ti pou fer plis sans *once and for all* vann li *freehold let the market take care of itself*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab kwa ki mon kapab eksplike petet se pou le moman Polisi ki nou, parske nou swiv Polisi ki *Attorney Zeneral* osi i met an plas e later komersyal ki Gouvernman i met a dispozisyon pou le moman i a baz *leasehold* e se selman later rezidansyel ki a en moman ou en lot i ganny donnen i ganny vann *freehold*.

So sa i en konversasyon ki mon krwar i an deor nou topik la bomaten ki sa i bezwen en desizyon ki Biro *Attorney Zeneral* i pou bezwen konsidere. Mersi.

MR SPEAKER

Wi, klarifikasyon Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Minis mon rekonnet e mon respe limitasyon ki ou pe *operate* anba la, mon dir ou mersi pou ou larepons. E 2025 nou a fer sa konversasyon ler nou vini. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Kestyon Onorab Hoareau.

HON JOHN HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Mr Speaker mon ti a apresye konnen konbyen letan ki zot donn lenvestiser pou komans en devlopman?

Eski i annan okenn problem pou *monitor* sa kondisyon? Eski i annan ka kot later in ganny rebran pandan sa bann letan e ki zot

in donnen ki'n ekspire e in fer redistribisyon avek dimoun ki annan resours pou devlope? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Normalman en proze i ganny li 24mwan pou konplete ki'n ganny son aprouvasyon? E eski i annan problem pou *monitor*? Annefe ki mannyer nou pe zer Lotorite Endistriyel la se avek bokou *monitoring and enforcement*.

So si ti annan problem dan lepase i paret mwan ti annan parske ti annan en kantite later ki pa'n zanmen ganny devlope. Me eski pou annan problem la dan le fitir la pou *monitor*? Nou pe fer nou mye, nou pa anvizaze parske sa i enn parmi nou bann fonksyon primordyal pou nou.

Eski i annan later ki'n ganny rebran, wi i annan bann *file* ki nou'n soumet avek Biro *Attorney Zeneral* pou nou zisteman kapab rebran sa bann later, me byensir sa bann prosesis i pran en pi pe letan akoz i bann prosesis legal so nou dan semen pou reganny sa bann later.

MR SPEAKER

Minis on terminen?

MINISTER DEVIKA VIDOT

Yes, sorry Mr Speaker. Onorab ti'n demann mwan lo la kantite, petet mon ava pas laparol avek *CEO IEA* si i annan sa lenformasyon avek li.

MR SPEAKER

Mersi. *CEO*.

CEO

IEA

ROY

COLLIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou bann Manm Onorab. La kantite mon napa sif, selman wi nou annan en kantite *file* ki nou'n fer desann kot *Attorney Zeneral*, e i pou Mahe osi Praslin. E sa bann dimoun ki nou'n anvoy kot *Attorney Zeneral* se bann

annan dimoun ki'n *breach* zot *lease* pou kou letan ki zot pa'n konstrir lo la.

E osi i annan bann dimoun ki'n vin ver nou pou demann *extension of zot lease*, zot realize ki petet bokou letan in pase e naryen pa ti pe ganny fer e zot pa ti pe ganny *monitor*, zot pa ti pe ganny dir ki zot in *breach* zot *lease*.

Me la avek nouvo tim kot *IEA*, bokou dimoun in revin ver nou pou dir nou be petet donn zot en *extension* zot *lease*, 12mwan e nou pe demann zot pou prodwir en pe dokiman *like* zot *financial capability*, pou zot kapab konstrir dan 12mwan.

E si sa i ganny prodwir *then* nou, nou konsidere pou *extend* zot *lease* e nou pou fer sir nou *monitor* ki dan 12mwan zot kapab fini zot proze. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mon pou pas lo prosen kestyon ki lo *Order Paper*. E sa, ou'n demann ou kestyon Onorab Henrie? *Ok* akoz ou loter kestyon.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi bokou Mr Speaker pou konsider lefe ki mon loter kestyon. Akoz ler mon demann Minis poudir li ki annan plizyer bann zil konble an deor Mahe e kote bann *zone* endistriyel, i ete dan ou larepons ou'n mansyon zis Ile Eve.

Mon war sa en pe, nou bezwen konpran avan ou ale akoz par egzanzp bann zil konble i annan Ile Perseverance, Ile Aurore, Romainville, Eden *Island*, Eve *Island*, Ile Du Port, Ile Soleil, menm sa bout ki Vijay in konstrir ki zot in apel Providence *Construction and Marine Industrial Park*.

Now si nou pou get bann deklarasyon ki'n fer lo bann later konble, souvandfwa i an sa ki zot apel *Business Development Center* ouswa bann *Commercial Areas*. So pou nou koman en Lasanble asire ki okenn sa bann zil napa bann morso ki pas dan konversasyon, nou oule vremen konvenki bor bann *areas* ki'n ganny demarke koman *zone* endistriyel?

Mon war li difisil pou krwar zis Eve *Island* ki dan ou larepons ou'n dir nou. Mersi.

MR SPEAKER

Bon, Minis ki oule reviz ou larepons, oubyen eski oule donn sa lenformasyon pli tar?

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mon ava sey eksplike. Petet zis pou klarifye Onorab, Zil Eve i prensipalman sa zil ki totalman endistriyel, savedir in ganny laplipar mazorite tou later lo la in ganny dedye pou bann aktivite endistriyel.

Mon pa ti pe pran kont ki - *anyway* mon ava eksplike poudir Perseverance wi i annan serten later ki ganny dezinyen pou endistriyel, me i pa bokou. I senpleman 14 morso dan tou sa siperstisyè later. E Providence sa morso ki ou pe dir i annan *extension* – wi, me selman akòz nou konsider li Providence menm e koman en lot *zone*, so mon pa ti pe kategoriz li koman en keksoz adisyonnèl. Se sa nide.

Savedir letan ou regarde prensipalman Providence i nou, i landrwa ki annan plis later endistriyel, epi bann ki annan plis later endistriyel epi Perseverance parey mon dir ou i annan vreman pti pe, Ile Soleil napa. *Ok ?* Ile Du Port i pou annan detrwa ki nou sipoze pe al ganny alokasyon e prensipalman nou pli gro zil ki dedye zis pou endistriyel sa i Zil Eve. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mon regrete mon termin letan pou sa kestyon. Mon bezwen pas lo lot kestyon, mon ava apel, silvouple,

(Off-Mic)

MR SPEAKER

... wi be i annan plizyer dimoun ki'n lev lanmen, mon'n permet 30minit pou sa kestyon, mon pe pas lo lot kestyon.

(Interruption)

MR SPEAKER

Onorab Labonte, Onorab Cosgrow gard lord silvouple. Onorab Labonte ou kestyon.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Bonzour...

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Ale Onorab Labonte. *Point of order* Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mesi Mr Speaker. Mon pe demann ou, ou gidans pou nou konpran anba *Order* 8, ki manner nou prosede avek bann kestyon, aköz se ou ki si oule *final Ziz* e arbitrater an sa ki konsern manner pou demann kestyon.

Minis in reponn kestyon Onorab Henrie boner mon'n ekout li. Onorab Henrie in re demann son menm kestyon ankor dezyenm fwa, e sa fwasi ou, ou dir ek Minis (mon pe sey ganny en konpran) ou dir ek Minis si Minis i pare pou revir son larepons. Mon'n note e mon ti a kontan konnen e demande si mon ti a kapab ganny *afford* menm kourtwazi ler mon *PNQ* i vini? Mersi.

(Interruption) (laughter)

MR SPEAKER

Mersi. Mon pe prosed avek bann kestyon dapre direksyon ki *ABC* in adopte ki nou donn en serten letan ki nou annan pou sa kestyon e apre nou *move on* pou dapre letan ki nou annan. Onorab Labonte ou kestyon prezan.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou *panel*, bonzour tou Manm koleg Onorab. E bonzour tou bann zabitan e Seselwa ki a lekout. Minis mon kestyon i lir koumsa.

Minis eski ou kapab dir ek sa Lasanble si okenn Seselwa in montre lentere pou antre dan lendistri kannel, apre ki Gouvernman in pronons son lekor pou relans sa lendistri? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker parmi nou bann program diversifikasyon lekonomi, Gouvernman a pe met lanfaz, nou valoriz nou bann resours natirel ki annan sa potansyel komersyalizasyon ensi byen ki leksportasyon, e alor devlop son bann lendistri pour ki i anmenn bann retour ekonomik pou nou pei.

COVID in demontre nou ki kantite ki nou lekonomi i vilnerab, e alor nou Gouvernman i angaze pour ki nou kapab kre larises atraver nou bann resours natirel, e la i kapab ed nou dan bokou lezot laspe ekonomik. Sa i en fason non selman pour nou valoriz nou resours parey mon'n mansyonnen, me an menm tan kre loportinite biznes pou Seselwa.

Parmi bann resours agrikol ki nou pe met lanfaz lo la, i annan serten ki bann zepis tel ki safran, lavanniy, kannel. An plis ki sa nou pe osi konsider koko, dimyel e patsouli e kot deza dimoun in fini e biznes ti'n fini komans monte lentere ladan. E alor Mr Speaker i annan travay ki nou pe fer, pour nou met lanfaz lo sa lendistri zepis pou nou devlop li osi byen ki bann lendistri artizanal.

E zisteman mon annan gran plezir pou fer resorti ki rezilta lo bann tes ki'n ganny fer lo dimyel Sesel, i demontre ki nou dimyel i annan li en valer siperyer ki sa kalite ki ganny pli prefere o monn.

Minister atraver *SBS* e finansman par Minister Lagrikiltir, in kapab prokir bann masin ki pou teste dimyel e sa i form parti sa prosedir pou ed sa sekter viz ver leksportasyon si i annan demann.

An sa ki konsern lavannir mon osi annan gran plezir pou anonse ki depi nou pe met bokou lanfaz lo Linyon, Linyon in kapab fer en rekolt lavannir apre en peryod kot ti napa okenn rekolt.

E Mr Speaker mon pran liberte pou mwan anmenn en santiyon ki Linyon i prodwi e zisteman la ou vwar poudir sa i bann gous lavannir ki pe ganny vann kot etranze, viziter i kapab fasilman aste e zot kapab servi li koman en souvenir, ki zot anmenn pou zot bann fanmir kan zot retourn dan zot pei.

E mon pa war akoz ki napa lezot biznes Seselwa ki pa kapab antre dan sa sekter. Linyon pe osi etabli, i dan prosesis pou etabli en plantasyon safran, ki pou form parti son plan laferm e ki pe ganny enplimante an se moman.

E zisteman pou retourn lo topik kannel, mon nou oule fer resorti ki avan ki Gouvernman ti relans sa sekter, ki ti annan selman 2 operater prensipal dan sa lendistri. Me depi ki Gouvernman in

pronons son lekòr lo sa lendistri, nou'n rikòrd anviron 18 dimoun ouswa biznes ki'n vin devan pou partisip dan sa lendistri.

Parmi i annan bann ki pe rekòlte kannel e i annan lezot ki pe fer valer azoute. I enteresan pou fer resòrti ki pou premye fwa dan detwa lannen lavalèr eksportasyon kannel i plis ki valer lenportasyon kannel dan Sesel, e sa i klerman demontre ki sa lentere dan sa sèkter malgre ki i ti'n ganny neglizè pou pa mal bokou lannen.

Mr Speaker pou konklir an prensip i bon pou note ki i pa bon pou lekonomi pou nou depans deviz etranze, pou aste komodite ki nou kapab prodwir isi Sesel menm. Nou ti kapab servi sa deviz pou aste bann komodite ki nou pa kapab gannnen lokalman.

Se pou sa rezon ki nou pou kontinyen sipòrt bann lendistri lokal. E mon oule osi fer resòrti ki Gouvernman pe met lanfaz lo bann prodwir valer azoute atraver fer lesans avek sa bann resours, delwil, lapoud ensidwit, avan ki nou, pou nou kapab retir maksimòm larises ;- pou nou kapab tenir maksimòm larises isi dan Sesel, dan plas eksport li dan son leta natirel kot dan bokou fwa se bann gro lakonpanyen ki benefisyè avek - ki fer bokou benefis lo nou resours natirel.

E alor stratezi ki nou pe ankouraze, se target bann marse spesifik an Angle nou apel li bann *niche market* kot nou pou kapab ganny bokou plis larzan avek kalite nou prodwi dan plas la kantite nou prodwi.

Mr Speaker nou'n senm lagrenn e nou pe travay dir pou nou sipòrt sa bann lendistri ki pe monte e nou espere ki o firamezir nou pou vwar bann rezilta ki vreman, vreman ankourazan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Mon annan plizyer manm ki'n lev lanmen. Mon a pran wi, siplemanter Onorab Labontè premye.

HON ANDY LABONTE

Mersi Minis pou ou larepons byen detaye e ou'n fer konpran ki zot pe konsantre pa zis lo kannel, safran lavannir e osi dimyel.

Dan ou larepons ou'n dir ki zot ti annan zis 2 operater, e *maintenant* zot annan 18 biznes ou endividi ki'n montre lentere dan sa Lendistri Kannel prensipalman.

Minis petet mon kestyon i vize ver, eski zot pe mazin petet pou met bann striktir an plas ki petet i pou kapab *facilitate* menm sa 18 dimoun?

Ou menm plis dimoun ki anvi antre dan sa lendistri, ki ler zot deside pou antre ladan, zot pa pe santi zot petet ki zot lanmen i pe ganny anmare oubyen zot pe ganny bloke dan okenn fason, me selman ki zot kapab menm met valer azoute e an term petet menm lo ou later ki pou Gouvernman e menm later ki prive, so ki zot pe mazin fer lo sa size koumsa? Mersi Minis.

MR SPEAKER

Mersi Onorab pou ou siplemanter. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon.

Zisteman Onorab letan nou'n relans sa lendistri Minister an partenarya avek tou bann Lazans konsernen nou'n form Komite kot nou fer, nou zwen tou le mwan pou nou sistenm, etabli sa striktir kot nou kapab non selman *fast track* bann aplikasyon, asiste bann dimoun.

Me osi regarde ki mannyer pou fasilite zot pou zot devlop zot biznes. So mon kapab garanti ou Onorab poudir nou pe fer bokou zefor lo sa kote. So kot bann lenstans kot sa bann operater i bezwen sipor, nou la pou nou ofer sa sipor e pwen depar, savedir pwen kontak i reste touzour *SIB*.

Akoz nou'n anvi fer sir poudir tou dimoun e pas atraver en sel laport pou fer sir poudir nou pa pe kit personn deryer. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon mon annan plizyer Manm ki'n lev lanmen mon pe propoze mon pou donn 20minit sak kestyon, mon a servi mon diskresyon aköz ou Manm in lev lanmen ansanm mon pa konn lord dan ki zot in lev lanmen.

Sel distenksyon ki mon fer mon pou donn en pti priyorite bann Manm ki'n lev lanmen avan dan dernyen kestyon e ki pa'n ganny sans demann zot kestyon. Premye Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Minis mon ti a voudre demann ou en kestyon oparavan, me solman mon pa'n ganny sans, so mon a bouz lo sa kestyon kannel.

Minis koman en dimoun ki'n travay dan domenn biznes, dan domenn finansyel, ou ava dakor avek mwan ki nenport aki biznes avan i komanse enn bann keksoz primordyal se en letid vyabilite, fezabilite sa biznes.

So eski Gouvernman in fer en letid fezabilite o komansman pou war si sa *venture* dan kannel, i enn ki vyab pou Sesel, pou lekonomi Sesel an term par egzanp la kantite resours ki i annan an term bann dimoun ki pou travay dan sa sekter, so eski Gouvernman in fer sa letid, e ki rezilta sa letid? Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab parey ou kapab konstata ti annan en peryod letan kot sekter agrikol ti pe siport lekonomi Sesel. E kannel ti form par enn sa bann resours ki nou ti pe siporte ki ti pe soutenir lekonomi prensipalman.

E ozordi zour sa resours i ankor annabondans dan nou lanvironnman. An se ki konsern letid *feasibility*, byensir sa i en keksoz ki nou pe fer. E parey ou osi mon konnen ou egalman ou sorti dan menm domenn ki mwan, sa letid i bezwen enn ki dinamik ; - savedir i bezwen ganny enn ki bezwen ganny antreprann pa zis en fwa me i bezwen en keksoz ki kontinyen.

E sa Gouvernman i pe fer demars byensir sa i en keksoz ki pe ganny fer. Mr antretan i annan dimoun ki'n vwar potansyel e la nou bezwen annan respe pou sa bann biznes ki zot, zot in fer zot letid zot in santi poudir i annan.

I annan lavi dan sa sekter parske zot konnen ki potansyel i annan aletranze zot konnen ki an se moman Sesel nou pe enport bann prodwi kannel, sa fodre osi nou pa oubliye koman en pei nou enport apepre 1.3milyon valer Roupri bann komodite ki fer a labaz kannel swa son lapoud kannel li menm a alor zot in vwar poudir i annan bann retour ekonomik zisteman ladan.

Savedir mon krwar lavenir pou sa lendistri i enn ki briyan e sa ki pli ankourazan se la kantite demann, la kantite lentere pou sa sekte ki pe kontinyelman ogmante. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou lekip. Mr Speaker mon ti a kontan demann Minis lo en baz soutenabilite si i kapab eksplik sa Lasanble, par egzanp la in nonmen poudir i annan 18 dimoun ki annan lentere. E mon pe refer avek osi dan lepase leksperyans rafya, ki ozordi nou bezwen pe enporte akoz in ganny sitan eksplwate ki bann dimoun ki ti pe fer sa biznes zot vwar zot en pti pe dan difikilte.

Ki plan ki zot annan lo en baz soutenabilite pou kapab fer sir ki i annan ase e i annan en program reabilitasyon osi tou ki vin avek, pou fer sir ki sa bann dimoun ki al ladan zot pa *end-up* petet pa kapab garanti *supply*?

Dezyenman par lefe ki pou fer sa biznes sa bann plant ki bor zot ganny trouve, i annan bokou difikilte, eski i annan serten latansyon ouswa lasistans sosyal ki zot pou donn sa bann dimoun ki *venture* dan sa bann biznes.

Akoz parey mon'n dir ozordi si ou regarde o nivo pwennvi travayer, i en pe difisil pou ganny bann dimoun. E pou fer sa biznes li menm li mon santi poudir si napa bann latansyon spesyal ki ganny donnen par egzanp *IDC* i ganny serten ban konsesyon.

Eski sa bann dimoun ki pou al ladan Minister pe konsider k zot pou bezwen donn serten latansyon spesyal? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou bann kestyon. An sa ki konsern program reabilitasyon, zisteman Minister in fer, nou'n fer diskisyon e nou pe travay lo en program avek Departman Lanvironnman prensipalman divizyon *forestry*, pour ki i annan sa, nou kapab devlop sa konsep *agroforestry* kot nou fer reabilitasyon

bann pye kannel, e sa pou zisteman garanti soustenabilite sa lendistri.

An sa ki konsern difikilte pou akse teren, difikilte pou ganny travayer, sa osi i bann keksoz ki mon'n fini met anba kontrol. Konversasyon pe deroule, diskisyon pe deroule avek Departman Lanvironnman, pou regarde ki mannyer nou kapab met devlop serten fason ki pli pre avek kote ki sa bann dimoun pou pe rekolte kannel kot zot kapab fer en pti pe *processing* osi.

E alor ki zot pa pou bezwen trenbal bann kannel pou long zistans, nou'n ensi byen fini fer konversasyon ek Departman Lanplwa an sa ki konsern travayer pou regarde ki mannyer nou kapab ganny en pe led enternasyonal avek bann travayer.

E tou sa bann keksoz Onorab mon kapab garanti ou ki nou'n fini fer le nesese. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Wi Onorab eski ou pe rod klarifikasyon oubyen en bout i pa reponn? *Remind* li silvouple. Mersi. Minis ekout Onorab.

HON WAVEN WILLIAM

Ok. Mr Speaker mon ti a, Minis pa'n reponn en bout kot i konsern son plan. Mon konnen poudir i annan plizyer Lazans i bezwen lye avek pou kapab ger sa travay.

Me lo baz alokasyon siperfisi ki zot pe mazinen pou *allocate* ek bann dimoun ki enterese, aköz parey mon dir lafason ki nou tipografi i ete, eski zot in tonm dakor lo en siperfisi? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis *please*.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab wi, nou'n fini fer le nesese atraver *Seychelles National Parks And Gardens Authority (SNPGA)*.

Nou'n kapab demarke, nou'n kapab ganny zisteman bann later ki'n ganny dedye pou fer zisteman sa leksplwatasyon kannel kot bann dimoun, nou'n even al lo *tender* osi, i annan dimoun ki'n fini *apply*, zot in fini ganny *allocate* later pou zot azisteman al lo kote kannel. Savedir nou'n fini antre dan sa prosesis e nou byen avanse avek. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker Minis ou delegasyon, tou bann koleg Onorab e tou dimoun a lekout bonzour. Minis ou'n dir pli boner ki sa aktivite i plizoumwen pou diversifikasyon ekonomi.

Me malerezman ziska prezan nou pe vwar lanfaz pe ganny mete plis lo *tourism*. Me i annan pou fer lo parey Onorab Cosgrow in demande lo kote sekter. Ki prozeksyon zot in fer ki sa pou anmennen dan lekonomi pou sa prosen 5an? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab nou ankor pe analiz demann pou nou zisteman kapab fer *forecasting*, annefe nou annan en *Senior Economist* dan Minister ki sa i prensipalman son louvraz e sa i en louvraz ki i pe bezwen pe fer detanzaot. E byensir fer sa lyezon avek Departman (*FAB*) kot Minister Finans pou nou kapab *capture* prozeksyon reveni.

Me vi ki sa sekter i enn ki pa i pe – I ti napa bokou lanfaz lo la, i ti napa bokou lentere o komansman. I prezan ki la ki i annan bann kalkilasyon bann prozeksyon ki pe ganny fer pou etabli egzaktman ki *forecast* ki nou kapab anmennen atraver sa bann tel aktivite. Me mon garanti ki i annan rekour ekonomik ki pou antre lo pei atraver sa bann lendistri. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Mr Speaker eski Minis i kapab dir nou ki kantite later a pepre ki petet Gouvernman in met a dispozisyon bann dimoun ki anvi bat kannel? E si posib dan ki distrik?

E eski i annan sa partenarya ant Minister, *Trade* ek sekter prive pou vwar si i annan sa posibilite pou dimoun ki annan sa later prive, osi ki anvi ofer pou aktivite bat kannel pou ankouraz plis dimoun pou vin dan sa biznes? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mon napa sif egzakt avek mwan pou le moman. Me selman mon konnen premye lansman nou ti annan anviron en 7 arpan later ki nou ti'n kapab, 7 ektar pardon, 7 ektar later ki ti pou met a dispozisyon bann dimoun pou zot kapab fer, pou zot kapab bat kannel e fer sa bann eksplwatasyon.

An sa ki konsern sa partenarya avek Gouvernman avek piblik, pou le moman nou pa ankor formaliz en striktir pou nou fer li, me ki nou pe fer se nou pe fer en diskisyon konzwent avek sa bann operater ;- savedir zot ganny enkli dan diskisyon ki Gouvernman pe fer tou le mwan letan nou pe *track* progre sa lendistri.

So zot ganny anmennen e la nou kapab diskrit avek zot ki bann defi ki zot pe fer fas avek pou nou kapab zisteman pou nou kapab *capture* sa bann difikilte, sa bann *challenge* ki zot pe fer fas avek e nou kapab adrese dan en kour dele letan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou *panel*. Minis mon'n ekout ou bann larepons i sanble mwan ki sa size devlopman dan lendistri kannel i pou depas nou Minister aköz ou pou bezwen anmenn Minister Lanvironnman avek ou e ou pou bezwen anmenn Minister Labita avek ou.

E si mwan mon pe konpran la nou dan en proze *trial* mon kapab dir. Minis, kan petet eski nou pou vwar petet en plan serye kot i konsern premyerman *mapping* bann teren ki pou ganny *allocate* pou sa bann sekter kapab komanse? Sa i enn.

Dezyenmman i annan bann *process* ki vin avek lendistri kannel aköz bann sekter ki deza la zot an bezwen bann lezot teren adisyonnèl

ki kot zot, premyerman zot lendistri pou plase pou zot kapab fer bann prosedir petet pou al azoute ansanm?

E dernyerman Minis kot i konsern *labor*, eski in annan en konversasyon avek Departman Lanplwa li menm li, se sa ki mon'n dir i depas ou, akoz pou ou kapab ganny travayer e bann difikilte ki sa bann ki deza la fek resevwar pou kapab annan bann travayer pou al dan lafore pou al *harvest* kannel? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Zis pou konfirm avek ou Onorab, *mapping* pe ganny fer, savedir ou kestyon sa ki konsern *mapping* i en prosedir ki kontinyel Onorab. So i annan serten ki'n fini ganny fer, me *SNPGA* i ankor pe sey idantifye bann lezot morso osi ki zot kapab fer antre dan sa levanter.

Minister Later lo son kote li, Minister Labita i pe osi demark bann later ki ti'n ganny dezinyen pou *land bank* kot la nou kapab met a dispozisyon bann dimoun, zot kapab fer rekolt e an menm tan zot ava netway propriyete, pour ki Minister Later i kapab antre e li fer son bann proze lenfrastruktir pou li kapab met a dispozisyon ba later avek bann manm piblik.

An sa ki konsern pou prosedir later pou bann dimoun fer *processing*. Sa osi lo kote *IEA* nou'n fini demark detrwa morso later ki sa pe ganny rezerve pou bann dimoun ki anvi fer *processing*.

E an sa ki konsern travayer konversasyon nou'n fini fer kot Minister Lanplwa, kot nou'n koz avek zot lo ki mannyer nou kapab travay lo en sistenm en *Scheme*, ki zisteman ki nou pou kapab met akse, donn akse avek bann biznes Sesel ki anvi ganny en pe led, ouswa en pe lekspertiz avek bann travayer aletranze, pou zot kapab vini dan en fason ki poi vit, e tousala avek led pou nou kapab siport sa lendistri. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Michel Roucou.

HON MICHEL ROUCOU

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou lekip. Bonzour spesyal zabitan Mont Fleuri. Minis si ou kapab dir nou lekel bann distrik lo Mahe ki ganny idantifye pou fer sa aktivite?

Aprè osi si ou kapab dir nou en pti pe, dizon demen bomaten mwan mon anvi antre dan sa aktivite bat kannel, ki bann formalite ki mon bezwen pran? Kwa ki mon bezwen annan eski mon bezwen annan en serten kantite larzan lo mon kont, oubyen si mon annan serten kalite masin oubyen kantite travayer ki mon bezwen annan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER DEVIKA VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. An sa ki konsern bann distrik, prensipalman, mon ava donn ou bann landrwa spesifik en pti pe. I annan Sans Soucis lo kote Sans Soucis sa definitivman. Lo kote La Misère osi.

I annan serten definitivman serten landrwa e dan distrik Onorab Henrie Mont Buxton, Mont Sinyal anler i annan bokou morso later ki'n ganny idantifye. Sa i en pti pe -

Lo kote bann prosedir pou en dimoun kapab lans dan sa lendistri mon pas laparol avek *CEO*, *SIB* akòz se sa ki sa pwèn ki okenn dimoun ki annan okenn lentere pou li antre dan lendistri zot pas atraver *SIB*.

E alor i ava donn ou en pti revè lo prosedir kwa ki ganny deroule pou si en dimoun enterese i kapab antre dan sa sekter. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Wi *CEO*.

CEO SIB ANNE ROSETTE

Bonzour Mr Speaker. Bonzour Manm Lasanble. Bonzour tou dimoun a lekout. Prosedir parey Minis in eksplike, nou annan an se moman apepre 18 dimoun ki'n apros nou. I annan ki pe rekolte. I annan ki pe fer eksport. I annan osi ki anvi fer valer azoute, so zot anvi fer faktori.

So ler zot vini zot vin avek zot detay, so nou *go through ambit* sa prosedir pou pran zot bann lenformasyon, met zot dan nou *database*

obviously e war ki mannyer ki fason nou pou pli asiste zot. I annan dimoun ki parey mon dir zot i anvi fer rekolt, so i pe vin rod en lasistans kot i kapab fer li, ki bann bout later ki a dispozisyon.

E la i annan en travay ki nou fer lo komite avek bann lezot Lazans Gouvernman ki dekouver sa bann later e o firamezir ki nou war ki i an bann ki vin kot nou la nou *allocate* dapre sa bann demann ki vini.

So it's a matter of first come first serve. Me i osi annan bann ki vini ki pe esper later, ki ti pe esper later pou zot fer zot prodiksyon en tar lannen pase ek komansman sa lannen nou'n dan sa prosedir pou ganny *allocate* sa bann bout later, finalman nou'n fini nou'n annan en lalis dimoun ki lo sa lalis ki dimoun pe *allocate* sa bout later ek zot.

E i annan en prosedir ki nou pe fer parey tou alokasyon later Gouvernman i ganny fer, so ou bezwen met ou demann ek ou *business plan*. E fer sir ki tou ou kriter i la ou konnen ki ou pe vin fer e bann sipor i ganny *release to you as and when* nou konklir sa bann lagreman.

So nou annan en tim dan *SIB* ki en tim fasiliteasyon, so zot, zot resevwar bann demann ler bann dimoun in vin kot nou swa an personn swa par telefonn. E laplipar ditan nou fer zot vini pou nou annan antretyen avek zot. E la kot sa fas a fas i ed nou pou vreman al dan egzaktaman ki sa bann dimoun kalite sipor zot oule, e pou swiv zot dan sa parkour ziska ler zot ganny zot sipor ki zot bezwen.

I annan en bout ki mon pou dir lo kote finansman ki en pti pe difisil, akoz parey nou'n fer sorti yer i en sekter ki en pti pe *labor incentives capital incentive as well*.

Me i en keksoz ki nou pe sey rode pou nou kapab siport sa bann biznes lo kote inovasyon, lo kote ki mannyer pou fer sa louvraz en pe pli eze e ki zot kapab ganny plis rannman dan zot biznes. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi *CEO*. Kestyon Onorab Bastienne.

HON DESHEILA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker atraver kestyon Onorab Michel Roucou, mon repons ki mon ti pou demande in fini ganny demande.

MR SPEAKER

Mersi. Mon pou termin sa sesyon kestyon la. Mon a remersye Minis avek son delegasyon pou zot partisipasyon. Mon a remersye zot pou zot bon zournen e bon partisipasyon. Nou pou rebran travay 11er15. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Madanm raporter nou ava apel Minis ki pe atann kestyon. Onorab Pillay wi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti ava kontan anba *Order 8 (2)* demann ou, ou gidans. Mon pe note ki bomaten mon'n vwar Minis Devika Vidot vin avek plizyer zofisye pou reponn kestyon bann Manm.

E mon'n vwar osi ki Minis Hoareau pou prezan avek plizyer manm son Minister - son bann zofisye son Minister.

So mon ti ava kontan demann ou en gidans. Mon vwar ki ler nou annan serten kestyon pou bann antite par egzanp nou annan en kestyon lo *SBC*.

Mon'n annan kestyon lo Lapolis. I ti konsern *Public Health*, Lapolis, mon'n vwar ki Vis-Prezidan in vin reponn sa bann kestyon lo li tousel.

Mon ti ava kontan klarifye avek ou, demann en klarifikasyon avek ou lofis, si i pou koumsa ki ler nou annan kestyon pou sa bann antite, oubyen sirtou *PNQ* Vis-Prezidan pou vin reponn sa bann kestyon lo li tousel?

Ki mon bezwen met a ou latansyon ki sa i donn en kler lenpresyon ki i annan en manipilasyon sa bann Lazans e sa bann antite ki annan zot lendependans anba zot bann Lalwa.

E ki pou mwan sa i pa al dan lespri latransparans ki nou Lasanble i sipoze promote. E ki mon ti ava kontan ki dan le fitir ki ler nou annan kestyon pou sa bann antite konsernen, sa bann antite i vin devan e vin reponn zot kestyon dan Lasanble.

Parey mon vwar ozordi e mon apresye ki Minis pou *Local Government* i la avek son bann zofisye pou vin reponn kestyon dan Lasanble.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Pillay. Mon konprenezon lo prosedir Lasanble dapre sa ki mon'n swiv e dapre sa ki mon'n remarke, se ki ler nou anvoy kestyon Prezidan i deside lekel son bann Minis pou vin reponn.

Ler in deside lekel, sa Minis i swazir lekel delegasyon ki i anmenn avek li.

Si nou devret regard sa pli profon mon ava apresye ki nou pran sa dan ABC. E nou diskrit sa.

Me pou lemoman la i la mon konprenezon mannyer mon konpran li. Mersi Minis *please*.

Bonzour e byenveni Minis Rose-Marie Hoareau Minis pou Gouvernman Lokal e Zafer Kominoter.

E mon swet labyenveni osi Mr Kevin Perine Sekreter Prensipal dan son Minister. Mr Daniel Adeline son Direkter Zeneral pou Distrik, *Community and Facilities*. Sa i dan *Seychelles Infrastructure Agency*. Mersi.

Nou komans kestyon pou Minis Hoareau avek Onorab Bastienne. Kestyon 37.

HON DESHEILA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou Manm Onorab e tou dimoun a lekout.

Mon kestyon i al koumsa:- Eski Minis pour Gouvernman Lokal, i kapab konfirm avek Lasanble, ki pli boner posibil ki son Minister pe deside komans travay lo sant kominoter Perseverance? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis ou repons *please*.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Bonzour tou dimoun. Mersi Mr Speaker. E mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker proze Sant Kominoter Ile Perseverance anfen Sant Kominoter e Biro DA Ile Perseverance i dan staz *design*.

E i pou ganny fer par Lazans Lenfrastruktir. Ler *design* in konplete, nou pe espekte anviron Me, dokiman pou ganny prezante avek *Management* kot Minister Gouvernman Lokal ek Zafer Kominoter, osi byen ki avek Lotorite Distrik Perseverance.

Lazans Lenfrastriktir in enform nou, ki enn fwa tou prosedir in konplete sa proze i ava konmanse ver Oktob 2022. E i ava konplete si tou keksoz i mars byen, ver lafen lannen 2024.

Mr Speaker nou pou kontinyen gard *MNA*, *DA*, ek rezidan Perseverance okouran lo devlopman e progre sa proze.

Mr Speaker, morso later lo ki sa proze pou ganny konstri in anrezistre koman *H10214*, e i annan en siperfisi 1433 met kare. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Bastienne ou annan siplemanter? Minis.

HON DESHEILA BASTIENNE

Wi Mr Speaker. Mon kestyon siplemanter i al - Minis ki tou dernyerman dan distrik Perseverance zot menm zot in okouran, nou'n fer fas ek bokou sityasyon deplorab.

Be selman malgre tou sa bann sityasyon, nou pe vwar nou menm ki bokou keksoz pozitiv pe komans monte, pe pran plas.

Tel ki parey bann nouvo group ki pe ganny kree, pe anmas bann zenn. Pe sanz en pti pe zot fason viv. Bann *workshop* ki pe ganny met an plas.

Parey bann diferan *NGO's* ki le vin ede pou tir zenn dan bann lavi delenkan parey nou dir, pou remet bann *single parents* lo zot de lipye.

Tel parey *EFROI* ki le vin ek en zoli proze dan Perseverance. Malerezman nou napa sa landrwa.

Ki lespwar ki ou annan pou donn sa bann zenn ek bann zabitan Perseverans ki pe *look forward* konmsi pou zot kapab-

Akoz parey ou'n dir sa Sant Kominoter pa pou pare avan lafen 2024. Be pandan sa lespas letan, ki lespwar ki ou annan pou donn nou? Kantmenm lo en keksoz, en striktir tanporer.

Apré mon dezyenm, vi ki sa larzan ti'n ganny *allocate* ek *IECD* pou fer en *daycare*. Me swivan en *survey* ki ti ganny fer tou resaman dan Perseverance, bokou dimoun ti rekomann en sant kominoter. Eski ou kapab dir nou Lasanble si okenn negosyasyon in komanse ant *IECD* ek ou Minister?

E si wi, ki progre ki zot in arive? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Premye par ou kestyon. lespwar ki nou kapab donn bann dimoun dan Perseverance se ki *DA* e byensir avek ou *MNA* avek tou leres dimoun ki anvi vin donn en koudmen, nou pou toultan la pou nou kontinyen fer bann aktivite pozitiv. Ki pou anmenn bann – (koman ou kapab dir) bann rezilta pozitiv.

Fer bann aktivite ki pou regroup zenn. E antretan ki sa sant Perseverance pe ganny, sa sant kominoter ek *DA Office* pe ganny konstri, nou kapab fer konversasyon ki la mon pa pou kapab konfirm naryen egzaktman.

Me selman fir a mezir nou kapab vwar keksoz pou nou fer, pou nou gard nou bann zenn ek nou bann dimoun Perseverance okipe dan en fason pozitiv, san neserman annan en striktir.

Me vizavi striktir tanporer, sa definitivman i pa en keksoz ki mwan mon kapab koz lo la. I en konversasyon ki bezwen, nou avek *DA* e tou. Nou pou bezwen kapab lev sa konversasyon avek Departman Lenfrastriktir li menm.

E menm petet Minister Later pou nou kapab konnen si i annan okenn posibilite.

Me selman mwan mon pa kapab pronons mwan lo la for the moment.

Regarding IECD mon ava les sa avek Mr Adeline pou reponn silvouple.

MR SPEAKER

Mersi. Wi Mr Adeline.

DG DANIEL ADELINÉ

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou konsern konsernan *daycare*. Ou pe refer lo *Daycare Centre* la en?

Bon dapre *survey* ki'n ganny fer rezilta i ankor pe *compile*. Me ki nou'n obzerve avek rezilta ki pa ankor konfirmen, se ki parey ou pe dir bann zabitan i prefer en Sant Kominoter olye en *Daycare Centre*.

Ki fer ki se sa ki prezan nou pe *activate* sa konstriksyon Sant Kominoter avek *DA's Office* en pe vit, pou nou kapab, lefe ki nou deza

annan larzan, en komansman pou nou kapab komans sa Sant Kominoter e *proceed* avek 2023. E fini li 2024.

Lo kote *daycare* byensir nou pa pou kapab fer sa 2 proze ansanm akoz i pou 2 gro proze. I fer ki pou lemoman *Daycare Centre Perseverance* pou *put on- hold* ziska ler ki nou kapab fini sa sant kominoter avek *DA's Office*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Mersi *panel*. Sa kekyon i ase spesifik pou Perseverance. E mon pa pou pas bokou letan lo la. mon ava permet kantmenm - Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi pou donn mwan laparol. E bonzour Minis avek ou delegasyon. E bonzour tou dimoun ki a lekout spesyalman zabitan Perseverance.

Mr Speaker mon ti ava kontan demann Minis, anba ou Bidze ou sipoze, anba *Local Government and Community Affairs* pou 2022 ou annan R26 milyon anba *local*.

E R15.2milyon anba *Foreign Grant*, eski ou kapab dir nou si finansman sa proze Sant Kominoter Perseverance pe ganny fer anba *local financing*, oubyen pe ganny fer anba *Foreign Grant*?

Si i *Foreign Grant* lekel *Foreign Grant* ki sipoze pe kouver sa kou? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Onorab pou ou kekyon. Mr Adeline ki annan detay lo la. Silvouple Mr Adeline.

MR SPEAKER

Mr Adeline ou annan laparol.

DG DANIEL ADELIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kekyon. Bon sa finansman ki ou vwar la. Sa 1.2. pou Perseverance Sant Kominoter avek *DA's Office* i annan li 1.2milyon ki ganny finanse par Gouvernman Sesel.

Sa lot finansman ki ou pe vwar, i anba en *Grant* e sa *Grant* nou ankor pe travay lo la. *Well* Komite *Grant* lo kote *Foreign Affairs* i ankor pe travay lo la. I annan 2 ki pou pare pandan sa mwan la.

E fir a mezir pandan lannen pou annan bann lezot ki pou vini pou nou kapab depans sa larzan ki deza dan sa Bidze la.

MR SPEAKER

Wi Onorab nou ava klarifye.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon apresye sa morso larepons. Me selman i annan serten presizyon ki nou bezwen gannyen.

Eski Minister responsab pou *Local Government and Community Affairs* pe donn Lasanble en lasirans ki *Daycare Perseverance* pou komanse an Oktob parey zot pe dir.

Si zot pe donn nou en lasirans e en porsyon sa *funding* pou vin anba *Grant*, si sa *Grant* pa materyalize an relasyon avek sant kominoter *Perseverance*, ki Minister i annan plan fer pou realiz sa proze? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Minis. *Panel*.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mesi Onorab. Sa 1.2 milyon ki Mr Adeline in koz lo la, la, i pou proze Sant Kominoter avek *DA Office*. *Ok? Nothing to do* avek *daycare*.

Nou, nou pe met 1.2 milyon koman Gouvernman, e *the remaining funding* i sipoze sorti kot *India Grant*.

Dernyen konversasyon ki nou'n gannyen avek sa zofisye konsernen kot *India Grant the Desk Officer*, in fer nou konpran poudir sa bout ki zot, zot pou donner pou ganny verse *in their first or second quarter*.

Me sa i pa anpes nou koman Gouvernman komans sa bout ki nou, nou pou *fund*.

Alor nou osi parey ou nou pe sey, nou voudre, nou swete ki ler nou, nou komanse nou'n *break ground*, nou pe met fondasyon, nou pe servi nou 1.2 milyon, ki sa lot bout larzan i rantre. E mon napa okenn rezon pou krwar poudir i pa pou rantre.

Nou ti'n espekte ki sa larzan pou rantre parey mon ti dir dernyen fwa, *at the end of the financial year* ki pou zot kot *India Grant* le lafen Mars.

Me zot in konfirm serten proze lo larzan avan le 30 Mars. Me selman pou 3 keksoz spesifik, zot in dir nou zot pou vers *in their first or second quarter 2022*.

E sa *building* sant kominoter ek *DA Office Perseverance* i tonm dan sa kad versman dan *first or second quarter*.

Alor i dan lentere tou dimoun ki nou espere. E mon krwar mon napa okenn dout ki nou pou gannnen. Ki nou ava ganny sa larzan avek *India Grant but not as fast as* ki nou ti krwar nou pou gannnen.

Me selman zot in reasir nou zot pou vers sa larzan dan *first or second quarter* zot lannen finansyel. *That's how it's span so far*.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Cosgrow mon ava pran ou kestyon si i lo sant kominoter perseverance.

HON WALLACE GOSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou tim. Mr Speaker, ler mon'n ekout larepons Minis i fer mon realize ki, mon leksperyans avek *Procurement Oversight Unit* avek *Tender Board*, se ki si ou napa finansman garanti ou pa neserman ganny permisyon pou *tender* sa proze.

So parey nou pe ekoute la se ki finansman *part of it* i garanti, me *part of it* i ankor dan serten negosyasyon.

Now eski ou espekte annan serten *delays in terms of tendering* sa proze? E ki kantite *delay* petet ou krwar i kapab annan? Eski ou krwar ou pou *meet* sa *deadline* pou komans sa proze? Sa i enn.

Dezyenm eski, parey in ganny dir ki sa zafer pou fini an 2022. Eski dan seksyon proze, *sorry* program kot ou Minister, i annan posibilite pou vwar par egzanp avek bann distrik vwazen par egzanp Anse Etoile e osi *La Rivière Anglaise*, ki zot kapab fer bann program pou enkorpor zabitan Perseverance, ki pou lemoman napa en *Community Centre*, pou zot kapab fer zot bann program.

Bann diferan group dan distrik, pou zot kapab avans zot bann distrik program devan, e fer sir ki Perseverance i vin en kominote avek sa lazwa de viv parey nou tou nou anvi war.

E bann dimoun i kapab bouz de lavan. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Onorab. Mersi Mr Speaker. *Actually*, pou premye bout ou kestyon, mon fek annan en konversasyon avek sa *Desk Officer* kot *India Grant* yer.

Akoz mon ti le i reasir mwan ki tou keksoz i *on track*, avan mon vin la pou mwan vin koz lo sa proze.

In fer mwan konpran poudir nou napa okenn, nou napa naryen pou nou trakase, larzan i la, larzan in ganny vote.

I zis formalite ki'n ganny en pe dele, aköz ti annan serten keksoz personnel ki ti pe pase anndan avek serten dimoun ki mon pa pou vin donn elaborasyon la.

Me selman i annan bann rezon valab, aköz sa versman e sa *signing of the MOU* in en pe *delayed*.

Me selman sa bann ki nou'n fini gannyen, ki'n fini garanti ti lannen depi 2021 ti'n fini. Depi ler nou'n komans konversasyon ti'n fini pare.

La sa bout pou proze Perseverance ek lezot proze ankor, i annan lezot 2 proze ankor, sa pou verse sa lannen parey mon'n dir *in the first or the second quarter*.

Sa msye laba sa *Desk Officer* in donn mwan son lasirans, ki mon napa naryen pou mwan trakase. Sa pou arive.

Now, by the time design in pare, nou komans *tender* eksetera, nou pou'n fini konnen nou pou'n arive an Oktob. *So, by then* nou devret annan en *clear picture* ki sa ki dan nou lanmen e kote nou'n arive avek sa *India Grant*.

Mwan mon konfidan poudir ler en lorganizasyon oubyen en Departman *whatever you want to call it*, parey *India Grant* in dir ou i pou fer en keksoz, mon krwar nou devret, nou annan en bon relasyon ek zot. Ki mon pa krwar zot pou *let nou down*.

Regarding join bann group ansanm dan distrik vwazen konmsi, i en keksoz ki annefe, lefe ki i annan en bon lantant konmela ant bann *DA's*, zot *actually* pe *work towards that*.

Ou war poudir enn i vini i le ed lot. Lot i vini in donn son resours en lot, i prete eksetera. *So* sa ki ou'n dir la i en keksoz tre pertinan e en bon lide.

E mon kapab reasir ou sa *spirit* ki annan ant sa bann *DA's*, sa *team spirit* ki annan ek sa bann *DA's* konmela, zot pou *welcome* pou zot travay ansanm pou parey sa ki ou ou'n sizere ki vreman i en bon lide. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Nou ava pas lo prosen kestyon lo *Order Paper*. Kestyon Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Ankor enn fwa bonzour tou dimoun. Kestyon limero 38 i lir koumsa:-

Eski Minis pour Gouvernman Lokal i kapab enform Lasanble Nasyonal lo poursantaz proze distrik ki'n reisi konplete an 2021? Defi ki son Minister in rankontre pou akonplir sa poursantaz e ki mezir pe pran pou asire ki poursantaz travay konplete i ogmante? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis repons *please*.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mon'n kas ou kestyon an 3 porsyon. Mon ava pran premye bout.

Mr Speaker an Desanm 2021 Minister ti'n enplimant 245 diferan kalite proze. Tel ki pti proze distrik, renovasyon mazer bann enfrastruktir distrik, biro *MNA's* e bann ka dirzans eksetera.

Ladan 175 ti konplete, 34 proze ti an progre dan staz preparasyon kontra. 10 ti dan staz *tender*. 4 dan staz teknik kot serten problemn ti pe ganny rektifye. E 15 proze ti kennsel pou en rezon ou en lot.

Sa i reprezant en performans anviron 85 poursan proze konplete. Nou fyer a rezilta akoz i pli o poursantaz ki Minister in akonpli konpare avek sa dernyen 5an. Mersi Mr Speaker. Sa i mon premye larepons.

Dezyenm bout sa larepons si ou permet mwan Mr Speaker, mon ava partaz avek Lasanble serten defi ki mon Minister in rankontre pou akonplir sa poursantaz.

En gran zefor in bezwen ganny fer pou re kondisyonn bann zofisye proze dan sa nouvo lespri travay.

I pa'n sitan konplike akoz volonte ti la. Me sa in en prosesis ki'n pran en pe letan.

Sistenm *procurement* ki la in souvan fwa fer keksoz pran plis letan e dan serten lenstan konplike. Me nou'n nouvo dan serten ka avek lasistans Minister Finans. Debloke kot ti nesaser.

Konsiltasyon avek zabitan sirtou an relasyon avek *wayleave* in parfwa koz retar e konplikasyon dan lenplimantasyon serten proze.

Serten kontrakter pa respekte kondisyon kontra. E zot pa delivre a laoter ki nou kot Minister nou espekte.

Sa i en refleksyon ki zot pa angaze dan zot travay. An rezilta sa move latitud nou bezwen kennsel serten kontra.

Retender sa kontra e tousala bann prosesis byen long ki met nou retar. Alors Mr Speaker vwala serten nou bann *challenges* ki noun gannyen.

E finalman pou trwazyenm bout a kestyon permet mwan Mr Speaker pou dir ki nou etabli en bon relasyon avek Lazans Lenfrastriktir e tou son lekip.

E bokou lanfaz pe ganny mete lo bon *Management* bann proze. E nou pe fer nou mye pou nou delivre o *maximum* pou 2022.

Bann Administrater Distrik i osi tre angaze dan sa prosesis avek sipor zot bann *MNAs* respektif.

Nou pou kontinyen Gard Lasanble okouran lo devlopman sa bann proze.

Mon pran sa lokazyon pou remersye bann *MNAs* pou zot langazman e partisipasyon dan desizyon lo bann proze dan zot distrik. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Siplemanter Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Premye kestyon letan mon pe get dokiman Bidze. Pou 2021 ti annan en total 47milyon ki ti'n ganny Bidzete pou sa ki nou apel *Community Infrastructure Development*.

Me zis 30 milyon dan son *revise* ki ti'n ganny mete la. So, mon anvi ki Minis i konfirman si sa sif i korek. Si dan sa lalis ki ou'n donn nou i reflekte sa sonm. Mon premye kestyon.

E dezyenmman mon apresye ki Minis in mansyonn problemn kontrakter. Dan mon lanmen Mr Speaker mon annan *Annual Report National Tender Board 2020*.

E sa rapor toulezan mon dir li. Avan 2020 i annan en seksyon ladan ki apel rekomandasyon.

Si ou gete i preski *copy and paste* akoz i menm problemn ki arive dan bann MDAs toulezan.

E i koz lo kestyon *procurement*. E i annan plizyer pwen ki ganny mansyonnen pou familyariz bann *procurement officers* avek prosedir, Pou dil ek bann kontrakter ki bann problemn repetitif.

Donk mon anvi Minis i dir nou lo kestyon kontrakter spesifikman, ki lapros ou Minister pe pran?

Akoz sirtou letan mon get lakantite *tender* ki ou Minister i *issue*, i enn bann ki fer plis. So ki lapros zot pe pran avek kontrakter? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Onorab. Mersi Mr Speaker. Vizavi bann kontrakter, i annan diferan lapros ki nou'n pran. I annan serten ki ler mwan mon'n vin kot Minister ti lo nou liv koman bann kontrakter ki ti ganny anpoye par Minister, ki ti ganny kontra.

E nou'n vwar poudir zot pa delivre. Zot pa gard *to their deadline*. Zot pa fer sa ki zot dir zot pou fer. Zot fer louvraz an vites e zot fer li mal. Zot pa servi materyo ki zot ti dir zot pou servi.

Me selman ankor enn fwa a i zis serten. Nou annan bokou kontrakter Sesel ki bann dimoun ki travay tre byen. E avek en konsyans.

Alor nou koman *Management* Minister ki nou'n fer, i annan de fwa ki nou kriy sa bann dimoun, nou'n koz ek zot. Nou'n fer zot konpran kot zot pe al mal.

Nou'n fer zot konpran poudir ou'n pran tel proze. Ou ti dir nou ou pou rann nou an Oktob lannen pase, la ozordi nou pe asize.

Ler mon ti fer sa *meeting* ti an Zanvye, ou pa ankor ni ariv lanmwatye. Eksplik mwan ki ou le mon fer. Mwan mon en kliyan ou ou'n dir mwan ou pou delivre.

Mon'n donn ou letan parey ou'n demande, ou pa kapab delivre.

Annandler nou donn sa bann dimoun en dezyenm sans. Me ler ou pa servi ou dezyenm sans byen, nou bezwen tir ou lo nou liv.

La nou bezwen re kriy ou ankor pou dir ou gete mon'n sey ed ou, me ou pa'n respekte ni menm ou dezyenm *deadline*. So nou annan sa bann konversasyon.

Aprè ou annan bann kontrakter ki anvoy travayer lo *site* ki pa konn koz en mo Kreol. Alor, selman i annan en dimoun ki en partner ki Seselwa.

Me selman ou pa war li a partner Seselwa li lo *site*. E prezan ler ou annan problem ek sa bann dimoun, fer sir fer sa ki ou le, i pa konpran ki ou pe dir li?

Prezan la ou bezwen al rod sa partner Seselwa anmenn li, fer li konpran. Be silvouple omwen met en dimoun ki kapab koz tou lede langaz, ki ler keksoz pe al mal nou ava kapab dyalog avek.

So nou seye nou mye. Me selman mon seye rankontre bann dimoun ki pe donn nou sa kalite problem e mon seye donn zot en dezyenm sans.

Me laplipar zot, zot pa servi zot dezyenm sans byen.

Alor la nou pe *compile* -nou'n fini *compile* en lalis bann kontrakter ki travay byen. Akoz ek leksperyans nou'n vwar.

E la, la prezan. Par egzantp ou, ou deza pa'n fer byen detrwa fwa avan, si nou war ou pe *tender*, ou pa kapab espekte mon pou krwar ou'n sanze. Ou konpran?

So nou bezwen prezan travay lo en lalis bann dimoun ki responsab, ki la prezan nou konnen *who they are*.

Aprè byensir toultan i annan bann nouvo dimoun ki *come on board*. Akoz i kapab demen en nouvo kontrakter i rantre.

I *tender* i fer en bon louvraz. I rantre lo liv koman en dimoun responsab, ki pou delivre. So nou pe sey *manage* li koumsa.

E mon krwar bann kontrakter in konpran avek sa nouvo *Management* kot Minister pa vin zwe. Vin travay. Ou konpran? Mersi Mr Speaker.

Aprè konsernan sa premye, sa lot doub kestyon. Sa mon a les Mr Adeline reponn silvouple.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Mr Adeline.

DG DANIEL ADELIN

Mersi Mr Speaker. Onorab ou kapab.

MR SPEAKER

Ou premye pwen wi.

HON GERVAIS HENRIE

Mon premye pwen ti lo kestyon Bidze. Baze lo sa ki ti'n ganny mete dan liv Bidze konmkwa *Revised Budget* pou *Community Infrastructure Development* ti 30 milyon.

So eski sa sif i koresponn avek sa ki zot in donn nou la ozordi? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mr Adeline.

DG DANIEL ADELIN

Wi Onorab i koresponn avek sa sif. Akoz i pa zis pti proze. Me i annan parey Minis in mansyonnen. I annan *MNAs Office*. I annan lenfrastruktir distrik li menm.

I annan *community centres*, *DA's Office* kot nou'n fer bann *major renovations*. Apre i annan *minor emergency* osi ki nou fer bann preparasyon pandan dezaz.

So sa 37milyon ki ou'n dir, i tonm dan tou sa bann diferan sekter. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi *CEO*. Kote isi mon ti annan Onorab Labrosse.

HON RICHARD LABROSSE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou Manm koleg *MNA* e osi tou dimoun ki a lekout.

Minis lo sa kestyon mon annan en - Mon pe regard avek ou la pou ou donn en lenformasyon kekfwa pou nou osi la dan Lasanble, ek dimoun ki a lekout deor.

Dan Plaisance nou ki problem ki nou rankontre en pe plis ek bann zafer proze, se sa size kot nou bezwen demann *wayleave*.

E la mon ti ava kontan demann ou, eski kot Minister Gouvernman Lokal ek Devlopman Kominoter, zot annan en Polisi lo ki mannyer pou apros bann dimoun pou *wayleave*, ou ouswa kek

dokiman? Koumsa, konmsi en lenformasyon piblik kot tou dimoun ti ava tande.

Mon dezyenm kestyon i lo pou angaz sekter prive en pe plis avek proze kominoter.

Mon remarke dan serten distrik, nou osi kot nou i annan bann dimoun ki apros nou. Me selman ki mwan mon pe santi kekfwa i merit annan en pti pe plis - i en pti pe lwen konmsi mannyer sa prosedir i marse li menm.

Kekfwa kote, Kan ki Sekter Prive i antre? Kan ki Gouvernman? Eski lo zot kote kot Minister zot annan ankor enn fwa en Polisi oubyen en serten lenformasyon lo sa? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. *Wayleave, wayleave* i en *joint effort*. Ler ou pe al negosye en *wayleave*, i en *joint effort* ant *MNA, DA* e sa manm piblik ou sa fanmir ki ou pe al koz avek.

Souvandfwa dimoun i dir ou wi i pare pou donn *wayleave*. E nou ki nou'n fer kot Minister depi ler mwan mon la koman ansarz, nou pe anrezistre bann *wayleave*. Ler ou dir mwan ou pou donn mwan en bout later pou mwan fer en semen, nou fer sir nou *register*, nou anrezistre li. E i vin en dokiman legal.

Akoz ki nou'n vwar dan serten dosye ki mon'n erite, la zisteman nou annan enn lo nou lanmen. Ki sa dimoun in donn *wayleave* tou keksoz in *ok*, apre *suddenly* la en *neighbor* pa byen ek lot *neighbor, wayleave* i ganny tire. Me sa keksoz i pa'n ganny anrezistre. Prezan la nou, nou pe sey met lape.

Alor *way forward* lo *wayleave*, se ki ler en dimoun i dir ou wi i dakor, nou anrezistre, nou fer prosedir ki prezan i vin en dokiman legal.

Sa i nou fason fer vizavi *wayleave*. Me selman mon kapab dir ou i pran en bann negosyasyon. Akoz annandler petet ou annan en keksoz ou le devlope, petet dan 8 fanmir 6 i don ou 2 pa donn ou.

Prezan dan 8 fanmir - wi dan 8 lakaz. 8 propriyete. E la kot negosyasyon i *go on and on*, nou seye, nou seye.

Me selman nou kot Minister ki nou fer, ler nou vwar i enposib, nou bezwen retourn anver sa bann dimoun pou dir zot be nou'n sey tou sa ki nou kapab, me selman prezan -

Dernyen fwa mon ti a mon ti antann Onorab Georges dir, nou annan en rekour si i pou deservi en kominote. Nou annan en rekour lo sa zafer *wayleave*. E sa nou ava kapab servi si Lalwa i permet nou.

Private sector ek Government partnership. Sa i en keksoz ki sa Ladministrasyon i ankouraz bokou.

Ankor enn fwa i *down to the DA, the MNA* pou etabli sa relasyon ek zot bann dimoun prive dan zot.

Bann *businessmen*, bann endividyel ki anvi vin devan pou ede. E pa bliy sa relasyon, *discuss* ki zot ti ava kontan fer ansanm.

Aprè nou kot Minister, nou pou donn zot sa lankourazman pou donn zot sa *part financing* kot zot bezwen pou fer realiz sa proze.

Tousala i baze lo diskisyon ek relasyon ki zot, zot annan dan distrik ek zot bann dimoun. Nou kot Minister nou ava *part finance* kot i nesese. E nou ava ankouraze ki sa kalite relasyon i devlope dan tou distrik. Pa zis Plaisance.

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Roucou.

HON MICHEL ROUCOU

Mersi Mr Speaker. Minis bonzour avek ou lekip. Minis annefe nou'n war poudir Minister *Local Government* in pran en nouvo lapros, se ki nou pa pe fer en proze, ki pou benefisye zis en dimoun apard si petet i annan serten problemm spesyal. E si ou kapab koz en pti kou lo bann proze, ki zot pe met plis lanfaz lo la ki proze i ganny fer lo baz kominote.

E osi lo kote bann proze prive, ki bann biznesmenn i vin apros Biro *MNA* ouswa *DA*, mon war ki nou ganny bokou difikilte osi ek bann Minister.

Parey dizon, parey kot nou, nou annan en problemm *parking*. E nou'n war en bout later ki pou Gouvernman, i tonm lo *PMC*.

Ki nou anvi *sort out* sa problemm *parking* ki nou pe ganny finansman avek en biznesmenn.

Be nou war i pran sitan bokou letan aköz bann formalite ki bezwen ganny pran. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Ankor enn fwa mon pou dir nou kontinyen ankouraz bann *Government and private partnership*.

Nou kontinyen kot nou Minister nou kontinyen ankouraz sa. E ankor enn fwa i *down to* zot koman *MNA* dan zot distrik avek *DA*. Zot ki konnen *what's the needs of your districts* i ete.

Regarding sa dezyenm bout kestyon mon ava le *PS* pran silvouple Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. *PS, go ahead please.*

PS KEVIN PERINE

Mersi Mr Speaker. Onorab an term proze ki ou pe koz lo la an term asiste endividi, wi sa i en lapros ki vreman nou Minister pa pe vreman al ladan.

Me par kont i pa vedir ki nou pa asiste ditou endividi. I depandan lo *case-to-case basis*.

Par egzanp si ou'n annan endividi ki ou ava kot i pe reste, 2 trwazyenm-az ki pe reste, en dimoun *disabled* ki la.

Sa son ka otomatikman pou pase, depandan lo kalite son rekomandasyon ki li i annan.

E an term problemn *parking* ki ou pe koz avek *PMC* lo la. Sa i pou vreman en diskisyon ki pou bezwen antre avek parey ou'n dir *PMC*.

Akoz petet osi sa later in deza ganny, annan demarkasyon pou fer serten propoze lakaz lo la. Ki nou bezwen al negosye avek zot. E pou nou kapab vin avek en konklizyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Me Speaker. Bonzour Minis ek ou *panel*. Minis eski in annan okenn distrik pandan sa bann letan ki'n mansyonnen dan kestyon ki'n war li dan difikilte ki pa'n kapab demar okenn proze? Sa i enn.

Dezyenmman Minis. Ou'n site ki zot in annan en sikse pou enplimant proze konpare ek bann letan avan Minis.

An vi ki ti annan mwens proze aköz kantite larzan ki zot ti donnen ti anviron 200 a 250 mil par distrik, ki fer ki en distrik petet i kapab akonplir enn a de proze avek sa larzan.

E la ki sa lannen i annan 750mil ki'n ganny donnen pou proze. Kantite proze zot espekte kapab konplete vi ki i annan 750mil?

E oparavan dan letan nou ti pe donn anviron 1milyon ki i ti kouver apepre 400 a 500 proze par lannen, so eski Minis ou pe mazine poudir nou pou annan menm efikasite pou kapab enplimant tou sa bann proze. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mon ava reponn en bout sa kestyon Mr Speaker. Mersi Onorab. Apre mon ava les Mr Adeline antre petet.

Laplipar distrik zot in *achieve o maximum* ki zot in kapab lannen pase. E parey ou'n dir nou ti annan R200mil. La nou annan en pe plis *per district*.

Me krwar mwan son latet fermal pou 200mil pou edik dimoun koman pou travay, ti osi gro ki kantmenm ou sif i ogmante pou lakantite larzan ki ou annan pou depanse.

Mwan mon konfidan ki avek tou sa bann nouvo lapros ki nou pe pran, e avek sipor lenfrastruktir ki pe *lead*. Zot ki pe *take over*. Zot annan plis resours prezan, aköz zot in *combine* tou bann resours ansanm, mwan mon krwar - e byensir pli i annan proze, pli *hopefully* ou annan plis kontrakter pe *tender*.

I pa konmsi bann proze pou *stand* dan laliny pou ganny fer par en sel dimoun, ouswa detrwa dimoun. So nou pe ankouraz bann kontrakter in devan. I annan plis proze sa lannen. Vin devan. En fason ki ler nou demare, nou demar avek en lelan ki nou kapab kouver o *maximum* pou R700 mil *per district*.

Mon vwar ler bann rekomandasyon in antre. Zot tou, zot tou lede latab zot in fer zot *homework*, zot in war kwa ki zot priyorite. Zot in war kwa ki zot le pou zot distrik.

E la kot mon a les Mr Adeline petet donn ou en pti pe plis mo lankourazman. Akoz li ki travay avek Lenfrastriktir.

E zot annan. Zot pe met bann keksoz an mars. Nou pe travay. Nou'n fer bokou *meetings* avek CEO Mr Shah, avek son PS Mr Arnephy.

Nou'n etabli sa bon relasyon travay, ki zot konnen prezan ki nou kot *Local Government* nou tou nou lo menm paz.

Zot konnen nou lekspektasyon. Zot konnen nou le delivre. E se kwa prezan zot osi prezan zot pe travay anver senplifye en pe sa bann prosedir *procurement* eksetera. San kas okenn Lalwa byensir.

Me selman senplifye pou louvraz kapab demars pli vit. So annou dir *the will is there*. Nou pa pe zis konmsi asize pou dir i ava arive si i arive.

Non, nou pe pouse pou li arive. akoz nou pouse? Akoz si zot konman bann MNAs ek bann DAs, zot in vin devan zot dir mon distrik i bezwen tel keksoz, nou bezwen pouse pou fer li vin vre.

E *hopefully* sa lannen nou pa pou ganny sa bann dimoun ki nou pou bezwen tir lo travay pou rekomans ankor, *re tender* eksetera, eksetera.

Hopefully zot kapab ansanm avek zot bann DAs *sort out* sa bann zafer *wayleave* ki nou a bouze.

Me mwan mon pwen se ki si nou war nou pe ganny difikilte dizon lo *wayleave*, i enportan i nou retourn anver zot. Pou dir zot gete sa enn la mon krwar annou met li de kote pou lemoman swazir en lot keksoz ki pli fezab.

I en *constant* konversasyon sa. Mr Adeline mon pa konnen si ou le azout en keksoz lo la silvouple.

MR SPEAKER

Wi. Mr Adeline ou le azoute?

DG DANIEL ADELINÉ

Mersi Mr Speaker. Mersi MNA. Bon zis pou donn zot en apersi sa lannen ki mannyer nou ete la.

As we speak ozordi le 12 Avril, mon annan mon 137 proze ki'n ganny soumet par tou distrik. Tou le 26 distrik in soumet zot proze ozordi la. *Ok?*

I annan ki'n deza fini *tender*. I annan ki pe ganny evalye sa semenn. I annan ki pou *tender* ankor semen prosenn.

So nou espekte ki by milye Me, nou pou'n fini *tender* sa 137 proze. Akoz nou pou fini *tender* sa 37 proze, akoz larive sa Lazans Lenfrastriktir ki sa bout *Local Government* ki ti fer konstriksyon in bouz dan Lenfrastriktir.

So nou pe ganny bann lasistans, bann fasilite ki nou pa ti pe gannyen avan. Par egzanp *survey*. *Ok*. Avan sa nou ti bezwen al rod bann *surveyor* prive. Ki par ler ou pa ganny tou dimoun. I vin tro bokou.

E par ler ou bezwen kennsel kontra. En bann konplikasyon. Finalman, sa lannen nou pe ganny *survey* ek Gouvernman ki pou dan nou pou fer nou bann *survey*.

Nou annan apepre 12 landrwa dan distrik kot nou bezwen al fer bann *survey* avan ler nou komans sa proze. Nou annan lasistans par egzanp *Land Division*. Nou pe ganny lasistans *Planning* ki a kote nou ki pe ed nou avek nou bann pti proze.

Akoz pa tou sa bann pti proze ki ou bezwen fer bann *technical detail* pou soumet ek *Planning*.

I annan bann nou zis fer *outline* ouswa ou anvoy en let ou dir mon pe fer en pti peron 4 met, donn nou sa laprouvasyon nesaser.

E se sa ki pe ed nou la pou nou kapab *speed up* en pe nou bann propoze. E ki parey mon'n dir nou espekte ki lafen lannen nou ava kapab akonplir mazorite.

Pa tou, me mazorite akoz nou konnen pou annan bann konplikasyon kontrakter e isi laba, ki kapab arive pandan sa 9 mwan ki reste nou pou fini. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Terminen Onorab.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Minis eski zot pe mazin osi revwar en pti gin bann metodoloji ki zot servi pou fer *tender*?

Akoz ou annan *open tender*. Ou annan *direct bidding*. Ou annan *selective* osi. Akoz diferan proze tou kou mon'n dir si i gro par fwa nou fer li pas dan menm kalite prosedir.

Ki i ava rann lavi ou Minister ouswa fer proze pli vit. Eski zot pe mazine pou eksplor sa *Procurement Act* en pe osi? Ki ava donn zot en pe *leeway* pou fer serten travay vin pli vitman? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou ava adres sa vitman

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Onorab. Mersi Mr Speaker. mon 100poursan dakor avek ou. E sa se laliny ki nou pey travay lo la. E sa i vin dan sa laliny fer *the procurement process* mwen konplike.

Ki donn nou sa lavantaz lo sa bann – Sa bann *biddings* la, zot deza la *selective bidding*, *Direct bidding*, eksetera.

Nou pe travay lo la pou nou zisteman. I pa tou keksoz ki devret ganny trete parey. Ou pe depans R15mil parey lo 2 peron. Ou pa kapab espekte pas li dan menm *channel* formalite ki ou pe fer *building* 3milyon.

I bezwen annan en fleksibilite. E sa nou pe travay dir lo la. Akoz i dan nou lavantaz pou li fer nou bann proze mars pli vit.

Mr Adeline petet ou ti ava kontan elabor en pe plis lo la. Mersi.

DG DANIEL ADELIN

Mersi Onorab. Bon parey Minis n dir. Nou pe travay lo la. annefe Lenfrastriktir annefe pe travay lo en prosedir ki tou bann Manm bann seksyon ki dan sa Lenfrastriktir pou bezwen servi.

An se moman la nou ankor *still* pe servi prosedir *Local Government*. Pou nou *tender*, award Kontra eksetera.

Me *once* Lenfrastriktir i *come up* avek son nouvo prosedir ki tou bann Minister ki'n antre dan Lenfrastriktir pou swiv menm prosedir.

E mon krwar la petet nou ava war sa sanzman.

MR SPEAKER

Mersi *CEO*. Onorab Naidoo.

HON SATHYA NAIDOO

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis ek ou delegasyon.

Lo size bann kontrakter ki pa pe performen. Nou tou nou konsyan poudir sa i en defi pou plizyer lannen. Me keston se parey ou'n fer resorti. I annan en lalis ki zot pe *compile*. E ti a bon nou tou koman bann Onorab e Lotorite Distrik i kapab ganny sa lalis.

Akoz par ka demen i annan en kontrakter ki pa pe fer son louvraz byen, e i annan en *oversight* lo zot kote. *At least* lo zot kote nou kapab fer sir ki nou gard zot *in check*.

Akoz dizon Au Cap en kontrakter in al fer en travay, apre ou war menm dimoun Saint Louis. Sa i en pwen ki mon pe fer resorti.

E dezyenmman, lo kote *time span* ki pou konsevwar en proze. Depi o komansman sa lannen nou'n fini soumet proze. Selman nou pa okouran poudir ki bor proze i ete. Ki zistans i ete.

Mon santi i annan en lenportans pou asire ki i annan kominikasyon. Olye monte desann atraver *email*, nou, nou konnen ki bor sa proze i sitye. E Kan eski sa proze pou ganny fer. Pou nou kapab enform nou bann zabitan. Akoz zot pa okouran.

E trwazyenmman lo size pri ki atase avek en proze. Par ler nou ganny enformen poudir *ok*, miray pou kout 200mil. Apre en sel kou ler tou keksoz in fini ganny fer, ou war ki pri i monte.

So keston se ki mannyer eski sa in arive dan lepase? E si i ankor pe arive? Akoz sa i bann keksoz ki mwan mon'n eksperyanse. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou ava diriz sa. Ou ava diriz sa keston lekel ki pou reponn?

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Annefe nou kapab donn zot lalis kontrakter ki deza lo nou liv, ki nou pe travay avek e ki nou pe travay byen ziska prezan.

Me osi mon pou demande, mon demann Lasal antye silvouple si zot dan zot distrik zot annan, zot konnen bann bon kontrakter, ankouraz sa bann dimoun pou vin devan.

Ankouraz zot pou vin *tender* pou bann louvraz *Local Government*. E la kot nou kapab ed kanmarad. Nou, nou kapab dir ou sa ki nou annan deza.

Prezan zot si zot war zot dimoun pa lo lalis e zot konnen zot bann dimoun i en bann dimoun responsab, silvouple *come forward* fer nou konnen.

Regarding advice zot anmezir bann prosedir i finalize lo zot proze. Sa i en keksoz ki mon krwar i tre fasil pou nou fer.

E si nou pa pe fer li *already*, nou ava fer sir ki pou sa lannen nou a gard zot okouran. Akoz i enportan osi ki bann zabitan distrik osi i zet en koudey lo sa bann kontrakter.

Akoz si ou zabitan, ou dimoun dan ou distrik i konnen poudir sepa i annan en pon ouswa en *playground* pe vin ganny fer, e ou'n dir li kontrakter pou antre Lendi. E sa dimoun li i war Merkrede napa person. Napa naryen ki anpes lo call ou dir "*MNA* be sa bann zans pa ankor vin travay."

Prezan nou i donn nou sa lenformasyon pou nou tay deryer sa kontrakter pou met li annord.

So i en *two-way process* sa. Nou bezwen zot parey zot, zot bezwen nou. Pou nou kapab demar sa proze.

Kot Minister mon kapab dir anba mon direksyon e mon tim ki otour mwan dan Minister, nou pa ankouraze sa bann zafer ki ou *tender* pou R10 apre i ariv 3mil.

Non, non. Akoz sa i pa ed nou ek nou bidzete osi, dan nou Bidze. Akoz nou, nou kontan plan.

Alor ler ou vin dir mwan tel keksoz pou kout tek tan la, fer sir. E la, la kot bann dimoun, bann *QS*, e bann dimoun ki fer *BOQs*, sa i *part* zot louvraz. Si zot war en dimoun i vin *quote* en louvraz i enposib pou li fer ek sa pri, nou pa kapab pran li akoz i pli bon marse.

Ou bezwen fer sa dimoun konpran be i enposib pou ou fer sa. Ki ou pou mete ladan pou fer li debout solid pou ankor en 20an 30an?

So i annan. Akoz ki nou'n war nou - bann *file* ki mwan mon'n war ler mon'n in kot Minister, i annan serten *file* ki zis nou'n pran pli bon marse. Me pli bon marse in kout nou bokou pli ser.

E sa en *practice* ki nou'n arete kit sa Minister. E petet mon ti ava les Mr Adeline elabor en pti pe plis si ou ti annan keksoz ankor pou dir. Mr Adeline silvouple.

MR SPEAKER

Mr Adeline wi.

DG DANIEL ADELIN

Mersi Onorab. Bon lo kote *price fluctuation*. Ki par ler i annan serten kontra ki nou servi ki annan sa.

Normalman en kontrakter ler i siny en kontra, i siny pou en sonm. E lefe ki nou, nou *bill of quantities*. Sa *bill* kot ou met ou bann pri, i annan diferan *item*.

I kapab annan ziska 5, 6, 12 paz. E sak *item* i dir ki sa dimoun i sipoze fer. So rar ka ki arive ki sa kontrakter i ganny peye egzaktaman sa ki in sinyen dan son kontra. *Ok?*

Either i ganny peye pli ba. Ouswa en pti pe pli o. Ouswa i annan bann keksoz ekstra ki ganny fer. Ki letan pe ganny fer, sirtou bann proze distrik. Kot par ler ou'n prepar en *BOQ* 3 mwan pase - 3 mwan letan pe fer, ou vwar poudir i annan keksoz ki bezwen ganny amande. Pa azoute me amande.

Either sa drenaz i sipoze desann drwat. *Suddenly somebody* en zour swar i dir ou non. Mon ti a kontan ou pous li en pe pli laba. *Once* sa fraz i ganny dir pri i sanze la. *Either* i vin pli ba ouswa i vin pli o. *Ok?*

Swa i ava dir ou pa koup mon pye mang prezan. Pas atraver, pas a kote. A kote i annan en ros, ou bezwen kas sa ros. E sa i fer bann varyasyon dan pri.

So varyasyon dan pri i pa en keksoz abnormal me i normal. Sirtou ler i annan bann sityasyon lo teren ki ou pa'n prevwar, letan ou'n konsevwar sa proze.

Be selman nou sey *as much as possible* sey fer fason ki nou reste *within* sa *contract cost*. Ki i pa sanz sa kantite. Ki pou kre en problem dan nou Bidze.

Lo kote kontrakter ki normalman kontrakter pa demande *extra*. Se sa letan ou war sa sityasyon sa *project officer*, sa *QS*, sa enzenyer i al lo *site* e zot pran desizyon lo si pou annan en varyasyon. Ouswa pou napa en varyasyon.

Ler i annan en varyasyon, sa varyasyon i ganny *compute* lo en papye. *Ok*. Kot son *quantities* i ganny mezire. Son Bidze i ganny mete. E sa i ganny anmennen lo sa ki nou apel Komite Evalyasyon.

E sa Komite Evalyasyon ki annan 5 dimoun lo la, ki deside si pou annan en varyasyon. Si zot pou aprouve sa varyasyon ouswa pa pou aprouve.

Vwala en pe.

MR SPEAKER

Wi *PS*.

PS KEVIN PERINE

Mersi Mr Speaker. Mon ti le zis azout en pti bout lo sa pwen zistans proze ki Onorab in mansyonnen.

Parey zot tou bann Onorab zot okouran ki nou'n kre en sistenm konsiltasyon *DA* avek *MNA*. Sa osi i en diskisyon ki nou ankouraze ki pas dan zot meeting konsiltasyon ki ganny fer *on a weekly basis* ant *DA* avek *MNA*.

Akoz *DA* i annan sa manda. I annan sa pouwar pou li *call Local Government* e verifie ki zistans son proze i ete atraver Departman Mr Adeline.

E nou konnen poudir bokou fwa plis letan bann Onorab i dan Lasanble. E la lenformasyon i ava ganny pase avek zot dan zot *meeting* konsiltasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Mon bezwen pas lo prosen kestyon. Onorab Andy Labonte.

Minis ou ti annan en dernyen pwen pou azoute? Silvouple wi.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Wi. Pou *follow up* lo sa ki Mr Adeline in dir, mon pe zis reasir Onorab Naidoo ki ler nou antre dan en proze, nou napa en *hidden agenda* pou dir nou aa dir ek sa boug “be komanse apre nou ava aranz ou!”

Non, nou napa sa. Sa bann varyasyon i egzakteman parey Mr Adeline in dir. E i bann keksoz ki nou, nou annan kontrol lo la.

I pa sa kontrakter ki pe *twist* nou around. Ou konpran? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Labonte ou kestyon.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou *panel*. Minis kestyon 39 i lir koumsa: -

Eski Minis i kapab donn en kontrandi lo bann reperkisyon pozitiv, ki sa bann restriktirasyon ki in fer dan son Minister, parey bann sanzman *DA* in anmennen dan biro distrik, dan kominote e dan pei an zeneral? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis repons.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Mersi onorab. I annan 2 bout dan sa kestyon, mon ava pran premye bout premye.

Wi Mr Speaker in annan transformasyon remarkab ki'n arive dan sa Minister dan sa dernyen 17 mwan anba sa nouvo ladministrasyon.

Staff in konpran ki ti nesese pou pran en nouvo latitid. E bouz dan en nouvo direksyon pou zot prop byennet e zot devlopman personnel. Me pli enportan pou byennet zot distrik e pri an zeneral.

Mr Speaker, *feedback* ki nou pe gannyen sorti kot piblik e dan bann rankont ofisyel avek bann Minister, Departman e Lazans, i tre pozitiv e ankourazan.

Mon Minister in etabli en bon relasyon travay e kolaborasyon avek tou dimoun ki nou travay avek.

Serten keksoz pozitiv ki'n arive an rezilta bann sanzman ki nou'n fer dan Minister i *comme* swivan.

Nou'n donn mazorite *MNAs* en biro dan Ladministrasyon Distrik pou zot kapab fer zot travay e pou war piblik. Sa in osi anmenn en, mon kapab dir in ranforsi relasyon ant *DA* ek *MNA*.

Desizyon pou rotasyon bann *DAs* in enn bann gran sikse kot Minister. Sa in anmenn plis dinamiz, linovasyon, e sinerzi lo nivo kominote.

Ozordi laplipar pozisyon *DA* e *Office Manager* in fini ranpli. Pou fer resorti ki anba sa nouvo ladministrasyon bann *vacancies* pou post *DAs* i ganny pibliye. E tou aplikan i pas atraver en proses *interview*. E sa ki meyer i ganny apwente.

Avek sa nouvo *style leadership*, *staff* Minister Gouvernman Lokal ek Zafer Kominoter i konnen ki zot bezwen travay avek disiplin, lonnekte, respe, e annan langazman dan zot travay.

Bann *staff* i regilyerman resevwar formasyon nesese, pou ed zot delivre dan zot travay. Ki fer ki zot kapab pli byen reponn bann bezwen lo nivo distrik.

I annan en nouvo *team spirit* ki egziste parmi bann *DAs*. Zot siport kanmarad, zot partaz bann bon pratik. E zot annan en bon lantant antre zot.

E sa ki fer sa sizesyon ki Onorab Cosgrow in dir fasil pou enplimante. E an zeneral sa kalite *team spirit* la, i anmenn en lenpak pozitiv dan zot distrik.

Atraver sa sanzman dan distrik, nou'n vwar bann dimoun dan kominote pe vin pli angaze dan sa ki pase dan zot kominote.

E sa *spirit* volontarya pe rekomans retournen. E nou vwar poudir sa ankor enn fwa i en lenpak pozitiv dan nou kominote.

E la Mr Speaker permet mwan pou remersi tou dimoun ki'n in devan pou ede dan en fason ou lot dan zot distrik.

Minister Gouvernman Lokal ek Zafer Kominoter in nepli en lorganizasyon politik. I la pou deservi tou nou sitwayen san eksepsyon.

Nou atas bokou lanfaz avek en servis piblik efikas. E mon fyer pou dir ki piblik i remarke e apresye sa diferans pozitiv dan *service delivery* dan distrik e osi dan Sekretarya.

Sa i donn nou bokou lankourazman. Nou osi apresye *feedback* konstruktiv ki zot bann *MNAs* lo tou lede latab, lo tou lede kote latab zot donn nou.

E osi *feedback* ki sorti kot piblik. Akoz nou apresye sa? Akoz i fer nou rekonnet ki nou bezwen kontinyelman met zefor, kontinyelman met zefor pou fer pli byen pou nou kapab deservi nou kominote e nou pei.

Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Wi kestyon siplemanter Onorab Labonte.

HON ANDY LABONTE

Mersi Minis pou ou larepons. Minis mon'n vreman apresye lafason ki ou'n reponn sa kestyon.

E pli esansyelman se ki vi ki ou'n fer sorti ki politik in nepli en priyorite dan distrik. Me plito nou tou nou pe travay ansanm.

Me petet i pli ou mwen en rekomandasyon. Vi ki *Cabinet Ministers* ou form parti *Cabinet Ministers*, petet ler ou al dan *Cabinet Ministers*, petet i ava en bon linisyativ pou dir dan bann lezot sekter dan Gouvernman.

Parey nou annan bann *CEOs* ki'n la pou plis ki 15an 20an ki pa pe delivre, i ankor pe trenn lipye.

Petet si zot pran konsiderasyon pou fer bann *rotation*, petet i ava anmenn bann keksoz pozitiv dan nou Gouvernman pou form parti sa transformasyon. Mersi Minis.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis in note mon asire. Mon a pran kestyon Onorab Gabriel.

HON CONRAD GABRIEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout. Bonzour tou manm espesyalman Distrik Point Larue. Minis *welcome* ek ou *panel*.

Minis ou ava rapel nou ti annan en *tête a tête* ek ou *panel* - *PS* li menm. An zeneral nou ti krwar, mon ti pe panse poudir nou pou ganny en travay ase drwat parey ou'n sey sizere ant mwan avek mon *DA*.

Me malerezman i paret sa pti antretyen in agrav sityasyon. Mon pou met li lo rikord rezon mon pe dir sa Minis. Mon ti krwar-

Akoz *DA* ek *MNA* pa sipoze en keksoz ki nou forse. Pa sipoze forse. Nou sipoze travay ek leker parey ou'n dir. *Regardless, remove every political affiliation*, tir tou keksoz politik.

Zis mon ava enform ou Minis. Rezon mon pe dir sa, yer swar i annan en lensidan in arive anler Matata kot ti kapab trazik.

An ariv an lo scene mon'n *call* ou *DA*, i pan anmas telefonn. Mon'n espere mon dir i ava *call* mwan *back*. In fer li apepre 1erdtan *30 minutes after* - en bon pe letan apre.

E an menm tan in anvoy sa dimoun ki anvoy brik ki ansarz Brigad. Kan mwan mon ti lo teren, e in pas lenformasyon avek sa dimoun Brigad.

Dan sa lenstans ki mon ti pe espekte an arivan lo scene sa dimoun Brigad i konekte avek mwan koman *MNA* Distrik Point Larue, pa parey Mrs Bistoquet ti pe sey fer krwar.

(Interruption)

HON CONRAD GABRIEL

Mersi.

Minis eski ...

MR SPEAKER

Ale onorab terminen. *Statement* in en pe long.

HON CONRAD GABRIEL

Minis eski si dan lesans kot nou pe rod travay ansanm, si sa *DA* pa swete *or* i pa anvi - akoz *most of the time* ou dir nou'n bouz kot Biro Brans nou'n bouze distrik.

MR SPEAKER

Ale.

HON CONRAD GABRIEL

DA i o bor - *MNA* i o bor *DA*. *DA* i o bor *MNA*.

MR SPEAKER

Onorab ou *statement* in long. Kestyon *please*.

HON CONRAD GABRIEL

Wi be mon bezwen fer mon *statement*. Mon bezwen arive Mr Speaker.

Mon pe zis demande, mon pe zis demande Minis, si *DA* pa pe anvi travay ek sa *MNA*, konmsi ki zot kapab fer dan zot ziridiksyon pou aranz en pe sityasyon?

Akoz nou pa sipoze pe forse pou travay ansanm.

MR SPEAKER

Mersi *ok*. Minis ou le adrese? *PS* in lev lanmen.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Me Speaker. Mersi Onorab. Onorab mon pou dir ou wi nou pe travay, *work in progress* parey nou dir, ant relasyon *MNA* ek *DA* Point Larue.

Me selman mon krwar i enportan ki nou rekonnet i annan serten aksyon pozitiv ki'n ganny pran, pou aranz sa relasyon.

Me parey mon'n dir souvan dan Lasanble - anfen ler mon'n vin la - nou pe koz 2 endividi ki tou lede i bezwen annan son *compromise*.

Ou pe koz 2 karakter petet tre diferan, ouswa 2 karakter ki *very strong*. E nou kot Minister parey ou konnen nou okouran, nou'n fer rankont ek ou.

E nou'n kit *keep to our word*. Nou'n fer bann rankont avek bann *staff*. Nou'n fer rankont osi ek ou, avek *clerk*.

E nou pe, *it is work progress*. Me i pa en keksoz ki ou bezwen fors en dimoun travay ek en lot. *Again, it goes back to building relationships*. E i annan serten keksoz ki koman en *third party* ouswa en lekip, nou fer pou nou fer bann konpromi. Fer sa relasyon mars pli byen.

Me selman mon kapab asir ou, si ou santi i ankor annan en lespas pou *bridge the gap* parey nou dir, nou pa pou abandonnen. Nou pou kontinyen akoz parey mon'n dir zot *feedback* i fer nou fer pli byen.

Konsernan lensidan yer swar, mon ava les *PS* eksplike ki'n arive. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

PS silvouple wi. Annou al vitman lo la.

PS KEVIN PERINE

Mersi bokou Mr Speaker. Onorab i malere aktyelman a ler aktyel pou aprann ki ou ankor annan difikilte an koneksyon travay avek ou *DA*.

E mon fer referans avek en *meeting* konsiltativ ki nou ti fer avek ou avan yer dan prezans *Director General for Community Affairs* ek ou *clerk*.

E ou ti mansyonnen ki i annan gran amelyorasyon ki'n arive. E sa ti avan yer. E ozordi i otreman.

Parey mon'n dir i malere ki sa pe arive. E lo nou kote nou pou fer sir ki nou kontinyelman travay ansanm avek ou, avek *DA* pou fer sir ki keksoz i marse dan ou distrik.

E osi i enportan pou note ki a ler aktyel, mon pe koz a ler aktyel distrik ki nou pe ganny difikilte avek Onorab, *DA* i Point Larue.

So napa ankor distrik ki nou pe ganny sa difikilte. Me i reste nou manda, nou devwar pou nou kontinyelman adres problem e fer sir ki tou lede i vin lo laspe profesyonnel.

Lo lensidan yer swar Onorab, mwan mon ti ganny met okouran kwa ki pe pase apre ki en *jeep* gard ti'n tonm lo en lakaz en dimoun Point Larue.

Jeep ki Lapolis ti ladan. *PMU*. Yes, ti'n tonm lo lakaz en dimoun Point Larue. E a sa moman la ver 8er diswar mon ti ganny *call* sorti kot *DA Point Larue* ki ti met mwan okouran sityasyon.

E ki ti'n deza fer kontak avek sa dimoun atraver enn son manm brigad ki ti lo *site*, portre avek levidans i lo telefonn Onorab. E nou ti pe fer nesese pou nou tir sa dimoun dan lakaz akòz ti en ka *emergency*.

Me par kont pou en rezon ou en lot sa fanmir in deside pou li pa sorti dan lakaz. E nou osi okouran a sa moman ki ou ti lo *site - yes*.

Me solman *DA* in fer son par e nesese pou adres sityasyon, pou fer sir ki sityasyon i tanporize pou yer swar. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou'n pas ase letan lo la. Mon pou pas lo prosen kestyon. Onorab Bistoquet.

HON ROSIE BISTOQUET

Mersi Me Speaker. Mr Speaker bonzour. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Mr Speaker avan ler mon koze mon pe *raise en point of order* anba *Standing Order 36, 'content of questions.'*

Akòz Onorab Conrad Gabriel in mansyonn mon non dan keksoz ki mwan mon pa'n la Onorab Bistoquet.

So anba question, Content of question (b) 'A question shall not include the names of persons of any statements of fact, unless they be strictly necessary to render the question intelligible'.

(APPLAUSE)

HON ROSIE BISTOQUET

Aprè secondly Mr Speaker. A question shall not contain statements which the Member who asked the question.....

(Mic switched off)

MR SPEAKER

Mersi.

(Disruption)

(Mic switched off)

MR SPEAKER

Si se tou si ou napa kestyon. Nou ava *move on*. Mersi.

HON ROSIE BISTOQUET

Mon annan kestyon Mr Speaker.

MR SPEAKER

Sorry?

HON ROSIE BISTOQUET

Mon annan kestyon.

MR SPEAKER

Ou annan kestyon demann ou kestyon prezan.

HON ROSIE BISTOQUET

Selman mon ti le *sort out* sa zafer ki in mansyonn mon non kan mwan mon pa ti lo okenn *scene* mwan.

MR SPEAKER

Ou kestyon silvouple.

HON ROSIE BISTOQUET

Wi mon kestyon.

(Interruption)

MR SPEAKER

Onorab Larue ou a reste trankil silvouple?

(Disruption)

MR SPEAKER

Stop! Onorab Bistoquet ou kestyon.

HON ROSIE BISTOQUET

Mr Speaker mon premye kestyon se i a *substantiate* akoz in mansyonn mon non sa enn.

Mon kestyon pou Minis prezan.

MR SPEAKER

Nou'n fini ek sa. Mersi.

HON ROSIE BISTOQUET

Mon le lesplikasyon Mr Speaker. Mr Speaker *sorry* pou Minis mon le demann Minis bann proze dan Point Larue.

Eski Minis in ganny okenn konplent avek zabitan, kominote Point Larue si i annan okenn problem letan zot al *District Office*, dan *DA's Office*?

Apres si bann proze ki annan pou Point Larue si i pe marse ziska prezan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis. Minis. Silvouple Minis ki reponn kestyon.
Minis.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Lefe ki sa kestyon i konsern proze mon ava demann Mr Adeline pou reponn silvouple?

MR SPEAKER

Mr Adeline *you are welcome*. Mr Adeline.

DG DANIEL ADELIN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Bon pou Point Larue, lannen pase nou'n kapab konplet son bann proze ki i ti'n donn nou.

E sa lannen in soumet 7 proze pou enplimantasyon. Ladan i annan ki pe *tender*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Ou annan lot kestyon Onorab Bistoquet? Ale fini.

HON ROSIE BISTOQUET

Mersi Mr Speaker. Mon ti demann Mr Adeline atraver Minis, se ki sa Semen Adela la, la, eski i tonm anba proze *India Grant* aköz i annan en bon pe letan i lo la? Mersi.

(Interruption)

(Mic switched off)

MR SPEAKER

Mon pou demann bann Manm silvouple pou aret enteronpe ler en Manm pe demann son kestyon ! Minis mou ava ganny en repons lo la. Semen Adela, apre nou ava *move on*.

MINISTER ROSE-MARIE HOAREAU

Mersi Mr Speaker. Annefe Semen Adela i enn bann proze ki'n fini ganny konfirman. In fini ganny aprouve par *India Grant*. E larzan pe ganny verse. Mersi.

(APPLAUSE)

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Pillay silvouple nou pe retourn lo kestyon orizinal silvouple. Mon'n ase avek bann enteripsyon. Kestyon orizinal si ou annan en siplemanter.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon ti annan en kestyon Orizinal. Be selman permet mwan. Non, be ou bezwen eksplik mwan en pti kou.

(Off-Mic)

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi be ou bezwen eksplik mwan.

(Interruption)

HON SEBASTIEN PILLAY

Bomaten ou pa'n le les okenn kestyon sorti ...

(mic switched off)

MR SPEAKER

Arete. Minis mersi. Nou'n terminen sa sesyon kestyon. Kontinyasyon. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

MR SPEAKER

Onorab Pillay mon pe donn ou en dernyen *warning*. Si ou pa aret enteronp mwan mon pou demann ou kit lasal. *Ok?* Aret enteronp mwan. *Ok?* Mon pe dir ou.

Minis orevwar, bon depar. Mersi.

(THE MINISTER AND HER DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Mersi. Bon nou ava –

(Interruption)

MR SPEAKER

Silans silvouple. Nou ava aret la pou sa peryod. E nou a rebran 2er apre midi. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bonn apre midi tou dimoun. Nou komans avek enn pti retar dan nou program. Akoz nou pou *accommodate* en travay komite, ki ti pe ganny fer pandan sa *break*.

Bon nou pe pran Mosyon, Manm e mon annan plezir envit, premye Onorab Regina Esparon, pou entrodwir son Mosyon silvouple.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun a lekout. Mosyon ki mon pe met devan Lasanble pou aprouvasyon i lir koumsa: -

Lasanble i rekomande ki Gouvernman i pou met an plas bann Polisi kler, e reviz Lalwa kot i neseser, pou protez bann travayer ki ganny agrese fizikman e seksyelman dan landrwa travay.

Mr Speaker, sa size agresyon dan landrwa travay i pa en nouvo topik pou lemonn eksteryer. Me isi Sesel, i en size ki ganny met plizoumwèn anba tapi, e dimoun dan bokou lenstans pa oze koz lo la. Sirtou sa ki ganny agrese seksyelman.

Ki sa ki nou apel agresyon seksyel oubyen *sexual harassment*? Napa gran definisyon an term Kreol. Aparde dekrir li koman en, dimoun ki pran lavantaz dan son pozisyon, pou ganny sa ki li i anvi, san pran kont konsekans son aksyon i anmennen, lo en lot dimoun.

E sa agresyon i vin dan diferan form, i kapab emosyonnel parey *bullying*, ou verbal, parey ganny maltrete, ou ganny dir bann parol sal e *dérogatoire*. Me sa Mosyon pe presizeman prefer lo lagresyon seksyel ek fizik, ki arive dan landrwa travay, okazyonnen par en travayer lo en lot.

En keksoz ki deplizanpli, pe vin komen e pli frekans sirtou lagresyon seksyel. Mr Speaker, annou retras en pe listwar. Lepok lontan, letan bann dimoun ti al travay dan bitasyon, swa bat kannel, ouswa anmas koko lo zil, i annan kantite labi ki ti pase, sirtou lo kote seksyel.

Ki ti ganny komet plizoumwèn kont bann madanm. Kot zot ti bezwen sibir dan linyorans. E pa dir nanryen, e souvandfwa ou ti tann leko, zot soufrans dan moutya.

So rezilta parfwa, ti vin pli evidan ler ou ti vwar enn bann travayer ki ti ganny en zanfan pou son bourzwa pou Reziser. Kot i endike in bezwen annan en lavansman seksyel *quelque part*. E dan ka kot in annan *sexual harassment*, sa i mark sa travayer pou larestan son lavi. En sikatris ki pa zanmen geri.

E viktim i toultan gard sa silans parski si zot oze denonse, zot ti pou ganny met deor. E si, sa ti pas lo zil deswit, i ti pou vwar son de pti zafer, ansanm ek bagaz propriyete, pe desann Mahé.

Oubyen pli tar ou vwar kot plis levidans i manifeste atraver en zanfan blan ki ne. Kot granmoun i dir, ki kategoriz sa koman dizef poul in eklo kannar. Akoz dan sa lepok, nou bann zanset ti travay pou bann gran blan, e zot, zot lapo ti kouler fonce.

Labi i osi ti arive, par bann foreman dan lagrikiltir e en pe partou. E dan sa monn modern, ki nou pe viv ladan ozordi, kot dimoun i konn pli byen son drwa, keksoz i diferan. E Konstitisyon i adres byen bann drwa ki endividi i annan.

Parey Sapit III Konstitisyon Sesel, anba sa Drwa Imen e Laliberte Fondamantal, i koz lo diferan drwa sak sitwayen. Prensipalman par egzanp, Lartik 27 i koz lo Drwa Proteksyon Egal anba Lalwa. E sa i enkli proteksyon tou dimoun, la napa distenksyon.

I enkli fanm, zonm, zanfan *transgender*, *LGBTIQ* e lezot. Lartik 35 i koz lo Drwa Travay, e Lartik 38 i koz lo Drwa annan en lanvironnman sen e sof, e sa i enkli lanvironnman travay.

Mr Speaker, o firamezir ki lemonn i evolye, e sa i enkli, isi Sesel dimoun pe vin pli edike, e pli azour ek zot bann drwa. Akoz mon'n komans koumsa? Se pou montre ki sa zafer *sexual harassment*, i en keksoz ki'n egziste dan landrwa travay dan lepase.

E dan linyorans nou zenerasyon in erite. E ozordi menm dan sa monn, dan sa monn nou vwar kot keksoz i kontinyen. E ki i annan serten dimoun, i krwar i normal. Sa i *ok*. San pran kont ki ler nou pe fer en lavansman endezirab, san permisyon en dimoun, i ganny konsidere koman en labi, akoz nou pe abiz drwa sa travayer, kot i konsern son drwa *enjoy* en lanvironnman travay sen e sof.

E kan sa i arive i preski napa okenn kad ou *safety net* an plas, pou zot ganny rekour. Alor bokou i prefere, reste silans.

E ansanm atraver sa Mosyon, mon espere ki dan nou deba. Nou sorti avek bann rekomandasyon, tanzib pou ed Gouvernman met an plas bann Polisi kler. E ranforsi Lalwa kot i nesaser, ki pou protez bann viktim, ki fer fas ek tout form labi dan travay, ki swa fizik, seksyel ou verbal. Se sa bi sa Mosyon Mr Speaker.

E mon oule fer resorti, ki ozordi i pa zis madanm ki pe sibir *sexual harassment* dan travay. Akoz sa bann aksyon, pe osi ariv ek bann zenn garson par zot Siperyer, ou koleg travay, kantmenm napa bokou ka ki ganny rikorde.

Parski napa sa bon mekanizm, e prosedir kler e senp an plas, lo ki mannyer pou zot prosede. E ler rapor i fer, pa tro kler ki mannyer en *case* i ganny *deal* avek, kot souvan ou vwar sa viktim pe vir an ron. I deza tromatize. E sa ale vini, kot setaki i lav lanmen, pa le ganny asosye, e zot klasifye sa koman bann ka delika, pa ed sa viktim ditou.

Bokou viktim pe demande, kote zot ale? Lapolis, Tribinal Lanplwa, PSAB, Linyon? Kote ki sa viktim i ale? Oubyen eski ou raport ek ou Siperyer, e li sa siperyer an retour ki i fer? Met dan en *file*, met dan tirwar?

Diferans se ki dan ka, en labi fizik ou al kot Dokter avan, ou rod en Avoka, ou al kot Lapolis. Kote ou komanse? Kote ou komans en *case*? Ou al Ankour e rod trwa form, pou pourswiv sa dimoun, ki pe *harass* ou dan en ka sivil.

Be dan ka labi seksyel, kot napa okenn mark fizik, kote ou ale ek ou levidans? Parske napa ankor sir fizik lo ou. E ou napa temwen. S e la, Mr Speaker ki bann prosedir i bezwen kler. E sa travayer ou viktim i deza konnen, ki i fer pour ki sa labi pa ganny pase koman nanryen ditou?

E ki sa travayer i ganny sa rekour, malgre ki i bezwen viv ek sa sikatris pou leres larestan son lavi. Tandis ki li sa *perpetuator*, i kontinyen abiz lezot. E a son plezir, oubyen sa viktim i kontinyen sibir an silans.

E nou osi bezwen mazine ki laplipar ditan sa bann aksyon i pas kot napa temwen. E levidans i minim. Ki fer ki sa dimoun, i sape. I annan ka kot sa viktim i raport ek son Siperyer, nanryen pa ganny fer. O kontrer i sibir lezot kalite labi.

Tel ki labi emosyonnel, oubyen ganny regarde koman pe met dezord dan travay. Nou bezwen aksepte ki ankor annan sa *mindset* ou mantalite, parmi serten dimoun. Ki pou ou ganny en promosyon, ou bezwen fer makro, e menm dormi ek ou Siperyer pou ou ariv pli devan. Parey Angle i dir, "*sleep your way up the ladder.*"

E la i fer mazin en lensidan kot en madanm ti vin vwar mwan pou ganny en konsey lo kwa ki i pou fer, e kote i pou ale. Parski i ti santi ki i pe vir en ron, e i pe ganny viktimize dan son travay. Kot son Siperyer ti rekomande, pou li ganny en promosyon.

Me *Manager* ti dir li, "fodre i pas en kou anba latab apre 4er." Andotmo, si i pa dormi ek li i pa pou ganny promosyon. Mr Speaker, nou bezwen met en lafen ek sa kalite mantalite, kot Siperyer i krwar si i pa dormi ek enn son travayer, sirtou bann zenn fiy, i pa kapab donn li sa promosyon. Sa bann dimoun koumsa, i annan en vis par la dan zot lespri ki bezwen ganny regle. Pour tan zot bann ki byen edike, e pe ganny respekte dan lasosyete.

E souvandfwa, sa kalite mantalite ou latitud, i koz bokou friksyon e lensertitud dan travay. Kot enn i ganny favorize, e sa enn

ki li i swazir pour li pa libre son lekor ek sa *boss*, malgre ki i kontinyelman ganny persekute, i ganny pini.

I vwar li, i kaye e pa pe ganny promosyon. E pli enportan Mr Speaker, i napa landrwa pou al rod rekour. Parfwa i kanmi. E i santi ki Lalwa pa pe donn li a proteksyon ki i bezwen, oubyen sa size i ganny trete koman enn pti ka, ou *petty issue*. E pa ganny okenn latansyon.

E bann Linyon Travayer, ki mon'n koz avek i rikorde ki 13-15poursan, bann ka ki raport kot zot, i lye avek *sexual harassment*. Me ziska prezan napa okenn prosekisyon, pou diferan rezon.

Case pa ase for, napa ase levidans. Napa koleg travay ki oule vin devan pou servi koman temwen pangar li osi, i a ganny met deor. Oubyen bann, pti ka ki pa vo lapenn, kontinyen avek.

Ler nou regard *PSO* Mr Speaker, Sapit 5 letan i koz lo *code of conduct and discipline*. "An employer, should not place the employee or give the appearance of placing the employee, in a position where he or she is exploiting his or her status or privilege for private gain."

Me i reste silans lo konsekans bann tel aksyon. Si sa i ganny *breach*, se la ki annan sa mankman, e defayans Mr Speaker. E dan sa ka, anvì devlopman ek konsyans sa ki pe vin en pe pli konsern pli alarman dan Lalwa Travay isi Sesel. E la mon refer sa ka, ki'n arive resaman kot de Zofisye Lapolis in ganny sispann.

Enn ladan, ti pirman pou *sexual harassment* kot en zofisye msye ti fer lavans seksyel kont en zofisye madanm. E la mon swete ki sa pa, pa ganny pran alalezè e nou vwar lazistis dan sa ka. E sa i ava vin en legzanp pou lezot.

Dan lepase in annan madanm ki'n raporte, Mr Speaker, ki zot in sibir bann lavansman avek zot Siperyer. E ler zot raporte, personn pa oule krwar. Akoz parfwa sa bann dimoun, i annan bann pozisyon tre respektab dan sosyete.

E mon senserman krwar ki nou bezwen *name and shame*, Mr Speaker, pou demaske, sa bann koupab. Akoz parfwa, san temwen i zis son parol kont en lot. E sa bann aksyon i komans dan diferan fason.

Par enn pti kado tanzantan, sorti kot *boss*. Ganny anmennen dezennen ki parfwa, malgre ki sa dimoun pe pran li an bonn fwa, i fini par en demann. Ki apre sa dimoun san realize, ki dousman, dousman sa keksoz ti pe *build up*, e ler i realize in tro tar.

Ou annan lezot sirkonstans kot li sa zenn pti kwever, i persekit sa *boss*. Sa *mature student* ki takin sa *teacher*. E par ler lafason ki a biye ou asize, e osi par fason konportman li, ler i pas o bor sa *teacher*, ou devan laklas, devan sa etidyan, kot i annan bann remark *dérogatoire*, parey

“Get lavyann dan latwal !”

“*Mon anvi manz ou vivan!*” E la i fer mwan mazin en fame sanson, “Mannyer ou marse ou donn mwan en traka” ki kekfw, bokou nou pa realize, ki i annan son bout provokasyon ladan.

Si en dimoun dan travay, sak fwa ou pas o bor li i pe sant sa avek ou. E parfwa, ou annan bann sirkonstans kot travayer i li menm imilye sa *boss*, devan lezot. Devan lezot *staff* an dizan bann parol parey,

“Ki kalite zonn sa? Mon ofer li i pa oule pran!” E sa dan li menm i en lot fason kot li sa siperyer ki sibir sa *harassment*.

Ki bokou fwa i kanmi e i pa fer nanryen aköz, i pa oule perdi son dinyite zonn. E menm si i ti pou met ka devan, oli sa mekanizm ou prosedir kler? Napa sa Lalwa pou protez li.

Mr Speaker dan bann lezot sirkonstans ou annan bann zenn garson, ki zot, zot ganny *harass* par bann lezot zonn dan zot travay. Parey sa garson *SPTC* i akont mwan. Sirtou si sa viktim i en pe bet, bet e pa kapab defann son lekor.

E la mon oule fer resorti ki dan bokou ka, *harassment* sa viktim, i bann ki pli vilnerab. E ki Lalwa i pli feb, oubyen pa kapab defann son lekor pou diferan rezon. Swa zot per zot a perdi zot plas travay. E i annan ki menm *resign*, ler presyon i tro bokou. Aköz sirtou si zot reponn, sa i kapab ganny gete koman en latak lo zot Siperyer, e zot karyer i ganny met an danze.

Pou konklir Mr Speaker, nou kapab dir isi Sesel, i annan bokou plis ka labi ki anba tapi, apard sa zofisyé Lapolis ki'n vin devan. E ou pa pou ekspekte lekel.

I annan ki fer li ouvertman, e i annan ki fer li anba bol. La mon tann, nou tann sa ka zofisyé Lapolis. Mon rapel ti annan sa zafer kot, travayer madanm ti vin devan poudir zot ganny *harass*, kot en *Chamber Avoka* ki ti *talk of the town* en lepok.

I annan rapor dan Lasanble menm kot *staff* menm, in ganny *harass* seksyelman. Kot *staff* in bezwen kite. Dan vye lofis *Unity House*, kot Biro Lanplwa, kot travayer, i toultan raporte ki mannyer zot in sibir *sexual harassment*.

Nou bezwen fer resorti, i annan en gran diferans ant relasyon entim, ek konsantman de travayer, ek en *harassment*, ki en konportman endezirab, kot en dimoun in ganny takinen.

Donk sa Mosyon pe dir annou revwar, bann Polisi e *loophole* dan Lalwa ki egziste, pou nou protez travayer kont sa kalite labi. Mr Speaker, ler mon ti pe travay lo sa Mosyon, enn mon koleg zonnm ti dir mwan, ki parfwa bann madanm i rode, zot ki tante e provoke.

E la dan sa Mosyon, mon'n eksplike ki i lo tou nivo, kot zonnm e madanm osi i ganny afekte. Letan mon pe terminen mon pa pou rat sa sans poudir ki i pa fer premye fwa ki mon vin ek en Mosyon parey.

Parske an 2018 koman en Manm SADC, ki ti lo Komite Gender, mon ti anmenn menm Mosyon, dan 43enm *Plenièr*, ki ti fer Angola. E pou fer sa mon ti ganny sipor *Vice-Chairman* Komite Gender, ki ti en Mr Onorab Mecha Ponde, sorti *Zambia*.

Sa Mosyon ti anmenn en deba, byen so. E byen tiraye. Akoz bann msye ki ti la, ti fer resorti ki *harassment* pa zis lo kote madanm, me ki zonnm osi i sibir *sexual harassment*, dan zot travay.

Mr Speaker, mon osi rekonnèt ki i annan drwa ki i annan detrwa lenstriman enternasyonal ki kouven, enn de laspe *sexual harassment* kot prensipalman kont bann madanm.

Parey Konvansyon 11, lo Diskriminasyon Lanplwa. Nou annan *Women's Legal Center* en NGO baze Sid Afrik, rikorde ki dan en *survey* fer an Zilyet 2001, in estimen ki 76poursan madanm in eksperyans *sexual harassment* dan lanplwa. E 40 poursan i bezwen kite, in bezwen kit travay akoz *sexual harassment*.

26 poursan lezot labi ki'n pran diferan form verbal, atraver bann konvansyon inapropriye, e osi 16 poursan se bann *harassment* fizik. Atraver bann aksyon pli profon.

E i pou annan nesosite ki nou reviz *PSO* ki dan li menm i zis en regilasyon ki gouvèrn servis piblik. Reviz Lalwa Travay *Employment Act*, e fer li pli morde. Par egzanp ler nou lir Lartik 46B "*An employment shall not commit any harassment against any worker.*"

I vag, i pa definir ki kalite *harassment*. Eski i verbal seksyel, emosyonnel? I nesoser dekrir pour li anglob tou form *harassment*. Nou osi bezwen gete si i annan sa nesosite armoniz sa bann lezot Lalwa, ki egziste avek Kod Penal.

Mon swete ki nou ganny en deba byen friktye, e partisipasyon bann msye. E ki a lafen i sorti ek bann rekomandasyon tanzib, pou met devan Legzekitiv.

Mr Speaker, avek sa prezantasyon mon rekomann sa Mosyon ek Lasanble pou aprouve. E mon ti a swete ki en msye brav, ti a segonn sa Mosyon. Mr Speaker mersi. *I beg to move.*

MR SPEAKER

Mersi. Mersi Onorab Esparon. Mon ava apel pou segonnman Mosyon Onorab Esparon. Onorab Labonte.

HON ANDY LABONTE

Wi Mr Speaker mon ti a kontan segonn sa Mosyon. E fer mon lentervansyon lo sa Mosyon silvouple.

MR SPEAKER

Mosyon in ganny segonde. Onorab Labonte ou kapab ganny laparol.

HON ANDY LABONTE

Bon a dir mersi Mr Speaker, pou pas mwan laparol. Bonn apre midi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Atann enn pti moman. Onorab Labonte mon vwar plizyer Manm in lev lanmen pou lentervansyon. Plito mon pran zot non konmela. Zis tenir en pti moman silvouple.

Tre byen mon krwar, wi Onorab Bistoquet mon'n gannyen, ou lanmen mersi. Onorab Labonte ou kapab prosede avek ou lentervansyon.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi, ankor enn fwa Mr Speaker. Bonn apre midi tou Manm koleg Onorab, e tou dimoun ki a lekout. Me en bon apre midi vreman spesyal pou tou zabitan La Rivière Anglaise.

I enportan ki zabitan La Rivière Anglaise i ekout mon lentervansyon. Akoz mon pe fer sorti zot konsern apre ki mon'n rod zot lopinyon lo sa Mosyon.

Mr Speaker mon pa pou long. Me mon pou bezwen fer mon kontribisyon, e fer tande lavwa mon zabitan lo sa Mosyon anmennen par Onorab Esparon, ki pe rekomande ki Gouvernman i pou met an plas, bann Polisi kler. E reviz Lalwa kot i neser, pou protez bann

travayer ki ganny *agresser* fizikman e seksyelman dan landrwa travay.

Mr Speaker, pou mwan mon krwar ki sa Mosyon i annan tou son merit e mon felisit Onorab Esparon. Pou anmenn sa Mosyon, a en moman vreman apropiye.

Malgre ki sa Mosyon ti merit ganny table, bokou letan pase. E si sa ti'n arive bokou lannen pase, plizyer bann tel aktivite degoutan e ki en vyolasyon drwa imen, ki'n arive dan lepase, par plizyer endividi pa ti pou'n zanmen arive. Akoz zot ti pou'n ganny *deal* avek.

E sa bann viktim ki ti pou santi zot an plis sekirite, kot plizyer fwa bann viktim in bezwen zis kit zot landrwa, akoz zot pa ti santi zot konfortab. Zot pa ti pe ganny proteze, e zot pa ti an sekirite.

Mr Speaker, malgre in pran bokou lannen pou en tel Mosyon ganny table. Me finalman in arive, e a ler apropiye. Parey nou bann granmoun i dir tou keksoz i ariv pou en rezon, e a son moman apropiye.

Mr Speaker, serten sa bann dimoun ki ti touzour okip bann gro, gro plas for dan Gouvernman ou prive, ki pou zot sa ti en plezir, pou fer bann tel aksyon degoutan. E akoz zot ti okip bann gro plas, alor zot ti konsider zot koman bann gro dimoun.

Konpran mwan byen, ler mon koz gro dimoun, mon pa pe denigre person, e ni fer pe fer afilye a okenn endividi an partikilye. I pa vedir zot groser e laparans fizik.

Me plito, akoz ler zot in ariv dan serten pozisyon tre o, ou akoz sinyatir zot fanmir, ki zot in sorti ladan. Alor zot konsider zot, koman bann gro dimoun.

En legzanp konparezon se, parey mwan ler mon ti ancor en *taxi driver*, avan Eleksyon 2020. Mon ti ganny konsidere, koman en pti dimoun. Akoz mon louvraz e mon fanmir ki mon ti sorti ladan.

Akoz zot pozisyon, zot ti krwar ki zot annan lotorite e kapab fer tou sa ki zot oule, e fer zot plezir. Par agres zot *junior staff* seksyelman, verbalman e osi emosyonnelman.

E la, mon mazin plizyer sa bann madanm dan mon distrik, ki dir mwan, zot ti santi zot oblize dormi avek zot bann gro Sef. Zis pou en promosyon, ou pou gard zot plas travay, pou kapab fer zot fanmir viv.

E premye rezon, akoz mon krwar ki sa Mosyon anmenn par mon koleg Onorab Esparon, i a en ler apropiye, i akoz la ki vi ki diskisyon komersyalizasyon *sex toys*, i topik so lo latab. Sa bann

agreser seksyèl, enkli bann endividi, ki konsider zot koman bann gro dimoun. Ki vwar sa diskisyon lo *sex toys*, pa en priyorite, mon anvi dir zot ki sa diskisyon lo *sex toys*, i dan zot lavantaz. E zot merit *welcome* sa diskisyon. Akoz i pou ed zot, pou si zot pa kapab kontrol zot lanvi dan plas agres zot *staff* seksyelman, zot kapab zis al laboutik, e swazir en *sex toys* ki dan zot gou, dan zot faver, e kapab tir zot lanvi.

E zot ava kapab fer zot lekor plezir, e anpes zot fer bann tel agresyon ki apard vyol drwa zot prosen. Me zot ava osi kapab protez zot lekor, pou pa fer bann aksyon, ki kapab anmenn bann konsekans serye.

Mr Speaker, e dezyenmman, vi ki la plizyer endividi i santi zot ki anba sa nouvo Gouvernman, zot an sekirite pou vin devan e dir ki zot ti pe ganny agrese, oubyen zot ankor pe ganny agrese fizikman, verbalman emosyonnelman, seksyelman.

Sa i enkli bann madanm ensi byen ki bokou bann zonn, parey loter Mosyon in dir. La mon mazin sa zenn fiy dan leo Quincy, ki dir mwan,

“Onorab lontan, mon ti travay dan lofis sa boug. Mon ti bezwen sibir tou son lagresyon. Zis akoz mon ti bezwen siport mon fanmir.

Me konmela i pase dan son gro *jeep*, i fer desann son vit, i soufle ek mwan i get mwan, mon get li fran.”

En lot fiy, en lot zenn fiy anler Union Vale ki'n menm dir mwan, nonm son non.

Be mon pa pou nonm son non. I ti ganny ofer en louvraz dan en lenstitisyon enportan dan pei. Apre en pe letan pli tar, i ti'n komans travay, *Big boss*, ki son lentansyon, se gout tou sa bann zenn fiy ki travay dan sa lenstitisyon. Akoz i pa ti kapab kontrol son lanvi, e dezir.

I komans demann sa zenn fiy enn pti gin nouga toulezour. Menm anvoy lanmen ek li. In ofer sa zenn fiy ek son manman, tou sord kalite promes si sa fiy i dormi ek li.

Finalman ler i vwar ki i pa pou zanmen ganny sa fiy, en zour i ti kalot sa fiy, maltret li e menm met li deor sa gro baro elektrik. Mr Speaker, mon distrik in konn bokou, sa bann tel atosite.

Trwazyenmman, vi ki i annan en diskisyon serye ki *Human Dignity Trust* in lanse, lo size *Hate Crime Law*, sa i ava ede pour ki tou form krim, parey agresyon verbal, swa akoz zot oriyantasyon

seksyèl, idantite *genre*, ras, relizyon, dezabilite i ganny *deal* avek *accordingly*.

Mr Speaker, mon lot leksperyans se koman en dimoun ki sorti dan en Lendistri Tourizm, mon pou konfirman ki tou sord kalite agresyon, i vremen alarman dan sa lendistri.

In menm annan serten *owner* bann lakonpanyen ou letablisman, ki apel ou dan son biro koman sa dimoun ki pe responsab son biznes e letablisman. E la i pou demann ou pou fer gay pour li, avek en tel endividi, ki atrakte li e anploye dan son letablisman.

E si sa anlwaye pa dakor avek son propozisyon, i poudir ou, ki ou enkonpetan, e menm dir ou, rod en fason pou met sa anlwaye deor.

Mr Speaker, i vremen fer lapenn sa bann tel sityasyon ki'n arive dan nou pei anba sa Gouvernman ki ti la oparavan.

Mr Speaker, i osi annan bann direkter lakonpanyen ki fer *meeting* kot zot maltret zot *staff*, e menm tap zot *staff*, zis aköz zot krwar ki tou lotorite i dan zot lanmen. E zot krwar, zot ki Senyer Later.

Mr Speaker, pou bokou letan Seselwa i tro soufer, dan silans. Konmdir sanson "ler nou'n dir nou'n fatigue, savedir nou'n ganny ase !" E tousala i bann rezon, aköz Seselwa ti vot pou en sanzman an Oktob 2020.

Alors nou koman en Lasanble serye, nou bezwen table bann Mosyon, ki dan lentere Seselwa. E adres bann sityasyon ki pe afekte nou Seselwa.

E Legzekitiv i merit fer sir, ki zot pran kont konteni nou bann Mosyon. Nou bann Mosyon, e aksyon lo la koman parti zot bann transformasyon. Aköz sa bann tel agresyon, pa merit arive anba nou *watch* koman en Gouvernman serye.

Parey lot kote latab i kontan dir, les lepase deryer. E annou konsantre lo en meyer lavenir.

Mr Speaker, avan mon terminen, mon swete ki loter Mosyon dan son *summing-up* i pran kont. Ki pa zis agresyon fizik e seksyèl ki pran plas dan bann landrwa travay.

Me i osi enportan ki sa Mosyon, i anglob tou lezot sord kalite agresyon ki arive dan bann landrwa travay. Parey mon'n dir, boner dan mon lentervansyon, i osi annan agresyon fizik, verbal, emosyonnel, seksyèl e lezot ankor.

E pou terminen mon pou osi, dir ki agresyon i ariv par tou lede parti, anplwayer ensi byen ki anplwaye. Alors loter Mosyon i merit pran konsiderasyon, sa. E demann Gouvernman pou met bann Polisi ek Lalwa ki protez tou lede parti anplwaye, ensi byen ki anplwayer.

Avek sa de mo, mon pou donn mon sipor total sa Mosyon. Akoz mon bezwen sipor tou zabitan La Rivière Anglaise. Ki dan dernyen Eleksyon i fer tande zot lavwa, parey Onorab Loze in dir, nou Merkrede pase, ler i ti pe fer son lentervansyon lo sa *Bill Association*.

Alor, se sa ki mon pe fer. Se koz pou zabitan La Rivière Anglaise. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. San referans avek bann Manm ki'n koze, anmezir deba in komanse, mon realize poudir nou pe diskit en size adilt. E alor mon fer bann Manm rapel, poudir nou osi annan en lodyans zanfan.

So i pou neserer ki nou vey en pe, nou bann referans san ki nou limit nou drwa lekspresyon. Lot pwen mon ti a fer se ki nou pou bezwen veye ki nou pa refer ek bann landrwa travay, spesifikman.

Akoz i en size tre sansib. E mon dernyen pwen, mon ti a swete ki sa i pa vin en deba politik, me en deba lo sa size ki nou pe fer, san politiz li. Mersi.

Mon ava, bezwen servi mon diskresyon pour apel bann Manm, akoz mon pa konnen lekel ki'n lev lanmen avan. Mon a komans avek Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi, Mr Speaker. Tou mon bann koleg, Manm Onorab, e tou dimoun a lekout.

Mr Speaker agresyon fizik e seksyel dan landrwa travay, i pa akseptab. Zis parey i pa akseptab osi, ler i ariv dan en fanmir. Agresyon li menm, i annan diferan form;- swa fizik, oubyen verbal. E dan li menm i pa tolerab, dan nenport ki sironstans.

Nou pe vwar, ki deplizanpli, pli vyolans ou agresyon fizik e seksyel i vin en problem global. E nou pti Sesel pa pe ganny eparye. Menm si statistik lo sa size, i minim. Sa i akoz bokou fwa, bann ki pe ganny abize pa pe raporte, pou diferan rezon.

Parfwa, i akoz laont. Zot per zot perdi zot plas travay, oubyen zot per kwa ki kapab arive avek zot. Akoz dan bokou sironstans agresyon i ganny akonpanyen par menas verbal.

Mwan mon kategoriz okenn form agresyon dan landrwa travay koman vyolans. Vyolans dan landrwa travay a mon pwennvi, i okenn lensidan kot en dimoun oubyen en group dimoun i ganny abize, maltrete *assaulted* parey nou dir osi dan zot landrwa travay.

Vyolans i kapab ganny koze par en konsonmater, en kliyan, en koleg travay, *supervisors*, *Managers*, Direkter, *CEOs*, e lezot O Zofisye dan servis piblik, e menm prive.

I enportan note, ki vyolans dan landrwa travay, i parey kot lakour. I annan lenpak negativ e signifikan lo en dimoun. Sirtou lo son leta psikolojik e fizik. I byen note osi, ki lagresyon swa fizik ouswa seksyel, i anmenn bokou lefe negativ lo en dimoun. Sa i konpri lefe emosyonnel, fizik, finansyel e sosyal.

Konsekaman en viktim lagresyon fizik e seksyel dan landrwa travay, i kapab perdi konfyans dan son lanvironnman travay. Anmenn depresyon, oubyen *stress* ekstrenm, perdi konfidans e *self-esteem*.

Difikilte pou li konsantre dan travay, lakanmizri, imilyasyon e osi kilpabilite. E menm ganny bann lespri komet swisid. Dan bann tel sityasyon, osi Mr Speaker, landrwa a travay i osi perdi dan en fason. Akoz performans sa travayer ki sa viktim, pou desann. Pou annan en logmantasyon dan labsans dan travay. Pran plis *time off*. E lefikasite sa landrwa travay i kapab desann.

Dapre Rapo Lorganizasyon Enternasyonal Lanplwa, *ILO* date 1998, serten landrwa travay, oubyen serten metye, i pli a risk leksperyans agresyon fizik oubyen seksyel. Par egzantp, bann *carers*, ansennyan.

Dimoun ki travay tousel, bann ki travay aswar. An plis, zot ti osi vwar ki plis zonm ki bann agrese. Isi Sesel, nou annan Lalwa Lanplwa date 1995, me ki'n ganny amande a plizyer repriz.

Seksyon 46B dan Lalwa Lanplwa i dir ki,

“En travayer pa devret komet okenn aksyon *harcèlement* oubyen *harassment*, kont okenn travayer.”

E ler ou al dan *Schedule 2*, Parti II Lalwa Lanplwa, I fer sorti tre kler, kwa ki ganny konsidere koman bann gro lofans disiplinier.

Enn parmi sa bann lofans, dan seksyon (h) i dir ki, dan sa peryod letan ki en travayer, pe travay i ganny agrese, oubyen koz en blesir lo en kliyan sa anlwayer, oubyen lo en lot son koleg travay, i en gro lofans.

Seksyon (L) sa Lalwa i dir, ki si en travayer pa montre respe, ensilte oubyen menas en kliyan, sa anlwayer, oubyen en en lot koleg travay, ki swa i en Siperyer, en *subordinate*, oubyen en koleg, sa osi i en gro lofans disiplinier.

En travayer ki ganny vwar koupab pou sa bann tel lofans, ki konpri *harcèlement* verbal, oubyen fizik, lagresyon fizik oubyen seksyel, e lezot ankor, i kapab sibir sa bann aksyon swivan ;

redeplwayman,

demosyon,

sispansyon san saler, pou en peryod 14zour pandan letan ki ka pe ganny fer lenvestigasyon.

Terminasyon lanplwa san notis, savedir pouse, san ganny en konpansasyon, oubyen okenn lezot mezir ki sa Minis i kapab preskrir.

Mr Speaker i enportan ki tou travayer, i met zot azour avek zot bann drwa. Wi zot bann drwa, e konnen ki annan dan Lalwa Lanplwa.

E osi Lord Servis Piblik, sa ki nou apel *PSO*. Mon konpran, ki *PSO* pe an se moman ganny revize. Mon santi, ki ti a byen si size sa Mosyon ki nou pe diskite ozordi, i ganny konsidere, e entegre dan *PSO*, ki sa dokiman tre enportan ki tou biro servis piblik i servi koman zot gid dan travay toulezour.

Mr Speaker, mon konpran tre byen loter Mosyon. Li i oule al pli lwen, kot i pe demann Gouvernman oubyen bann landrwa travay, pou anmenn bann Polisi kler, oubyen met an plas serten striktir ou mekanizm, pou asire ki travayer i ganny eparnye kont bann diferan kalite lagresyon e labi dan landrwa travay, spesifikman lagresyon fizik, oubyen seksyel.

Pou bann travayer ki pe fer fas avek bann labi lagresyon fizik e osi seksyel dan zot landrwa travay, mon annan en konsey pou zot.

I enportan ki zot raport sa ki zot pe pas ladan avek en dimoun ki zot annan konfyans avek. Si ou pe travay dan servis piblik, i annan bann *HR Managers*. Ki devret kapab asiste ou, e ed ou pou rezourd sa problem.

Sa ki dan sekter prive, ou osi ou annan *HR Managers*. Me par kont si ou pa kapab konfye sa bann *HR Managers*, ou kapab al anmenn ou ka kot Lanplwa. E zot a fer en lenvestigasyon. Fodre pa reste dan lafreyer, akoz ou agrese i kontan ler ou per. E viv anba presyon. Akoz koumsa ki i pou kapab kontinyen abiz ou!

Mr Speaker tou problemm i annan en solisyon. Menm si ou agreser i o plase, oubyen ganny byen rekonnet dan sosyete, pa les li profit lo ou. Mon osi lans en lapel avek bann agreser. Pou reflexir lo zot aksyon. E rod led nesese, ki pou tir zot dan sa serk visye. Mazin ou zanfan, ou manm fanmir pros. Eski ou ti pou kontan si lezot i fer parey ou, ek okenn ou manm fanmir?

Mr Speaker mon pou termin mon lentervansyon avek en *quote* pa filozof Sinwan *Confucius*, pou bann agreser oubyen bann abizer. Mon *quote*,

“Don’t do unto others what you don’t want others to do unto you.”

Mr Speaker parey mon'n fer resorti oparavan, dan mon lentervansyon, bokou sa bann agreser sirtou seksyel, i bann zonn kont madanm, zonn kont zonn. E par kont bokou lagresyon fizik, e verbal, i dan mazorite ka ganny komet par bann madanm lo madanm.

I enportan alors, ki en lafen i ganny mete avek bann tel aksyon parey dan landrwa travay. I ti pou byen si bann Minister, Departman, e Lazans i komans mazin tre seryezman lo sa size ki nou pe diskite ozordi.

E met an plas bann Protokol kler lo sa size, e ki tou travayer dan bann *MDAs*, savedir bann Minister, Departman e Lazans, a ganny enformen, ki bann tel aksyon, pou kapab ganny tolere dan landrwa travay. E an menm tan travayer a konnen ki zot devret fer si zot vwar zot dan bann tel sityasyon.

Pareyman bann agreser osi, ava konnen ki pou arive avek zot, si zot komet bann tel lofans. Fodre ki bann landrwa travay i osi annan en sistenm laport ouver. Kot bann travayer ki annan problemm, i santi zot alez pou zot raport lo okenn problemm ki zot pe rankontre, byen boner.

E ki sa bann problemm, pa ava eskale. I osi enportan pou annan, program sansibilizasyon de tanzantan, avek bann travayer lo sa size agresyon fizik e seksyel. E osi lezot kalite labi;- par egzanp *bullying*, ki pe arive dan bann landrwa travay.

Avek sa Mr Speaker, mon pou donn mon sipor Mosyon Onorab Esparon. E mon dir ou mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Lemiel. Mon ava apel Onorab Uranie.

HON ROCKY URANIE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou koleg Onorab, tou Digwa a lekout. Mr Speaker i annan plizyer form labi dan lemond. Agresyon fizik, seksyèl, vizyèl e menm verbal dan landrwa travay in egziste pou plizyer lannen dan bokou pei. E Sesel pa'n ganny eparnye. Onorab Esparon in al dan bokou detay, e osi Onorab Lemiel.

Mon pa pou al dan detay, me mon ti ava swete, ki Polisi kler e serye i ganny met an plas, e pratike. Pour ki sa bann labi i ganny redwir, oubyen arete konpletman. Bann diferan form labi, i konsern nou tou.

Plizyer fwa bann fanm e zonn, dan landrwa travay zot sibir e soufer an silans. Akoz zot mazin, zot annan zot lekor, zot zanfan, e zot fanmir pou sonnyen. E osi zot kontan zot louvraz ki zot pe fer.

E zot mazin si zot anmenn zot konplent devan, napa gran rekour, ki zot gannye ek lasosyete. E plito ganny zize. En travayer i santi li pli fasil pou reziste agresyon kont en lot travayer dan son landrwa travay.

Me i vwar li ganny difikilte, montre rezistans kont son anplwayer, oubyen propriyeter sa biznes, kot i travay pou bann rezon ki mon'n nonmen oparavan. Promosyon e logmantasyon saler in vin en latrap, pou bokou travayer.

En pa devret santi ki pe ganny forse pou fer bann aksyon ki pa anvi, zis pou li ganny en promosyon oubyen logmantasyon. Me plito vwar sa, vin atraver son merit.

Mr Speaker mon pa pou long, mon pe enplor tou lenstitisyon gouvènmantal, non-gouvènmantal, medya, pou met plis piblisite program pou sansibiliz dimoun, lo zot drwa e osi kont labi dan landrwa travay.

E ki nou frer, nou ser Mr Speaker, i ava santi zot konfortab pou zot al travay avek lanmour. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel bann Manm, pou vey letan e gard apepre 10 minit. E prezan mon a pas lo Onorab Bistoquet.

HON ROSIE BISTOQUET

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Mr Speaker loter Mosyon in rekomande ki, Gouvènmàn in met an plas bann Polisi

kler, e reviz Lalwa ki nesese pou protez bann travayer, ki ganny agrese fizikman.

Avan mon komanse, mon deba Mr Speaker, mon ti a kontan asir mon sipor pou tou bann travayer ki'n donn, tou dan zot travay. Me zot in ganny agrese, par lagresyon seksyel. Sirtou lagresyon seksyel parey mon dir. Me parfwa zot in perdi konfyans dan sa landrwa travay, e kot zot santi kantmenm zot in met zot konplent devan i pa'n zanmen marse.

Mr Speaker, pou mwan ganny lenformasyon striktirel lo sa Mosyon. Mon ti bezwen fer serten konversasyon separe avek 3 zenn fiy, avek 4 madanm, sorti dan mon distrik Pointe La Rue.

Ler mon ti koz ek zot, zot larm ti koule avek douler. Zot ti annan en lafreyer terib ki ti anvlop zot, ler zot ti rakont zot leksperyans, ki zot ti'n pas ladan, avek zot bos dan zot landrwa travay, ziska ozordi menm zot fanmir pa konnen. Enn ladan in bezwen kit travay, e konmela i pe fer *carer* avek son manman.

Mr Speaker ki savedir lagresyon fizik, e lagresyon seksyel? Dapre en Lartik pibliye par *Digital News Incubator*, an Oktob 2021, i annan 7 kalite agresyon, ki annan dan landrwa travay.

E sa i vin dan diferan laform. I annan agresyon fizik, agresyon personnel, agresyon diskriminatwar, agresyon psikolojik, agresyon *cyber bullying*, agresyon seksyel.

Mr Speaker mon pou al direk lo premye agresyon. Agresyon fizik, i pli komen dan landrwa travay. Swa dan form vyolans, ki kapab vin en *assault*. En travayer i kapab ganny abize, swa ganny tape ek kalot dan figir, ganny pense, ganny koudpwen, pas lanmen kot pa nesese.

Menm pou al pli lwen, andomaz propriyete personnel, parey kraz vit loto, rey transpor personnel, ou menm zet bisiklet sirtou lo La Digue, ki en mwayen transpor.

Lo kote agresyon personnel, sa kalite agresyon i plizoumwen fer dan fason *bullying*. Sa travayer viktim i ganny sibir avek remark, endezirab. Parey,

“Ki ou krwar ou été?”

“Ou krwar ou pli malen?”

Lensilt parey –

“Ou gro parey en gro balenn!”

“Ou meg parey en baget banbou !”

Ou seve i parey dipwav ki pa ankor kraze!”

Granmersi konmela i annan *relaxer*.

Ouswa bann deklarasyon ofansif ou denigre, swa,

“Ou pi kelkel parey sousouri!”

“*Degoutan - ou pa bennyen!*”

“*Ou annan gro lalev!*”

“*Ou annan gro latet!*”

“*Met lenz ki pa ale lo ou!*”

“*Ou mars parey torti !*”

“*Kote ou ti al lekol, ek Mer Lezar?*”

“*Ou lizye i koupe avek baget banbou !*”

Tousala i bann deklarasyon ki'n fer desann *self- esteem* en travayer e pa ede pou donn kontribisyon maksimonm dan travay.

Mr Speaker lagresyon diskriminatwar, sa kalite lagresyon i ganny dirize atraver en travayer baze lo ras, lo laz, lo kouler, lo *class*. Kot travayer i sibir remark ofansif ouswa entimidasyon.

Parey,

“*Ou parey en toutou blan!*”

“*Parey en vye zonm!*”

“*Parey en vye fanm!*”

“*Napa plas pou ou dan sa konversasyon !*”

“*Ou sorti dan en fanmir glouglou!*”

“*Pour ou pozisyon ou met bann lenz bon marse !*”

“*Ou nwanr parey sarbon !*”

“*Ou fanmir i sorti Congo !*”

“*Ou papa i en lesklav!*”

Annan de fwa, sa bann remark pa ganny dir dan ou figir. Swa ou tann li dan en konversasyon prive, avek en lot koleg atraver, dan bann konversasyon ki ou'n tande, dan kwen, dan kwen.

Lagresyon psikolojik Mr Speaker, sa kalite lagresyon. I met lenpak lo sa viktim. Sirtou atraver bann remark ki ganny repete souvan ; - sirtou remark negativ endezirab. Laplipar ditan sa bann remark i fermal, i blesan, i annwiyan, i fer ou an degolaz, e i pa profesyonnel.

E si en madanm travayer ki napa zanfan, ordinerman se sa bann remark ki zot fer. I dir

“*Ou'n vin vyey fiy!*”

“*Ou pa kapab fer zanfan !*”

“*Ou zanfan i en droger!*”

“*Ou napa gou!*”

“Ou napa dinyite!”

Annan de fwa bann dimoun ki otreman kapab, i sirtou pas atraver sa bann agresyon psikolojik, akoz zot dezabilite.

Agresyon *cyber bullying* plizoumwenn Mr Speaker, i ganny koman agresyon ki fer atraver *internet, social media, Facebook, WhatsApp*, kot serten travayer i ganny menase par bann rimer *dérogatoire*. Parfwa sa bann viktim i pran zot lavi atraver swisid.

Mr Speaker, sa ki lo Mosyon pe demande, sirtou loter Mosyon in fer sorti tre for sa kalite lagresyon dan nou pei isi Sesel, kot sa kalite agresyon, i tre souvan, avek i vin souvan avek bokou reperkisyon, sirtou lo bann travayer, sirtou bann madanm.

Lagresyon seksyel, i en manifestasyon tre serye, kot bann travayer i ganny diskriminen. Kot zot drwa imen i ganny vyole. Laplipar ditan bann viktim i santi zot tre enkonfortab.

Sa kalite agresyon, i tre komen isi Sesel. Kot bann agreser i laplipar ditan bann *boss* sa bann travayer. Levidans in montre ki sa bann viktim, malgre zot soufer, zot in toultan reste trankil, pangar zot a perdi zot plas travay, ou pa ganny promosyon.

Me si zot montre zot mekontantman, zot ganny blanmen pou tou keksoz ki mars mal dan sa lorganizasyon. Zot ganny maltrete, zot ganny boufonnen, zot ganny dir zot pa konpetan, zot ganny dir reste apre ler, pou fini travay pou fini pli, pou travay, pe fer travay fini pli boner.

Zot anvoy, zot ganny anvoy-e pou fer travay forse. E ou travay pli difisil, ki pa tonm normalman dan zot *job description*. Menm fer *shopping* pou zot *boss* dan letan travay. Lekel sa bann viktim ki ganny agrese la. Lagresyon seksyel i target nenport ki endividi dan lemonn.

Me laplipar ditan, bann abizer se bann zonm ki abiz zot pouvwar ek zot viktim, i bann madanm. Dan lemonn antye laplipar bann viktim agreser seksyel, i bann madanm sorti dan diferan group. Sirtou bann ki mizer, bann fanm endizenn, bann fanm sorti dan group etnik. Bann fanm avek diferan oriyantasyon seksyel, biseksyel, fanm imigran, fanm otreman kapab. E osi bann zenn fiy.

Fason panse bann abizer ki parfwa, zot santi zot kwense dan zot pozisyon, kot zot santi ki bann madanm pe vin pran zot pozisyon, sirtou dan bann travay ki'n toultan ganny dominan par zonm.

Sirtou dan Larme, dan Lafors Lapolis, ouswa dan bann pozisyon ki zonm in krwar kot bann madanm pa devret la. Bokou sa

bann agreser, zot annan bann konportman parey zannimo sofaz, zot zot malsen. Determinen pou anval zot viktim vivan.

Zot *harass* zot viktim de zour an zour, nenport pti loportinite ki zot gannyen. Zot fer lavans seksyèl, agresyon kontak fizik. Zot osi annan demann sex pou gro faver. Tel ki bann keksoz materyalistik, koman loto, bato, lakaz, tiket avyon, promosyon.

Mr Speaker se sa ki nou apel, koripsyon seksyèl. Ouswa servi lafors lo zot viktim, laplipar ditan se bann zonm. Zot bann zonm marye, dan en o pozisyon, bann *sugar daddy*, avek milyon dan labank.

Zot osi, annan madanm ek zanfan. Eski zot ti a kontan si, en zonm i fer sa bann kalite agresyon avek zot madanm, ouswa ek zot zanfan? Mon poz sa la.

Mr Speaker isi Sesel sa kalite konportman, parmi agreser, i ganny manifeste depi en kantite lannen pase. Sirtou par egzanp dan Vilaz NYS, anmas dizef zwazo lo zil. Aktivite *Youth League*, Milisya, bann landrwa kot zot ti annan groupman bann madanm. Sirtou bann zenn fiy.

Sa bann agresyon, ti arive akòz sa bann agreser ti dan gro pozisyon dan Gouvernman, dan biznes prive, bann gro palto, zot annan pouvwar ek lotorite.

Zot ti target bann zenn fiy, malgre gran diferans ant zot laz avek pou zot. E osi zot ti target zot, akòz zot kondisyon sosyal sa bann zenn fiy, ouswa sa bann madanm pa ti parey pou zot.

Zot ti dan lotorite, zot ti annan afilyasyon. Sirtou afilyasyon politik, zot nivo ledikasyon, relasyon dan lanplwa. Mon konn en kantite sa bann zenn fiy, ki'n al fer abortion *Maurice*, peye par sa bann agreser pangar zot madanm marye a konnen.

Mr Speaker dan en letid ki ti fer *Washington Post* Lanmerik, rezilta i montre ki dan sak 4 madanm ki travay, zot in leksperyans lagresyon, dan travay.

Pandan peryod 2010-2013, plis ki 36mil ka in ganny fayle devan Tribinal Lanplwa. Rezilta sa letid, in osi revele ki sak 10 madanm, in ganny agrese seksyelman. Pa ti fer okenn konplent. Akòz zot pou rezon imilyasyon e lanbarasman personnel.

Dan en rapor bibliye an 2013, par *Everyday Sexism Project*, rezilta ti montre ki agresyon seksyèl dan landrwa travay in vin andemik. Akòz 50poursan sa bann madanm, ki ti ganny anploye Langleter, in sibir lagresyon seksyèl.

Laplipar sa bann ka, ki ti ganny raporte par bann madanm. Akoz sa, se zot ti per pangar zot a perdi zot plas, swa perdi zot louvraz. Ou menm ganny ekspoze avek limilyasyon. E perdi zot dinyite dan piblik.

Sa rapor ti osi devwale, ki enn dan 8 madanm, ti ganny agrese seksyelman, ti bezwen kit zot landrwa travay, e akoz zot ti an risk, e zot santi zot enkonfortab. Mr *Speaker ILO Convention*, Nasyon-z-Ini pou travay baze *La Swiss Genève*.

En lazans ki son manda i pou avans lazistis sosyal ekonomik, atraver letablisman zot ti etabli bann standar enternasyonal, pou travay fonde inisyman an Oktob 1919.

Ziska prezan *ILO* i annan ziska 187 Leta Manm, enkli Sesel. 186 lo 193 zot bann Leta Nasyon-z-Ini. An 2003 *ILO*, ek tou son bann Leta Manm zot ti siny en Konvansyon, Fondamantal lo Drwa Imen, dan landrwa travay ki ti ganny adopte par kominote enternasyonal. Sa deklarasyon ki ti kouvert 4 lobzektif mazer.

Mr Speaker enn ladan, ti pou elimin diskriminasyon dan landrwa travay, tout a respektan lopinyon travayer e endividi.

Mr Speaker pou anpes agresyon seksyel dan landrwa travay, i pa fasil. Me i pa sipoze ganny tolere dan nenport ki landrwa, ou sirkonstans. Pandan sa dernyen lannen *ILO* in etabli, bann nouvo standar global, avek bi pou elimin vyolans, e agresyon dan lemonn travay.

Konvansyon *1960 Violence and Harassment Convention* ti ganny ratifye an 2019. E i apel *No.190*, ki ti ganny adopte an *Genève*, par *108 International Labour Convention*.

E Mr Speaker, ladan bann pei parmi bann 4 pei ki'n siny sa Konvansyon i annan Sid Afrik, *Maurice, Namibia*, Somali, Sesel pa ankor ratifye, menm siny sa Konvansyon.

Mr Speaker ki Lalwa isi Sesel, i koz lo la, sirtou kot i konsern agresyon seksyel? Premyerman Mr Speaker, Sesel i annan son Lalwa e regilasyon souvren, siprenm, fondamantal ki apel nou Konstitisyon.

E ladan, tousala i ganny lir.

Lartik 15 par egzanp i dir *Right to life* - Drwa Lavi.

Lartik 16 i koz lo Drwa pou ganny Trete avek dinyite.

Lartik 17 i ganny dir drwa pour napa sirtou napa lesklavaz.

Lartik 18 i Drwa pou liberte,

Lartik 21 Drwa pou laliberte lekspresyon,

Lartik 27 Drwa proteksyon,

Lartik 143 ek 144, ti fer kreasyon *Ombudsman*, kreasyon *Ombudsman* sa i bann Lartik ki ti protez tou Seselwa kont okenn labi.

Mr Speaker anba Seksyon 46 *Employment Act 1995*, ti ganny modifye an 2006, i annan en nouvo provizyon pou anpes diskriminasyon, ki ti ganny entrodwir anba Lartik 46A. Osi Seksyon 15 *Public Office Ethics Act 2008*. I ti dekrir en Zofisye piblik, pa fer lagresyon seksyel lo en lot koleg Zofisye piblik, ou menm okenn manm piblik.

Mr Speaker anba Seksyon 131 anba Kod Penal, lagresyon seksyel i ganny definir. E i osi koz lo pinisyon pou sak lofans pandan ki Seksyon 153, i osi donn pouvwar pou pinisyon, pou ensilte e imilye en endividi.

Human Right Act, number 3, 2009. Ti fer kreasyon, Komisyon Drwa Imen isi Sesel. E i ti ganny etabli an 2010, pou proteksyon drwa imen. Mr Speaker, motiv deryer sa lamannman pandan sa letan, ti pa tro kler.

Me i kapab relye avek relasyon, pou adopte en prensip ti apel *Yogyakarta Principles*. Sa prensip, i en group prensip enternasyonal, relye avek oriyantasyon seksyel, *gender identity*, ki ti ganny drafte pour par bann group eksper enternasyonal lo Drwa Imen.

E osi agresyon dan landrwa travay sirtou agresyon seksyel, i anmenn depans tre o pou biznes e lekonomi. Akoz i relye ek prodiksyon ki tre ba. Sa se akoz, i annan plis dimoun ki mank travay, ou travayer i absan. Akoz travayer, moral i ba, e zot napa en bon lanvironnman dan travay.

Dezyenmman Mr Speaker,

MR SPEAKER

Onorab ou'n ariv 15minit.

HON ROSIE BISTOQUET

Ok Mr Speaker. Avek sa, sa mon a pas lo sirtou mon rekomandasyon. Mon ti ava demande, ki vi ki napa bokou *studies* ki'n fer isi Sesel, ki petet Minister Lanplwa, i refer en letid pou ganny en meyer levidans.

Pou kapab konnen sityasyon aktyel isi Sesel. Zot kapab osi revwar sa Lalwa *ILO* akoz i pa ankor ganny sinyen. Reviz *Employment Act 2006*. E met an aplikasyon bann mekanizm, pou fer sir ki lager kont aksyon seksyel, sirtou labi dan Gouvernman.

E met osi bann an plas bann komite. *At least* en Komite Entern dan sak landrwa travay, ki kapab diskite, ouswa pran konplent bann travayer. E osi annan nouvo Polisi ; konze spesyal pour serten sa bann dimoun ki annan ki ganny agrese seksyelman.

E osi mon ti ava demande Mr Speaker, ki petet sey revwar en pe lorganizasyon *Société Civile*, ki zot kapab met an plas en *hotline* pour bann dimoun ki ganny agrese. E bann viktim, ki zot kapab koz ouvertman, avek zot bann dimoun.

Mon pou osi lans en lapel pou tou bann madanm, zenn fiy, ou nenport endividi, kot zot bezwen siport sirtou group, groupman bann madanm. Kot Lasanble osi nou la pou ekout zot. E pou donn zot en koudmen lo sa lalit. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava apel entervansyon Onorab Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, koleg Onorab e tou dimoun a lekout bonn apre midi.

Mr Speaker, apre midi, mwan osi mon santi mon enportan konsernen pou mwan kontribye, anmenn mon kontribisyon lo sa Mosyon.

Akoz nou vwar, si nou ekout sa Mosyon li menm e lespri sa Mosyon, i en keksoz ki li menm i tre sansib. E kot nou bezwen anmenn tou dimoun e tou *partner* ansanm pou nou kapab travay ansanm.

Pou fer sir ki nou anmenn sa lalit pou nou kapab elimin sa problem labi seksyel e labi fizik dan nou pei. Me an menm tan letan mon komanse Mr Speaker, mon oule osi rekonnèt tou bann lorganizasyon.

Actually i annan en lorganizasyon *ERIS*, ki li in fek formen. Ki *basically* i apel *End Rape in Seychelles*. Kot i pe anmenn sa lager kont sa bann tel kalite labi.

E menm tan i annan bokou ki'n ganny dir si nou ekout tou nou bann entervenans, nou bann konsern i bann konsern ki reel.

I bann konsern ki la, e bann zistifikasyon, bann lesplikasyon ki zot in donner, i deza la, *ok?* E an menm tan, nou dakor ki sa problem li menm i napa okenn baryer. I pa gete si ou en fiy, i pa

gete si ou en garson, i pa gete si ou manman. Nenport ki dimoun i kapab vin viktim sa fleo.

E an menm tan nou rekonnet ki bokou fwa sa bann viktim zot, letan zot koz, zot fer fas avek sa bann agresyon, zot toultan reste zot trankil, zot reste silans.

Par ler nou demande, be aköz, ou'n ganny agrese fizikman ou seksyelman, be aköz ou pa vin devan, aköz ou pa pe sorti pou koz lo sa problemn?

Me letan nou al pli profon, nou vwar vreman, ki vreman sa bann dimoun pe fer fas avek. Par ler kiltir osi i zwe en rol. E nou vwar kot i annan bann kiltir ki sitan dominan.

Annou get parey Pakistan. Pakistan li i vwar sex koman en drwa pou bann zonn. E si nou pou al pli lwen, nou pou get Sid Lafrik, e Sid Afrik bann zenn fiy, zot, zot vwar zot, zot responsabilite pou satisfè demann zot konzwent.

Savedir sa i montre, tousala bann fakter ki ede anmenn sa problemn labi. Kot nou prezan nou, nou bann dimoun, nou vwar nou, nou soumet avek tou sa bann problemn Mr Speaker.

E apre nou'n vwar osi, i Sesel annefe, mon krwar Onorab letan in fer son lentervansyon in koz lo la. Ki sa i vreman par ler i en tabou.

Ou konnen, en dimoun par ler letan in ganny afekte avek sa, zot kanmi. Sirtou annou mazin, en zenn garson in ganny abize seksyelman avek enn son lot koleg, swa menm avek en koleg madanm dan son landrwa travay.

Ki son dinyite in ganny afekte, li menm li i pou kanmi pou li kapab koz lo la. E tousala bann keksoz ki nou vwar, ki afekte.

Mon'n tann zot pli boner, nou'n koz kot sa bann labi, i ariv parmi bann, nou bann Siperyer, bann ki pli o ki nou. Me dan lenstans - dan lot enstan i annan kot sa labi i ganny arive par koleg travay li menm.

Kot nou kapab vwar, me nou, nou konnen par natir, mon fek pe, pe koze ek mon koleg, par natir nou Seselwa, nou, nou en pep ki - ou konnen nou annan en zwa de viv, nou kontan fer fars.

E nou'n vwar ki sa fars bann keksoz seksyel in antre dan nou fars. Me kan an realite, sa i osi i en form labi. Kot nou, nou bezwen pran li serye lo la.

E par ler enkonsyanman, nou fer bann keksoz ki vreman ki kont labi, kont dinyite serten dimoun.

E letan dan mon resers Mr Speaker, mon'n vwar ki *actually* i annan serten Lalwa. Mon krwar Onorab in koz lo 46B. E si nou al pli lwen, nou pou vwar osi *the Public Officers Ethics*.

Tousala i mansyonnen, me selman tousala, i zot zis koz vagman lo la. I napa okenn bann aksyon konkret ki ganny dir ki manner pou dil ek en bann ka ki ariv devan nou.

Mon krwar la i enportan, kot nou bezwen nou an sipor avek Mosyon Onorab, nou bezwen vwar en fason, demann lotorite konsernen pou fer sir ki sa i ganny dil avek. Nou annan bann keksoz kler, e dimoun i fer en tel aksyon e i ganny dil avek *accordingly*, baze lo son aksyon ki'n ganny fer.

Aprè en lot keksoz osi ki nou'n konstate, par ler levidans sa bann aksyon i arive, i en pe difisil *at times*. Parey taler mon'n nonm sa, mon'n eksplik sa zafer bann fars ki nou fer.

Be i en pe difisil par ler pou nou zistifye. Pou nou zistifye sa demann. Pou nou zistifye sa aksyon ki'n ganny arive avek nou.

Akoz sa bokou fwa in ganny gete koman en fars dan li menm. Me pou sa dimoun li i kapab sa pa ti en fars, me ti en keksoz serye.

Kot son drwa ouswa son dinyite in ganny afekte. E mon krwar tousala bann keksoz kot nou bezwen dil avek.

Si nou pou al pli lwen, dan mon resers osi mon'n vwar, me petet sa ki manner nou anmenn li ansanm lo kote *Penal Code*, ki osi koz lo bann aksyon ki manner bann mezir i ganny fer avek bann dimoun ki'n fer bann aksyon seksyel, ouswa bann labi lo nou bann koleg, lo nou bann travayer.

E menm tou lo bann dimoun an zeneral. Mon krwar i enportan ki nou vwar ki manner nou kapab anmay sa ansanm, anmenn sa laspe *Penal Code* lo sa bann dimoun, ki fer sir ki aksyon i ganny fer lo nou bann, lo la.

Aprè en lot resers ki mon'n konstate i annan, ki pe ganny fer, mon krwar Onorab Bistoquet in koz lo la, lo *ILO*. Dapre kot Minister Lanplwa, zot aktyelman pe travay pou revwar *Employment Act*.

E zot pe sey anmenn sa, zot *Employment Act* anliny avek bann regilasyon ki *ILO* pe demande. E mon krwar dan menm moman, la kot lenportans sa Mosyon i antre, kot Gouvernman in pran tou bann rekomandasyon ki ozordi nou koz lo la dan Lasanble, i fer sir ki sa i ganny antre e i annan bann bon, bon propozisyon ki'n ganny sorti, i ganny antre dan zot, letan zot pe fer zot revizyon.

Ki fer sir nou vreman annan en keksoz for pou nou kapab dil avek sa bann sityasyon Mr Speaker.

Bon, bann rekomandasyon ki mon sizere mon zwenn ansanm ek bann lezot koleg, en keksoz ki nou'n vwar letan nou'n ekoute, dan bokou landrwa travay, napa okenn *Code of Conduct*, swa bann mezir ki dil avek sa bann sityasyon letan i arive *underground*.

Mon krwar sa i en keksoz kot nou bezwen fer sir i annan dan tou lorganizasyon travay, pou nou kapab protez nou bann dimoun, protez nou zanfan demen, protez nou frer, protez nou ser kont sa bann abizer Mr Speaker.

So avek sa mon annan pou mwan dir nou bann viktim, ki nou sa Lasanble ozordi, nou konpran zot probleman, nou konpran zot soufrans.

E se pou se la ki ozordi nou tou nou pe dir non, in ler pou arete, in ler pou nou arete avek sa bann labi ki pe arive ek nou bann dimoun. Annou les nou bann travayer travay libreman.

Annou les nou bann travayer kontribye e fer sir ki zot kontinyen annan zot dinyite pou zot e pou zot fanmir, e pou zot pei. Avek sa mon 2 pti mo Mr Speaker, mon dir mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Ernesta. Mon apel Onorab Georges Romain.

HON GEORGES ROMAIN

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou koleg Onorab. Mr Speaker mon pou siport sa Mosyon, akoz tou dimoun ki dan lanplwa i devret annan drwa, pou travay dan en lanvironnman kot i santi li proteze, san ki i bezwen sibir okenn labi seksyel ou lagresyon fizik.

Tou travayer i bezwen ganny trete avek dinyite e ganny sa respe. Si anplwaye i santi ki son drwa in ganny vyole, i merit annan rekour pou li. I merit annan fason pou li kapab raport sa lensidan avek son bann Siperyer, dan tou konfidansyalite e san okenn lafreyer ki i kapab ganny viktimize, akoz i pe fer en tel rapor.

Landrwa travay i devret tret sa serye, e donn sa size son lenportans. I devret vin en norm pou nou konpran ki sa bann tel aksyon, i pa kapab ganny soutire dan travay.

E si i arive, i pou annan son konsekans, e bann ki koupab i merit ganny dil avek serye. Mr Speaker se sa mesaz ki nou merit pe anvoye.

Tou dimoun i annan drwa, i annan drwa pou ganny son respe. E pa devret santi li oblize pou fer plezir okenn dimoun ki pe sey fer lavans seksyel lo li aköz son pozisyon dan travay.

Mr Speaker bokou sa bann lensidan i pe kontinyelman arive dan landrwa travay. Petet kot en Siperyer i servi son pouvwar ou pozisyon pou fer lavans seksyel kont en anplwaye pli ba ki li.

E bokou fwa sa bann anplwayer i malerezman santi zot kwense dan bann tel sityasyon, aköz lafreyer ki zot a petet perdi zot travay, oubyen perdi en sans promosyon.

E menm aköz lafreyer ki lezot, ki lezot dan zot lantouraz pa pou krwar zot. Bokou letid ki'n ganny fer enternasyonalmman, in montre ki sirtou dan bann madanm sa i en gro problemm.

Mr Speaker, la ki *World Bank* fek pibliy en rapor, ki montre ki Sesel i enn sa bann pei ki annan sa problemm, e nou merit fer bokou zefor pou ranforsi Lalwa dan bann landrwa travay.

Mr Speaker, par kont i annan landrwa travay ki met an plas prosedir pou anplwaye fer sa bann rapor dan en tel lensidan.

Me menm sa, bann ki'n vin devan pou raport bann aksyon ki'n ganny fer kont zot, zot osi zot santi ki zot in ganny viktimize ou blanmen, aköz in fer en lepa annavans pou devwal sa bann keksoz.

Bokou fwa, travayer i swa kit zot travay e al rod en lot. Ouswa zot tonm dan en pyez ki anmenn zot plis problemm.

Sa i enn bann rezon osi Mr Speaker, kot nou vwar prodiktivite i tonbe dan bann landrwa travay. Mr Speaker sa i en keksoz ki nou bezwen debout for lo la.

E nou merite rod fason pou protez nou anplwaye kont sa bann aksyon ki pa tolerab. Nou devret annan plis sansibilizasyon lo sa bann size o nivo nasyonal.

Pou ki nou vwar kwa ki akseptab e kwa ki pa ganny tolere. Mr Speaker, dan tou landrwa travay zot merit pran sa bann konsern o serye e met an plas bann Polisi, bann Polisi Lalwa e gidans lo sa bann size e ki fason ki sa i ganny trete ler en travayer i ganny afekte.

Mr Speaker, sa i en size enportan ki merit ganny latansyon tou landrwa travay, pou nou kapab kree en lanvironnman, kot tou dimoun, madanm koman msye i santi zot konfortab avek.

Alors Mr Speaker, mon pou donn sa Mosyon tou mon sipor. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Romain. Nou a pran *pause* la e nou a rebran 4er. Mersi.

(BREAK)

MR SPEAKER

Mon ava apel Onorab Loze.

HON JOHAN LOZE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Mr Speaker mon ti a kontan komans par enform Onorab Esparon ki mon'n vremen kontan lafason ki in prezante e etal sa Mosyon.

Mon vwar lespri ladan, bann keksoz ki ti ganny diskite dan sa *workshop, Gender Base Violence*, in fer en bon louvraz pou aport lesansyel.

E mon'n tann sa menm pasyon ki i ti *display* sa, pandan sa 2 zour lo sa diran sa *workshop* lo *Gender Base Violence*.

So i kler, i annan nesesite, i annan pasyon, i annan en lanvi pou anmenn nou pei dan en bon direksyon e fer keksoz arive.

However i bezwen ganny note, *has to go on record*, sa ki Onorab Labonte in fer koman *the second Speaker*, pou politize, pou *drag the Motion* dan en labou, i pa en keksoz akseptab.

Having said that, sa bann *issues* ki nou pe diskite ozordi, i ankre dan trip sosyete Seselwa.

I annan en parol mon'n deza dir dan sa Lasanble, nou en sosyete ki'n ne dan lesklavaz. Lesklavaz pa ti fer avek kares ek *ice cream*. Ti fer ek fwet, ti fer ek tortir, ti fer ganny bate avek disan koule.

Sa ki ti sey sove, ti ganny koup lipye. Nou bann madanm ti ganny abize, nou bann fanmir ti ganny kase.

Se sa *the genetics, the societal genetics of* sosyete Seselwa. Letan nou'n sorti dan lesklavaz, letan ki nou'n nepli annan sa sistenm labi fizik, nou'n antre dan bann lezot form labi.

La kot nou ti ganny abize, pa en landrwa reste la. Ou ti reste lo propriyete sa gran msye. Ou ti bezwen anmas koko pou li pou nanryen, akoz i ti donn ou en landrwa reste.

Ou ti partaz ou madanm ek li zour li ti deside *borrow* ou madanm. Ou ti partaz ou fiy avek li, *le soir* ki ou fiy pe al marye menm la. Li ki ti premye goute li. I ti goute avan msye marye ou fiy.

Ti son drwa du Seigneur sa. Sa is *the societal genetics of nou pei*. Nou sosyete. *This is our history, we have to own it!*

Koman en pep la, nou bezwen leve, reveye e anbras sa ki nou, nou ete. Nou pa kapab kontinyen vir laba, fer krwar sa bann keksoz pa'n arive.

Nou pa kapab kontinyen vir laba, fer krwar ki keksoz ki pe afliz nou ozordi koman en sosyete, in ariv akoz 43an *United Seychelles*. E se sa ki mon'n tande ganny dir la bomaten.

I ankre dan nou Nasyon e nou bezwen komans gete kwa ki'n arive depi komansman ziska finisyon pou nou sey sers en gerizon.

Nou bezwen rode ki direksyon nou ale par anbras sa ki'n arive atraver lepase an antye. Pa zis bout. Pa parey sa nespes zafer laba i fer ki pran depi '77 ziske '93, sepa 77 depi ki bor - non.

Then entirety of our history has to be embraced. Akoz sa '77 la ki nou demonize li la, ler in vini li, in anmenn bann keksoz par egzanp saler debaz.

In anmenn en pansyon, bann madanm in nobou pou premye fwa vwar zot lo menm saler ki bann msye. *That was the basic salary.*

Avan pa ti parey, madanm ti ganny peye en fason, msye ti ganny peye en lot fason. In anmenn avek li ledikasyon iniversel.

Kot pou bann fiy ek nou bann garson, in asiz apar egal e ganny akse avek menm ledikasyon. E sa ki sa in aport-e, se ki nou bann fiy in komans depas nou bann garson dan ledikasyon, dan letid, dan laprantisaz.

Which is a wonderful thing. I am a father of daughters. Mon toultan dir zot, mon annan mwan 3 fiy, e mon kontan pou vwar bann fiy Seselwa kot pe *excel* dan nou sosyete.

Mon pa krwar *they should be kept down*, mon pa krwar *they should be pinned down*. I annan bann lezot problem ki'n egziste dan nou sosyete tradisyonnelman in toultan la, sa zafer ki nou bann madanm in toultan ganny dir anmenn ou lakrwa.

Mon ser, la ou bezwen anmenn ou lakrwa. E sa *has been bred into them*. Anmenn ou lakrwa. I bis ou, anmenn ou lakrwa. I pa sonny ou, anmenn ou lakrwa.

I abiz ou moralman, anmenn ou lakrwa mon ser. E sa i enstitisyonnel sa, akoz i annan landrwa kot sa madanm i sey al rod sipor e sekour, laba menm osi i ganny dir, "be mon ser ou bezwen anmenn ou lakrwa!"

And we *breed our daughters* pou zot anmenn lakrwa. Serten nou i *breed our daughters, we grow them as inferior beings* pou zot anmenn lakrwa.

Pou zot anmenn lakrwa en ebete pli bet ki zot, ki lev son lanmen, akoz li i *feel insecure*. I pa kapab *cope* avek sa *somebody's daughter* la ki a kote li, ki pe lev li anler.

Prezan sa *daughter* li i ganny dir anmenn ou lakrwa. E i annan nou fanmir Seselwa nou *breed* nou *daughters* pou marye, ou bezwen ariv en serten laz e marye.

E ler ou marye, anmenn ou lakrwa. *So you see*, i konpleks, i *vast* e i nou. E nou koman en nasyon ki nou fer nou, eski nou *embrace* sa ki nou ete, eski nou *embrace* bann fot ki'n arive?

Eski nou *get rid of* tou labi? Ouswa nou get rid of serten, nou selektif? La parey mon pe koz *passionately* pou bann fiy, mon dir *I am a father of daughters*.

E mon kontinyen neglig bann *same sex couples*, mon kontinyen neglig bann *same sex couple*, madanm ek madanm, zonm avek zonm. E nou inyor zot sor.

Nou inyor lefe ki zot napa drwa marye. Nou inyor lefe ki zot vwar li enposib pou adopte en zanfan ozordi, pourtan i annan en kantite zanfan neglig dan nou pei.

E sa i en labi sosyete dan li menm. *Abuse is abuse, let's get rid of all of it*. Taler mon'n tann nonm en madanm Quincy ki'n sibir labi.

Koman mon'n tann sa, en madanm i *text* mwan, i dir mon be Quincy i annan en ta *issues*, i annan labi zonm ek zonm pase, tou lannwit ganny bate, kriye, gele dan lakaz, pa konnen ki pou fer avek leokri dan kanton.

So, eski nou pa koz lo *same sex couple*, e nou pa koz lo *same sex abuse*? Eski nou kit serten keksoz alatrenn e a la deriv dan nou sosyete e nou pa anmase?

Nou pa anbrase tou sa ki mars mal dan nou sosyete, e nou swazir zis serten pou nou anbrase?

Be mon krwar *the way forward* pou nou koman en nasyon, nou bezwen 1 komans rekonnet sa ki'n mars mal, egalman admit kwa ki'n mars byen.

Ou vwar sa senp lasante iniversel ki nou'n lager, nou'n met an plas dan sa pei. E nou'n donner pou tou nou sosyete. Sirtou nou bann madanm.

In anmenn en sityasyon ozordi, kot madanm Seselwa *are much healthier than Seychellois males*. Akoz senpleman zot *access* sistenm e Servis Lasante plis ki nou zom.

So zot annan en pli bon lasante ki zom Seselwa. Be sa i pa neserman en keksoz *atypical* pou bann sosyete parey pou nou.

Kot si ou pa'n *provide*, e sa i pa ti vin zis avek *provide* sa lasante. Bann ki mon laz petet zot ava rapel lo radyo lontan bann konpany ki ti annan pou akse avek sistenm Lasante.

Ti annan en kantite sa bann konpany. Ki letan nou ti pe sorti dan nou bann *darker times*, dan bann '70s and '80s an montan, kot ti pe ankouraz dimoun.

Menm lizyenn ti bezwen montre dimoun lo radyo, ensiste lav lanmen, lav lanmen, lav lanmen, nou'n fer tousala. Pou elev nou pep. Be ozordi ki nou pe koz lo bann keksoz pli rafinen.

Nou pe koz lo anmenn bann Lalwa pou protez kont vyolans, labi e sirtou labi seksyel dan landrwa travay. Sa bann travay i bezwen ganny fer an plen konsyans e an plen konesans tou nou bann travayer Seselwa.

E en keksoz ki nou pa kapab fer, nou pa kapab kasyet ki sa pe arive partou ozordi.

Nou pa kapab kasyet, lefe ki ozordi si en travayer i sey koze lo *Facebook*, i eksprim son lekor, i ganny telefonnen, i ganny *text*, i ganny dir pa koze, pa bezwen dir sa, pa fer sa.

E tousala i bann form labi sa. Tousala i bann form sipresyon drwa en imen sa. Kot nou pe anpes li lib, nou pa pe les li son laliberte eksprim son lekor.

I paret ki lekspresyon i pe koz en alerzi ozordi dan sa pei Sesel. Le moman ki en dimoun i sey koze, i grat nou, i napa drwa koze dan sa Sesel ozordi. Pez li, pin li, anpes li koze.

Be fodre arete sa osi, sa osi i bezwen ganny adrese sa. Nou bezwen bouz dan en direksyon, kot nou arete *call* dimoun akoz in met en *post* lo *Facebook*.

Nou arete *text* li, nou aret antre dan son *inbox*, dir li, en ou travay tel landrwa ou, vey ou. *We need to stop all this*.

Zournalis ler i poz en kestyon, nou pa kapab get li, gway li e riy rye, dir "ha, ha, ha, la mon krwar ou'n al en pe tro lwen."

Tousala i bann form labi lo en imen, ki apre kanmarad i antre par deryer i abiz li ankor, i riy li, i abway li, fodre nou a..re..te. Labi pe viv avek nou toulezour.

Pa 43an pase. Ti ariv en lensidan lo en zil kot en madanm ti plere en lannwit antye, akoz en O Zofisye ti deor son lasanm dan vouloutye pe grat son *sliding door* pou antre dan son lasanm.

Nou tou isi anndan ki ti la dan dernyen Lasanble nou konn sa lensidan. Nou tou nou konnen. Napa enn nou ki pa konnen ki ti arive ek sa madanm. Akoz ti enn nou koleg. E sa ti ariv avek Komite Zil. Nou tou nou konnen. Selman nou pa koze lo pou nou, nou pa koze lo pou nou, nou.

Nou pou al rod montre ledwa dan sa pti grinyot dan lizye nou kanmarad, kan dan pou nou i annan en manman zerb lelefan. Nou isi anndan nou refize koz lo la ki ti arive ek sa madanm.

Mon konnen nou per, mon konnen nou per, akoz sa aksidan vouloutye ozordi i en msye li, nou tou nou per koze, personn pa pou dir nanryen.

Sa madanm li in ganny pouse li, i pe sey refer son lavi *somewhere else*. Selman nou pou montre ledwa lo tou lensidan ki'n arive partou, sa labi.

Sa bout ki pou nou la, nou pa pou koz lo la nou. Be annou *bear* nou responsabilite nou osi. Si nou pou dir nou pe dres li, aranz li, amelyor li en pe, annou dres nou *board*, annou komans par nou.

Annou *embrace our own mistake* - nou. Avan nou al rod gro dimoun la, rod zot gro dimoun pou zot en kou, dres zot *board* pou zot, zot.

Parske sa 43an la, in fer en kantite pou *elevate* sa pep ki apel Seselwa. In fer en kantite pou sonny en kantite labi ki ti egziste dan nou pei.

Sa saler ki'n met dan lanmen dimoun, sa pansyon ki nou pep in nobou aksede, in elimin en kantite labi sa. Kree bann landrwa travay sen, met an plas proteksyon pou sa pep, met an plas Lalwa Lanplwa.

E mon konnen ki Onorab Esparon i annan en pwen. I annan serten Polisi ki li i pe koz lo la, i pe debat lo la, i pe lager lo la, ki pa'n ganny korekteman enplimante, *has not gone too far*.

Mon krwar pa'n senser dan lenplimantasyon. E wi Onorab Esparon i annan rezon, *we have to do more*. Ozordi zot ki dan Gouvernman, zot bezwen fer plis e pli byen ki nou nou'n fer.

Be selman pa fer krwar konmsi labi in evapore akoz zot in ganny elekte. Pa'n elekte sen, napa sen ki'n ganny elekte. Parske sa madanm ki ti pe gel lo zil, pa ti pe gele akoz en sen li.

I ti pe gel akoz i ti pe ganny *sexually harassed*. So korize, aranze, kot nou nou'n fer mal, zot fer pli byen. Be ou pa aranz keksoz par fer krwar ou sen.

Ou pa bouz *forward* par fer krwar ou pli parfe. Ou pa pou zanmen aranz nanryen, si toultan ou vini, ou pou vin zwe, mwan mon *ok*, mon pli prop, be ou pa pou al bennyen.

Si i annan labou lo ou, ou vini ou ensiste, *ok* ou pli prop, ou pa pou zanmen al bennyen, ou pa pou gout delo en kou.

Ou war tou ou kanmarad i sal. E se sa, sa bout ki mon santi zot, zot bezwen aranze avek zot en pe. Mon byen kontan Mosyon, Mosyon ti parfe, ekselan Onorab Esparon.

And having said all that, mon pou *pledge* mon sipor pou ou Mosyon Onorab Esparon. Mon pou enn ki pou lev mon lanmen pli o pou siport ou Mosyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pa pou dir tro bokou, akoz en bon pe keksoz in ganny dir lo sa Mosyon.

Me mon ti a kontan felisit Onorab Esparon, ki mon vwar i konsistan, i vreman konsistan dan lavansman bann koz ki konsern bann madanm.

Mr speaker letan mon pe fer en ti pe resers, mon vwar poudir i annan en *Revised Convention* ki nou apel *C190 lo Violence and Harassment Convention*.

E mon vwar poudir Sesel i parmi bann pei, i parmi 165 pei ki pa ankor ratifye sa Konvansyon. Kot ladan i anplifye e met lanfaz ki bann Manm zot bezwen pran zot rol e responsabilite, pou promot en lanvironnman zeneral.

O tolerans, vyolans avek *harassment*. So lo kote *IAC* nou pou pran sa koman enn nou manda.

Akoz byento nou pou vwar en zofisye annan pou fer avek laspe legal, Departman zafer Etranzer. Kot nou pou rod en pe plis lenformasyon lo la. Akoz i pou bon si Sesel i kapab ratifye sa *Revised Convention*.

Nou ser *Maurice* in fer li, i pe pran lefe, in pran lefe 2022. E mon krwar ki si nou fer sa, nou ava pe montre ki sa Lasanble,

Setyem Lasanble i pe zwe son rol vizavi sa bann koz ki sa Mosyon pe koz lo la.

Mr Speaker mon ti a kontan osi dir ki sa size, bezwen ganny met lanfaz osi dan lekol.

Akoz letan ou pe regarde, i pa zis dan lekol, me dan kominote li menm li, i annan plizyer bann lenstans dan bann fanmir, ki i annan bann fanmir ki konplet, bann ki pa konplet, kot sours sa bann problemm i komanse.

E la i annan pou fer Mr Speaker avek ledikasyon. Ledikasyon i en keksoz ki nou toultan dan sa Lasanble pe koz lo la, ki bezwen komans dan lakour, bezwen ganny met lanfaz dan lekol.

E an menm tan mon santi poudir bann sosyete sivil osi zot bezwen donn koudmen Gouvernman, pou kapab sansibiliz nou bann zanfan.

Mr Speaker si en adilt ozordi in vin koumsa, e pe pans lafason ki i panse, in bezwen konmans depi byen zenn.

So i annan sa nesesite pou kapab swivre e donn bann lenformasyon e konsyantiz nou bann zanfan e nou bann zenn.

Mr Speaker mon santi ki ler in arive, ler in arive pou sa Setyem Lasanble, dan son lapros fer son mark.

Mr Speaker i en zoli Mosyon, me apre ki nou'n diskrit lo sa Mosyon, kekyon i reste, kwa ankor ouswa kwa an plis ki nou kapab fer?

Mr Speaker nou'n vwar poudir i annan bann defayans dan Polisi, i annan defayans dan nou Lalwa kot sa bann *Act* li menm li, i pa ganny byen definir.

So si nou'n ratifye, ouswa nou annan lentansyon ratifye serten sa bann Konvansyon *ILO*, i enportan.

I enportan ki enn, dan domestikasyon sa bann Konvansyon, nou fer sir ki sa bann diferan sekter i ganny enkorpore ki nou ankadre tou sa bann diferan prensipal.

Mr Speaker, avek sa 2 mo, ankor mon pou dir ki lo kote *IAC* nou pou fer swivi lo la.

E mon ti ava lans en lapel osi avek Komite Madanm dan Lasanble, pou zot osi pran en langazman ki zot travay pre avek Minister Lanplwa.

Pou fer sir ki Lalwa Lanplwa e i ganny amande. Ki sa demann ki sa Mosyon pe demande, i ganny enkorpore ladan.

Ki a fer ki enn, nou bann travayer, nou bann zanfan, i ava ganny pi byen proteze, zot ava konnen egzakteman ki bor pou ale, kwa ki pou fer.

E bann dimoun, bann agreseur osi zot ava konnen poudir zot pou peye pou sa bann fot ki zot pe fer. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon'n ekout avek bokou lentere lentroksyon fer par loter Mosyon Onorab Alcindor. E mon krwar in-

MR SPEAKER

Onorab Esparon.

HON WALLACE COSGROW

Sorry Esparon, eskiz Onorab, Onorab Esparon. Mon krwar in fer avek bokou latansyon. In fer en pti sentez otour sa problem.

E mon krwar in met Lasanble e piblik an zeneral sitye nou dan sa ki petet pe arive ozordi dan nou sosyete. Par kont Mr Speaker, mon krwar, mon santi ki Mosyon n byen komanse.

Me mon krwar ki ler ki Onorab Labonte atraver ou Mr Speaker, in pran laparol, segonn Mosyon, in pran laparol, mon santi ki in pran sa mosyon, in trenn li dan en kantite negativite.

Ki nou pa ti neserman bezwen annan 1 apre midi dan sa Lasanble. I paret mwan ki Onorab i mazin zis sa 43an petet. E in bliy lepase.

Petet i pa'n bliye, petet son paran, son granparan, pa'n eksplik li en pti pe lepase ki mannyer Sesel ti ete.

Me mwan mon en dimoun ki'n ganny eksplike, sirtou bann peryod kot mwan mon pa ti la, mon granparan, mon paran in viv pandan sa bann letan.

E fodre pa ki Onorab i bliye. Fodre pa ki Lasanble, pep Seselwa i bliye ki poudir nou dan Gouvernman e sirtou avan ki nou ti zwenn Gouvernman koman en parti *SPUP*, nou'n en parti ki'n lager pou drwa travayer, drwa travayer dan nou sosyete.

Pa bezwen bliy bann diferan *struggle* ki nou'n *struggle* pou fer sir ki travayer i ganny zot drwa, bann dimoun ki ti pe ganny abize, par sanmenm sa bann gran blan ki'n ganny mansyonnen dan lentrodiksyon Mosyon.

Pa bezwen bliy sa bann dimoun ki ti pe viv lo propriyete dimoun ki ti ganny forse pou travay pou nanryen. Zis akoz zot ti pe ganny landrwa ek en lasyet manze.

Pa bezwen bliy sa bann dimoun osi ki ti ganny abize akoz zot ti napa en lavwa sa letan.

Pa bezwen bliye ki poudir nou koman en parti, sirtou koman en parti, nou'n fer en kantite keksoz pou fer sir ki sa bann zafer pa ariv ankor dan Sesel.

E se nou, e se nou ki'n anmenn bokou drwa pou travayer Sesel.

Menm si ozordi ler ki *United Workers Union* pe travay dir, pe travay dir pou fer lavwa travayer Seselwa tande, menm si zot decide donn nou *fine*, menm si zot decide anpes nou koze, nou pe kontinyen fer sa bann kalite travay, pou anmenn lazistis dan Sesel.

(Interruption)

MR SPEAKER

Arete silvouple.

HON WALLACE COSGROW

Mr Speaker mon krwar i enportan, letan zot in koze mon pa'n enteronp zot. Mon krwar i enportan ki nou antre, ki nou antre en pti pe dan istorik.

(Interruption)

MR SPEAKER

Bann Manm pa enteronp en Manm ki pe koze.

HON WALLACE COSGROW

Nou antre en pti pe dan istorik. Ki nou konpran sa sityasyon. Mwan mon krwar sa Mosyon parey mon'n dir, ki'n ganny anmennen, i en Mosyon ki merit ganny anmennen, i annan serten merit ladan.

E i enportan ki nou koz lo la. Onorab Loze in sit bokou legzanp, akoz i enportan ki nou koz lo la. Nou listwar lepase. E nou bezwen rekonnet sa.

Nou bezwen rekonnet. Nou bezwen rekonnet bann sanzman ki'n arive pandan sa bann letan e ki problem pa ti zis pandan 43an, si ti annan. Problem i bokou, bokou letan avan sa.

E nou bezwen konpran, rekonnet bann diferan keksoz ki'n ganny fer dan nou sosyete, par nou parti, ki swa letan avan ki nou ti dan Gouvernman e ler ki nou'n form Gouvernman, bann diferan keksoz ki nou'n fer. I enportan ki nou realiz sa. I enportan ki pep seselwa i realiz sa.

An dizan sa Mr Speaker, sa *issue harassment* landrwa travay i en *issue* ki mon krwar nou bezwen fer tou sord, tou sord keksoz ki nou kapab pou fer sir ki i arete e ki bann dimoun ki swa *harassment* seksyel, ki swa *harassment verbal*, ki swa *harassment moral*, nou bezwen fer sir ki sa bann keksoz i pe arive dan bann landrwa travay.

Akoz sa bann keksoz i afekte prodiktivite dan landrwa travay. I afekte loportinite pou dimoun kapab travay dan en lanvironnman sen.

E afekte posibilite pou dimoun kapab progrese dan en landrwa travay. So nou bezwen kapab tir tou sa bann form labi dan bann landrwa travay.

E la mon rapel ler ki mon ti *attend* sa *workshop* lo *Gender Base Violence*. Mon krwar in annan en kantite keksoz ki'n ganny diskite. Sirtou lo nivo lakour, lo nivo lasosyete.

Me in osi annan bann diskisyon lo kote landrwa travay. E mon krwar nou pa kapab koz sa an izolasyon. I enportan, souvandfwa bann keksoz ki sorti dan lasosyete dan lakour, i osi de-koul dan landrwa travay.

E ler nou pe dir nou oule adres sa sityasyon, nou bezwen get sa sityasyon dan son totalite. E nou bezwen adres sa sityasyon koman en sosyete.

Ki swa dan landrwa travay, ki swa dan lakour, ki swa dan lekol, ki swa dan lakominote, enport ki landrwa kot sa mons li menm i tir son latet. So nou bezwen, nou bezwen fer sir nou kapab adres sa bann zafer.

Mr Speaker ler nou pe koz lo la, i annan bann provizyon ozordi, i annan provizyon annefe dan Lalwa lanplwa ki koz lo *harassment*.

Me nou konnen, in ganny fer resorti ki provizyon *harassment* dan Lalwa lanplwa i enn ki relman vag. E nou'n osi koz, in osi ganny fer resorti Konvansyon, *C190* an se ki konsern sa size.

E i osi annan rekomandasyon 206 ki konsern *Violence and Harassment* dan bann landrwa travay. Tousala i bann travay petet ki ler ki Gouvernman ozordi, pe asize pe revwar Lalwa Lanplwa.

Annefe Lalwa Lanplwa i annan en pe letan ki depi i an revizyon. E i enportan ki ler Lalwa i vin devan Lasanble, i annan serten travay ki'n ganny fer pou enkorpor sa bann provizyon dan Lalwa Lanplwa.

E fer nou vin azour e modern avek bann provizyon enternasyonal. Kot nou osi nou kapab dir, dimoun i annan petet en rekour ler i ariv bann sityasyon koumsa avek zot. So sa i lo kote Lalwa.

E mon - parey mon'n dir, i mon swe ki sa bann keksoz i vin dan nouvo Lalwa. I annan osi serten provizyon anba *PSO* ki dil avek sa.

Me *PSO* nou konnen i deservi zis sekte piblik. I pa pou neserman annan en lefe lo tou travayer Seselwa. Tandis ki Lalwa Lanplwa li i ava anvlop tou keksoz e i ava met keksoz modern.

Mr Speaker, i mon swe e mon dezir ki letan nou pe diskite sa, nou pa zis diskite li a la lezer, e i en keksoz ki nou tou, e mwan dabor, parey mon lezot koleg in dir, mwan dabor mon pou donn mon sipor sa Mosyon Onorab.

Akoz parey mon'n dir, mon krwar i en bon, i annan serten merit dan sa Mosyon ki bezwen ganny diskite.

Me ler nou diskite li, bann Manm ki reste pou diskite li, nou bezwen fer sir ki nou senser dan sa bann diskisyon ki nou pe fer, e ki nou pe fer li pou travayer Seselwa.

E ki nou bann travayer i kapab travay dan dinyite e bouz de lavan. *Earn zot living* pou zot fanmir dan dinyite.

An dizan sa Mr Speaker, mon ava aret la e mon pou don mon sipor parey mon'n dir, pou sa Mosyon, pou ki nou kapab bouz de lavan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Bastienne.

HON DESHEILA BASTIENNE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun a lekout. Mr Speaker, loter Mosyon pe demande ki

Gouvernman i met an plas bann Polisi kler pou protez bann travayer ki ganny agrese fizikman ek seksyelman dan zot landrwa travay.

Mr Speaker, sa Mosyon in vin a en bon moman kot deplizanpli travayer i vwar zot dan bann sityasyon, kot swa zot pe ganny menase pou ganny demonte swa ganny forse pou *resign*. E zot osi santi zot malere dan zot landrwa travay. Kot zot forse reste e kontinyen dan sa travay akoz zot bezwen sa saler.

Mr Speaker, en landrwa travay i ganny konsidere koman nou dezyenm lakour e laplipar ditan nou menm konsider nou bann koleg travay koman nou dezyenm fanmir.

Mr Speaker, nou lazournen i komanse e fini dan nou landrwa travay 8 a 12erdtan par zour, ou menm plis ki sa nou pas dan nou landrwa travay. Nou osi kapab dir ki nou pas plis ki lanmwatye nou lavi dan nou landrwa travay.

Mr Speaker, i annan de nou ki kit nou lakour 5er bomaten e retournen apre 6er diswar e menm par ler i annan paran ki kit zot zanfan pe dormi letan zot kit lakaz pou al travay. E ler zot retournen aswar, zot zanfan in fini deza pe dormi.

Dan en landrwa travay i sipoze annan sa bon lantant antre nou tou travayer ki la, depi sa dernyen labourer ziska son *Top Management*. E tou travayer i sipoze santi li an sekirite. Ganny valorize e par lao tou ganny respe.

Mr Speaker, mon pa krwar ki okenn travayer i devret pe ganny abize dan son landrwa travay, dan okenn fason akoz son sityasyon lavi, son frekantasyon, swa akoz son kouler ou ras, akoz son krwayans, son oriyantasyon seksyel e menm si i otreman kapab.

Parfwa bann madanm e zenn fiy sirtou ki pe rankontre serten difikilte dan zot lavi familyal, tel ki vyolans domestik, separasyon ou divors, se zot ki ganny plis targete dan landrwa travay olye ganny ki ganny sa sipor ki zot bezwen.

Mr Speaker, sorti dan en ta soufrans kot lakour, e ler zot antre dan sa landrwa kot nou pas laplipar nou lazournen, en lot kalite depresyon ankor. Zot vwar zot pe sibir bokou lensilt, pe ganny *bully*, pe ganny remark ofansif e derogatwar. Lavans seksyel i ganny fer lo zot e ler zot refize se la kot zot ganny menase.

Par egzanp pa ganny promosyon ki zot sipoze gannyen. Zot ganny inyore e targete e blanmen pou plizyer keksoz ki pe mars mal dan sa landrwa travay.

Mr Speaker, an plis lagresyon seksyel dan travay par serten endividi dan *Management* i vin en fason servi travayer ki pli vilnerab pou zot reste e krwar ki atraver sa bann tel aksyon, i sel fason pou zot ganny promosyon ouswa menm pou zot pas zot letan probasyon.

Dan ka madanm ki'n tonm ansent, zot pre ganny demande pou *resign* pour ki zot agrese i kontinyen ganny proteze e zot menm ganny menase pou pa koze.

Sa bann tel aksyon i menm afekte performans en travayer, aköz i pe travay dan en lanvironnman ranpli avek presyon ek lensertitid e sa i afekte prodiktivite. Eski sa bann tel endividi ki komet sa bann aksyon ti pou vwar sa ok si i arive avek en nenport manm son fanmir, son zanfan ou menm son frer ou ser?

Mr Speaker, mon pou siport sa Mosyon anmenn par Onorab Esparon, pou demande ki dan tou landrwa travay i annan bann Polisi kler an plas ki promot 0 tolerans, agresyon dan travay.

Mon osi rekomande ki sa Polisi i devret kler pou tou travayer. I devret eksplik zot klerman ki zot drwa, ki fodre zot fer e pli enportan kote zot pou raporte dan ka kot zot greser se li menm li zot Siperyer.

Osi i enportan ki sa travayer i konnen ki okenn ka ki ganny raporte i ganny pran o serye e lenvestigasyon i ganny fer, afen ki sa bann agrese a ganny penalize pou arive met en lafen a sa kalite konportman dan nenport landrwa travay. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, i vizyon sak lorganizasyon, lenstitisyon e biznes pou annan en lanvironnman travay ki prodiktiv, kot napa diskriminasyon e ki an sekirite e kot dwa imen i ganny byen respekte.

Me ki sans i fer si zot vizyon i dekrir sa bon lanvironnman, me pratik pa pe ganny aplike?

Minister Lanplwa in deza annan en Polisi detaye ki konplimant avek Lalwa ki gid e protez anplwayer ek anplwaye dan divers kad. Kestyon ki mon annan pou Minister Lanplwa ek bann lorganizasyon ki regard dan byennet travayer e sitwayen. Eski zot pe fer ase pou edik nou sitwayen e menm etranz ki lo *GOP*, lo zot drwa e responsabilite anba Lalwa Sesel?

Mon swete ki zot pe swiv nou deba dan Lasanble Nasyonal, akoz souvandfwa nou vwar travayer Seselwa e souvandfwa menm etranze ki pe desann dan lavil pou eksprim zot problemn atraver protestasyon, e bokou i relye akoz kondisyon travay.

Me i regretab ki nou ankor pe vwar bann aksyon en pwa de mezir pe ganny pran kot sa bann protestasyon par serten Lotorite. Si vreman nou oule protez limaz e repitasyon Sesel, i bezwen annan respe, lord avek lape dan lafason ki bann protestasyon i ganny fer e i ganny adrese. E i bezwen aplikab pou tou e non pa zis serten parey nou pe vwar ozordi.

Mr Speaker, medya i en sours enportan pou transmet lenformasyon avek nou popilasyon e resaman nou'n atann en seri konplent kot serten medya pe zwe zot rol enportan ki i annan.

I regretab pou vwar serten medya sorti pou rod tou sord bal leskiz pou zot inefikasite pou montre enparsyalite, e ankor resaman en serten media in pas en reportaz kot serten politisyen ki swadizan byen eksperyans pe donn fo lenformasyon popilasyon Sesel, ki i dir ki son drwa i napa anba Konstitisyon.

Me les mwan enform nou bann Seselwa ki pe swiv nou deba la ozordi, ki Sapit 7, paz 3 nou Konstitisyon Sesel, i liste 25 drwa imen e laliberte fondamantal Sesel. Parmi sa 25 drwa dan Konstitisyon, 15 parmi i tous lo drwa imen e laliberte fondamantal.

E nou bann travayer i aparti avek sa bann drwa menm dan moman difisil kot zot pe vwar zot rankontre serten leksperyans akt agresyon fizik e seksyel, dan landrwa travay.

Alors i tre enportan ki travayer i ganny kosyonnen lo son bann drwa pou ki i konnen ki i annan rekour anba Lalwa, espesyalman bann sityasyon kot zot pe fer fas avek okenn akt labi. E se sa ki nou bezwen fer sorti for dan sa Mosyon ki devan nou Lasanble ozordi.

Mr Speaker, Konstitisyon i site ki tou dimoun i annan drwa ganny trete avek dinyite parey en *être* imen e pa sibir okenn akt ditor e lezot tretman ouswa pinisyon kriyel in imen ouswa degradan.

Departman Lanplwa e bann Lasosyasyon Travayer ek Lorganizasyon Non Gouvernmental i kapab annan bann program ki ganny inisye ki sa bann Lorganizasyon travay e pli souvan lo bann diferan sours media ki zot fer pou pli ilistre plis dan detay lo sa bann drwa.

Tro souvan travayer i pas dan bokou difikilte e zot soufer an silans avek mank ledikasyon lo zot bann drwa e responsabilite pou vin devan e rod sa sipor nesese san okenn lafreyer ou baryer.

Mr Speaker, mon swete ki napa e ki zanmen i arive kot okenn travayer Sesel an se moman la ki dan en lanplwa - mon donn en legzanp parey *cleaner* ou *carer* kot en lakour - ki pa eksperyans okenn akt fizik ou seksyel an silans parey i le ka dan serten pei. Akoz anba Konstitisyon Sesel nou annan nou drwa pou pa ganny detenir dan lesklavaz ouswa dan sertitid e tou dimoun i annan en drwa pou pa ganny oblize pou fer en travay forse ouswa obligatwar.

Travayer i annan son dwa pou laliberte ek sekirite son lekor, me avek responsabilite kot sa endividi pa deranz son dwa laliberte ek sekirite son prosen.

Sa i fer mwan vin lo sa pwen kot travayer dan en lorganizasyon travay i bezwen respekte laliberte son koleg travay pou enterakte libreman. E non pa okenn endividi pe santi li ganny oprese pou pa enterakte ek personn dan son landrwa travay e an menm tan sibir okenn akt agresyon e mankman sekirite pou son lekor.

Souvandfwa sa i arive avek en miner, nouvo travayer, en travayer ki otreman kapab ouswa en endividi ki i annan en diferans oryantasyon seksyel.

Mr Speaker, i tre regretab pou en pti pe parey Sesel annan travayer pe travay dan en lanvironnman ki pa sen e sof. Kot i annan mankman loportinite pou li egzers son laliberte konsyans, laliberte lekspresyon e laliberte mouvman progresse dan son travay akoz i pe ganny oprese ouswa sibir okenn akt labi.

Ankor i regretab ki souvandfwa bann miner, madanm e menm manman i sa group ki ganny plis targete pou sa bann akt agresyon dan landrwa travay, kontrerman avek rapor par bann zonm ki vin devan pou raporte ki zot pe ganny oprese ouswa sibir okenn akt labi.

Sa ki tris dan tousala se ler viktim i soufer an silans, i gard en lefe negativ lo li menm ki fer li reazir kont son kanmarad. Vin agresiv verbalman, emosyonnelman e menm fizikman. E ozordi Seselwa in kiltiv en lafreyer pou koze akoz zot pe ganny oprese e zot krwar zot napa dwa anba Konstitisyon.

Konsern ki annan ozordi se sa mankman pou sansibiliz nou travayer lo zot drwa e responsabilite dan zot lanvironnman travay. Sa i bezwen ganny pli byen adrese dan Polisi Lanplwa, dan la pratik e annan pa zis dan zot dokimantasyon.

Mr Speaker, travayer i annan drwa ganny swen medikal ek proteksyon bann Lalwa si i sibir okenn akt agresyon fizik e seksyel dan landrwa travay. I pou iresponsab par en Lorganizasyon travay pou kasyet e oprese en travayer, pou kasyet en tel aksyon ki'n arive kont li. Drwa sa viktim pa merit zanmen ganny konpromi avek okenn leskiz pou repitasyon sa landrwa travay.

Se pour sa rezon lo komansman mon lentervansyon, mon'n dir ki i pa fer okenn sans ki si en vizyon, en lorganizasyon travay i dekrir sa bann bon lanvironnman travay, me an pratik i pa pe aplike.

Zot annan en responsabilite enportan pou asire ki tou travayer pe enport son kiltir, laliberte konsyans, laliberte lekspresyon, oryantasyon seksyel i merit ganny trete avek respe, dinyite e loportinite pou son devlopman karyer, e non pa sibir okenn akt tortir e lezot tretman ouswa pinisyon kriyel, inimen e degradan.

Mon pou konklir par demann Gouvernman pour enn fwa pour tou anmenn revizyon dan Lalwa, kot zot vwar i annan mankman dan Lalwa pou adres akt agresyon fizik e seksyel dan landrwa travay. Espesyalman si zot annan statistik kler ki montre bann fe ozordi.

Bann rekomandasyon ki'n ganny fer dan *workshop Women Parliamentary Caucus* e dan sa Mosyon ozordi par bann Manm ki'n koze avan mwan, i bezwen ganny servi komanse en lapel serye ki i pa akseptab pou kontinyen annan labi emosyonnel, fizik ou seksyel ki ogmante dan nou pti pei Sesel.

Nou bezwen konsyan nou annan en zenerasyon zenn ki bezwen konpran byen boner, sa bann *video* kot nou pe vwar nou bann zenes pe lager dan lekol, lager dan semen, sa i pa en zenerasyon ki nou ti ava swete i kontinyelman mars parey i ete ozordi.

Nou bezwen ed zot, gid zot aköz i pou annan en reperkision lo nou lavi e lo zot lavi pou zot fitir karyer demen.

Alors Mr Speaker, mon pou aport mon sipor lo sa Mosyon anmennen par mon Koleg, *Chairman Women Parliamentary Caucus* pou Lasanble Nasyonal aköz i annan son merit. E nou bezwen parey mon koleg Onorab Cosgrow in fer resorti, nou bezwen senser e vwar bann konteni for ki'n fer resorti dan bann deliberasyon, pou asire ki vre ki nou vwar plis laklerte dan lord, dan lafason ki mannyer nou adres sa bann konsern. Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi. Mr Speaker, Mosyon ki devan nou pe tret en size ki ozordi nou pou kapab koz lo la, me ki dan lepase i ti enn bann size ki ti ganny toufe dan li menm e i pa ti ganny gete dan en fason ase ouver pou bann diferan rezon.

E mon pou donn sipor mon koleg Onorab Esparon lo son Mosyon, an vi ki sizyenm Lasanble nou'n dan en parkour anba *SADC-PF* kot bann size ki'n tourn atraver bann mosyon parey, kot bann drwa i ganny gete. In bann size ki Sesel nou'n fer nou lavwa tande dan en fason e mon felisit li pou sa.

E ozordi Mr Speaker, nou vwar poudir sa Mosyon li menm ti pros pou gate par en Onorab ki'n entervenir, ki'n anmenn li lo en kalite politik ki mon pa ti a swete nou kontinyen dan sa laliny.

E osi Mr Speaker ...

MR SPEAKER

Eskiz mwan Onorab, ou pe repet sa ankor. Selman mon a fer remarke ki i annan lezot Manm osi ki'n anmenn li dan en laliny politik. Alors annou pa tro zis kraz en Manm, annou zis arete politiz li. Mersi Onorab.

HON EGBERT AGLAE

Me Speaker, mon konpran ou. Mon pe zis eksprim en pti git mon lopinyon mon osi, mon pa pe al ladan.

MR SPEAKER

Mersi, wi.

HON EGBERT AGLAE

Me selman i en portan ki lavenir osi nou, i annan serten teritwar ki pa neserman gou pou antre, akoz si ou reste dan en *glass house* ou osi ou pa anvoy ros.

Mr Speaker, Mosyon li menm li, menm si Sesel nou'n napa en resers aprofondi ki'n ganny fer, pou kapab etabli ki nivo in annan sa *sexual harassment* dan bann landrwa travay, ouswa ki son lanpler.

Eski i alarman, eski i annan dominasyon ouswa eski i pe kontinyen lo en baz ki pe afekte prodiktivite dan landrwa travay.

E pour sa Mr Speaker, mwan mon'n pran mon linisyativ pou fer en pti reser ki ti ganny fer Langleter avek 2000 travayer e ki ladan i annan bann *finding* ki mon krwar i enportan.

In montre poudir ki 91 poursan bann madanm i ganny *harass* dan landrwa travay, e osi 43poursan zom osi i eksperyans bann tel *harassment* dan zot landrwa travay. E i annan en *Me Too Movement* ki ti atase avek sa *survey* ki zot osi zot in partisip ladan e zot in vwar bann diferan kalite fason ki bann *harassment* ozordi i egziste.

E enn bann resers, dan sa resers ki'n ganny resorti zot in vwar poudir i annan bann diferan eleman ki *trigger down* pou ariv sa bann kalite aktivite.

Enn bann eleman ki zot in site dan landrwa travay se kot i annan pou fer avek bann faver ouswa bann benefis ki serten endividi in pran lavantaz ouswa sa endividi li menm li ouswa sa madanm, i kapab madanm ouswa zom, in fer li menm li vin en viktim *sexual harassment* pou li kapab ganny faver ouswa benefis e menm promosyon.

In site osi ki i annan ki ale pou i kapab al ek son Siperyer pou li kapab ganny en *shift* favorab pou li travay. Pou li kapab ganny logmantasyon dan saler, ouswa osi pou li kapab ganny en travay en pti pe pli leze pou li kapab fer lo son travay li menm, lo son responsabilite.

E osi menm i al pli lwen, i annan ki bezwen fer li pou pa perdi son travay. E tousala in anglob nou ki bann diferan lenstans, menm si sa viktim li menm li dan en sans i pa'n anvi pas atraver sa, in vwar li avek sironstans sosyal e lanvironnman son travay bezwen al ver en tel aksyon.

Dan lot kote Mr Speaker, anba sa *survey* li menm in annan bann diferan kestyon ki ti ganny demande avek sa bann dimoun. E enn bann kestyon e bann kestyon i bann poursantaz ki'n sorti, se eski zot konfortab pou zot kapab avans devan pou zot kapab denons ouswa koz lo larasman seksyel dan zot landrwa travay.

E ou pou ebete Mr Speaker, ki zis 6 poursan ladan ki santi li konfortab pou li vin devan e koze e dir mon pe ganny *harass*, par entel ou entel.

Akoz pou zot sa, rezon ki zot in donner se ki, zot get li koman en size en pe parey *taboo* ki kapab anmenn serten stigmatizasyon

akoz osi i annan zot valer, zot prestiz ki zot sa imen i annan, ki pa pou al devan akoz li i pa anvi ganny gete dan en fason en pti pe pli abese dan li menm.

E osi nou pou vwar poudir i annan plis ki 25poursan bann *harassment* ki zot in pas atraver ki pa zanmen ganny raporte e bann rezon se ki zot pe pangar i annan bann retalyasyon anver zot, ouswa perdi zot lanplwa dan li menm parey in nonmen.

E osi Mr Speaker, sa bann kalite aksyon i annan son reperkisyon ekonomi lo en lorganizasyon ouswa lo en Departman. E i montre poudir i annan apepre \$2.6bilyon ki ganny perdi anyelman anba mank proaktivite baze lo sa bann aktivite ki'n ganny arive.

E sa i enn bann kou ki atase avek, ki ler en viktim ki mantalman i ganny afekte, i pa vin travay ouswa i bezwen mank travay. Swa i pe bezwen al akse en sistenm *health care* baze lo serten tromatizasyon ki i pas atraver, ouswa i bezwen rod en Avoka si i annan bann *case* ki ganny leve. Sa i en annan bann *legal fees*.

E si en Departman Gouvernman, Gouvernman li menm li atraver en sistenm lazistis i bezwen pas atraver en prosedir ki li osi ki annan en kou avek, ouswa si serten ziridiksyon ouswa Lazans kot lenvestigasyon pe ganny fer, i bezwen pas atraver bann lezot prose.

E osi i annan perdi letan e osi i annan sa ki nou apel *staff turnover* kot bokou *staff* i kite dan travay. So, tousala i annan en retalyasyon e reperkisyon ekonomik ki atase avek.

E Mr Speaker, i annan serten rekomandasyon ki in ganny met devan e i annan en *Harassment Policy* ki'n vin an plas e *ILO* osi pe servi sa *same* formil pou li kapab adres sa size ki i annan serten, i annan dan nou rezyon isi, dan nou rezyon SADEC, i en bann size ki en pti pe difisil pou aborde.

E nou koman en Parlman e lavansman ki nou, nou pei in fer i montre ki poudir nou, nou annan sa kouraz pou koz lo la ozordi akoz nou kapab sorti dan sa kalite sityasyon.

E dan sa Polisi Mr Speaker, i annan bann rekomandasyon swivan kot premyerman zot pe definir bann kalite *sexual harassment*. Sa i bann *physical conduct* dan li menm, kot i site. E i annan serten landrwa travay ki'n pran li koman son *ABC*. Ki i met lo son bann *board* ki bann aksyon ki zot konsider koman bann aksyon fizik.

Sa i tous en dimoun ouswa ou koleg travay inapropriye, dan en landrwa inapropriye. Kot i annan dimoun osi, serten dan travay

menm ki servi bann fars dan travay. Ki mon'n tann loter mosyon in koz en pti git lo la taler. E nou osi annan bann, ozordi nou annan medya sosyal, bann *sharing* ki ganny *sharing* atraver *WhatsApp*, atraver bann form *platform* medya.

Sa osi i ganny konsidere anba sa Polisi koman en *sexual harassment*. I osi annan bann *conduct* ki bann *non verbal conduct* ki en endividi i servi pou li kapab pas son mesaz, avek son swadizan potansyel viktim.

E Mr Speaker, si Sesel li i pe al dan sa laliny pou travay avek Minister Lanplwa pou nou amann en pe nou bann kad legal e Polisi. Sa i pou en zouti ki pou bezwen pe ganny servi pou enkorpoze. E mon mazine poudir Minister Konsernen parey Mosyon pe demande, i bezwen annan sa bann dokiman devan zot.

E si i lo *shelf*, pou zot kapab al tir li, regard en pe ladan. Vwar lafason ki nou pou enkorpoze, si nou pou met li dan Lalwa ouswa dan zot Polis, pou nou kapab donn zistis Mosyon ki la devan nou ozordi.

E en eleman ki mon krwar i bezwen enportan se met lanfaz lo sa prosedir fer konplent, ler ou pas atraver bann aksyon. E konplent i bezwen ganny fer dan en fason ki zis li menm, ki pa pou koz *for the harassment* lo sa endividi ki'n vin en viktim e se sa ki i enportan ki, dan Polisi i site ki tou lorganizasyon i bezwen annan li *sort of* parey en pti Departman. Zot pa pe refer i anba *human resources* akoz parfwa i annan serten konfizyon ouswa serten *clash*, ki kapab arive ant *HR Manager* ler li i pe *deal* avek serten sityasyon.

Me ki i annan en dimoun spesifik ki li i kapab vin sa *respondent person*, kot sa endividi i pou ale, diskretman koze dir ki pe arive. E vwar la sa dimoun ki responsab pou resevwar konplent, li i pou annan son *ABCs* ki i ava kapab konnen an premye lye ki i devret pe fer, kote ki ale, kote ki i koze avan ki bann lezot aksyon i swiv pou rann remedi sa viktim ki li menm li in vin en viktim *harassment*.

So, i annan bann zouti nesaser, i annan bann gidans ki la ozordi devan nou, ki nou kapab antre ladan, met li anba nou Polisi ki nou anvi enplimante dan nou pei Sesel. E mon swete ki sa i arive.

E pou terminen Mr Speaker, okenn form *harassment* i pa en keksoz ki byen, ki normal e an vi ki nou osi la nou dan Lasemenn *Sainte*, Mr Speaker, mon mesaz se pou bann ki pe servi zot pozisyon pou zot manipul bann ki en pti pe pli vilnerab, ki swa zot oryantasyon seksyel, ki swa zot Larelizyon, ki swa zot *background* ouswa politik

pou zot annan en pe remord konsyans, arete, sel nou bann travayer travay anpe akoz nou, nou'n en parti ki'n defann travayer depi komansman, depi lendepandans.

Wi, e mon swete ki tou travayer Seselwa osi i donn sipor pou denons bann kalite form ki pe arive e si zot pe vwar, bouz devan, koze zot a ganny ekoute. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Samynadin.

HON KELLY SAMYNADIN

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker, tou mon bann Koleg Onorab e tou bann dimoun a lekout. Mr Speaker, Lalwa Lanplwa i presize ki arsyelman i vedir okenn akt, entervansyon ou zes inamikal komet anver en dimoun par en lot baze lo son laz, zanr, ras, kouler, nasyonalitye, langaz, larelizyon, dezabilite, stati *HIV*, loryantasyon seksyèl e politik, mouvman sendikal ou lezot lasosyasyon. Oubyen ki kapab afekte dinyite sa dimoun, fer sa dimoun santi zot menase, imilye ou anbarase.

Ozordi Mr Speaker, Mosyon pe demann Gouvernman pou etabli bann Polisi kler, pou ki nenport ki travayer i kapab santi li an sekirite kot son seksyalite, ou laparans fizik i konsernen e ki sa pa ava en baryer pou anpes li epanouir dan son lanplwa.

Anba parti 5 anba Lalwa Lanplwa i koz lo proteksyon lanplwa, pli presizeman anba 46B kot i sertifye ki en anplwayer pa devret komet okenn form arsyelman ou entimidasyon kont nenport travayer.

I enportan pou note ki malgre ki Lalwa i fer provizyon pou enterdiksyon okenn form diskriminasyon kont zonn ek fanm dan lanplwa, i touzour annan bann ka ki ganny raporte kot en travayer in santi li pe ganny entimide dan en fason seksyèl, fizik, verbal e emosyonnel e kot son drwa in ganny abize.

Me ki mannyer nou pou kapab arive elimin agresyon seksyèl e fizik dan en landrwa travay? I nesese ki anliny avek Lalwa Lanplwa, sak lorganizasyon i merit annan en Polisi ou plan stratezik ki pou ede anpes son bann anplwaye ganny agreser dan zot lanplwa. I osi enportan pou fer resorti ki sa bann Polisi pa devret zis ganny met dan en kwen, me zot devret bann organizm vivan ki zot bann pwen kle pe ganny met an aplikasyon.

Polisi i bezwen asire e garanti ki konsekans en agreser, i pou enn ki pa pou ankouraz li pou li komet menm lofans ankor, oubyen trouv li san en lanplwa an rezilta son aksyon.

Anplwaye koman anplwayer i devret konsyan ki prevansyon kont arsyelman seksyel oubyen fizik, i en priyorite dan zot lorganizasyon. Sak travayer i devret santi li an sekirite a tou moman kont tou form agresyon ou entimidasyon e i devret annan striktir an plas ki pou permet en viktim kapab raport son ka, byensir dan konfidansyalite e san okenn krentif.

Mr Speaker, i enportan pou fer resorti ki pa pou travayer ki konsyan ki si sa arsyelman ou agresyon fizik e seksyel? I annan travayer ki zot konteks sosyal pa permet zot kapab disteng sa. Pou zot koman en koleg i touse oubyen pe zot dan en fason inapropriye, sa i en keksoz totalman normal.

Dan sa ka avan ki Polisi i ganny enplimante, nou bezwen kapab eksplik tou travayer ki si sa arsyelman e lagresyon seksyel e fizik, e ki fodre zot fer a okenn moman ki zot trouv zot dan en tel sityasyon. E se la kot *training* i antre Mr Speaker.

Mon santi ki tou travayer i devret kapab ganny ankadre adekwatman pou kapab determinen ki bann diferan form anyelman ou arsyelman ki egziste ki kapab egziste dan landrwa travay e dan ki sirkonstans ki sa i kapab arive, pou ki swa kan li ouswa en koleg i kapab pe eksperyans sa, zot ava kapab idantifye oubyen koz lo la.

Par konsekans, lasistans nesese i ava ganny donnen e aksyon nesese i ava ganny pran kont sa agreser, byensir atraver bann Lazans konsernen.

Mr Speaker, dapre sit *web inspired e-learning* baze an Los Angeles, California in ganny sertifye atraver en *survey* ki anviron 75poursan bann ka arsyelman seksyel dan landrwa travay pa zanmen ganny raporte.

En reprezantasyon ki demontre ki bann landrwa travay, i bezwen fer en pli bon louvraz pou kiltiv en kiltir ki montre ki i normal pou zot raporte, kan zot oubyen en lot dimoun i ganny agrese. Osi dapre en rapor fer an 2020 par *US Equal Employment Opportunity Commission*, 55 poursan bann viktim i eksperyans retalyasyon apre ki zot in koze e raport lo zot leksperyans. E sa rapor i dir ki an rezilta sa, bann viktim i ganny dekouraze pou vin devan e sa i kree en kiltir travay ki toksik.

Sa menm *sit web* Mr Speaker, i afirmen ki bann madanm i annan de fwa plis risk pou sibir lenpak en arsyelman dan landrwa travay, en reprezantasyon 54poursan. Ki fer i bann sarz arsyelman kont bann madanm dan landrwa travay i devret ganny pran pli seryezman e pli byen ganny ankete.

Menm si mon'n sit legzanp an deor konteks nasyonal, i enportan pou note ki agresyon seksyel e fizik i en konsern global e ki sak sosyete i bezwen fer sir ki solisyon konkret i ganny retrouve pou reisi kapab konba sa fleo sosyal.

Mr Speaker, nou fek aprann le 4 Avril, 2022 ki Labank Mondyal in soulinyen ki Sesel i bezwen Lalwa pou protez bann madanm kont arsyelman seksyel dan landrwa travay, osi byen adopte bann penalti sivil e kriminel. Sa i dapre en letid apele *Woman, Business and the Law 2022* ki analiz bann Lalwa e regilasyon ki afekte bann loportinite ekonomik pou bann madanm dan diferan pei.

I enportan pou note ki parmi 8 edikater ki ti pe ganny etidye, Sesel ti score minim pwen pou *workplace indicator*, ki an rezilta mankman Lalwa pour protez bann madanm kont arsyelman seksyel dan bann landrwa travay. Ki sertifye ki i annan travay pou fer dan sa direksyon.

Mr Speaker, malgre ki Mosyon pa pe spesifikman viz lo arsyelman kont bann madanm, nou tou nou pou bezwen admet ki se bann madanm ki pli ganny target koman viktim. Dapre *Human Rights Watch*, partou atraver lemonn, lenkonvenyans vyolans *gender based* kont bann madanm i plito disproporsyonnen.

Plizyer milyon madanm i ganny forse pou travay dan bann kondisyon e lanvironnman ostil ou anbarasan e zot eksperyans bann diferan kondwit seksyel plizoumwen endezirab.

Bann fanm i ganny demande bann faver seksyel. Zot ganny ekspoze avek bann fars inapropriye, ensinyasyon, komanter, kontak fizik endezirab, ki kapab pli tar anmenn ver agresyon.

E *Human Rights Watch* Mr Speaker, i osi afirmen ki pandan ki agresyon e arsyelman seksyel i en labi kont drwa imen, napa okenn Trete detaye enternasyonal baze lo vyolans *gender based* dan landrwa travay.

I osi fer resorti ki lorganizasyon enternasyonal pou travay pe konsider en lenstriman, ki swa en Konvansyon ou rekomandasyon lo vyolans e arsyelman dan landrwa travay, ki kapab ede konbat kont sa bann move pratik.

Dan sa ka Mr Speaker, an konklizyon, mon pa krwar ki nou koman en pei nou bezwen esper okenn lorganizasyon enternasyonal vin avek en *model law*, Konvansyon ou rekomandasyon pou nou komans reazir.

Si nou pe debat lo en Mosyon koumsa an se moman, i vedir ki sa i en en konsern e nou bezwen komans aksyon lo la ozordi menm. Koman en madanm dan lanplwa e pli prensipalman koman en madanm dan Parlmanter e manm *Caucus Madanm dan Lasanble*, mon pe debout pou tou madanm dan mon distrik Au Cap e pour tou lezot madanm ki santi zot napa en lavwa e ki pe santi zot pe ganny entimide, arsele e agreser dan nenport ki fason dan zot landrwa travay, akoz zot pe ganny konsidere koman vilnerab, enferyer e ki par konsekan zot performans i ganny afekte, zot sikse i ganny retarde akoz bann konportman inakseptab anver zot.

E mon pe demann Gouvernman ensi ki bann lezot Lazans e Lotorite konsernen pou zot osi fer zot par, afen ki tou travayer Seselwa ava kapab zwir en latmosfer pli konpreansiv e konfortab ki pou an retour kree en lafors travayer pli prodiktiv.

Avek sa Mr Speaker, mon remerisi Onorab Esparon pou son Mosyon e mon pe konfirm mon sipor total pou sa Mosyon. Mersi.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon annan dernyen Manm pou entervenir, Onorab Pillay.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon annan dernyen Manm pou entervenir. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi, Mr Speaker e bonn apre midi. Bonswar tou dimoun ki pe ekout nou. E mon swete ki apre ki nou'n debat sa Mosyon, pandan plis ki, plis ki 2erdtan apepre. Sa ki mon pou al dir, pa pou anflanm plis bann santiman ki'n ganny eksprimen.

Me i a plito ede pou anrisir, sa ki nou le *achieve* koman Lasanble, zisteman pou nou fer lavi nou bann sitwayen la deor, vin en pe pli byen, vin en pe pli fasil.

Mr Speaker, mon pa pou al dan parkour ki nou pei in fer, mon krwar sa in ganny fer byen par bann entervenans ki'n koz lo la. E lefe ki nou'n, fer en kantite progre koman en pei, i testaman ki nou Nasyon entelizan. Nou en Nasyon ki annan bokou savwar fer. En Nasyon avek bokou kapasite, ki kapab fer en kantite keksoz, si nou met nou lespri, ladan.

Ceci dit Mr Speaker ozordi, mon pran laparol pa zis koman en Manm Lasanble, pa zis koman Dirizan Lopozisyon dan Lasanble, me osi koman, en sitwayen konsernen avek bann konsern ki pe ganny eksprimen, par nou bann ko-sitwayen la deor. E lafason ki zot pe vwar Lasanble Nasyonal e travay ki Lasanble Nasyonal, pe fer.

Mon dir sa Mr Speaker, akoz sa Mosyon i pou inevitableman anmenn mwan pou fer serten pwenn referans, lo sityasyon ki nou bann travayer ozordi i trouv zot ladan. E petet enn bann rezon, oubyen enn bann faktor ki par anba serten konportman oubyen serten sityasyon, ki zot bezwen sibir, an relasyon avek bann landrwa travay ki zot trouv zot lekor ladan.

Premyerman Mr Speaker, i enportan pou mwan koz lo Lartik 30 nou Konstitisyon. E sa se drwa bann madanm ki travay, bann manman ki travay oubyen *rights of working mothers*, ki'n ganny dir dan nou Konstitisyon.

Aprè i enportan osi, pou mwan mansyonn Lartik 35 nou Konstitisyon. E sa i koz, i '*recognize the rights of the citizen to work*', dan en profesyon ki li i swazir. I enportan pou mwan nonm sa de provizyon konstitisyonnel. Akoz i permet mwan pou fer en pwenn, en sitye enn eleman, sa largiman ki nou'n annan.

Onorab Esparon in koz lo bann sityasyon kot, i pe demande ki Gouvernman i met Polisi kler e reviz Lalwa kot i neser, pou protez bann travayer ki ganny agrese fizikman e seksyelman.

Mon ti ava demann Onorab pou osi konsider sa mo verbalman, dan son *summing-up*. Akoz i osi en eleman enportan dan lafason ki en travayer i ganny trete. Malgre ki mon pa oule ouver sa levantay, kantite tretman ki en travayer pou gannnen dan son landrwa travay.

Mon krwar verbalman, i osi en fason ki en travayer i osi sibir serten labi oubyen serten tretman, ki parfwa sa travayer i santi poudir, pa al anliny avek kondisyon e sityasyon travay ki i trouv ladan.

Ler nou vin lo sa eleman konstitisyonnel ki mon'n koz lo la, i enportan pou Onorab, dan son *summing-up*, sitye bann sirkonstans

ki souleve, ki fer ki parfwa serten landrwa travay i tret serten travayer dan en fason.

Par egzantp, nou'n annan bann restriksyon otour *COVID*. Nou'n annan lafason ki bann Protokol *COVID*, in ganny met an plas dan sa bann landrwa travay. Ki'n fer ki serten travayer par egzantp, in bezwen al se zot, letan ki zot in kontrakte *COVID*, pandan de semenn. E sa parfwa in anmenn serten anplwayer, pou termin zot kontra travay.

So ler Onorab pe koz lo bann Polisi kler. Sa bann Polisi mon konnen, zot pa pou kapab adres tou sa bann keksoz. Me sa deba lo sa bann Polisi, pou bezwen en deba ouver, kot i ava permet nou tou partisipe. E koz lo ki mannyer nou relman anvi protez drwa travayer.

Malgre ki nou pa pou dakor avek sa ki Onorab Cosgrow in dir. Wi, koman en parti, nou annan leksperyans, fer aksyon endistriyel an sa ki konsern, drwa travayer. Premye, enn bann Linyon Travayer ki'n pli *successful* dan Sesel, se Linyon Travayer ki ti asosye avek Parti *SPUP*. Nou pa kapab *deny* listwar, listwar i la.

Ozordi nou pa la pou koz lo listwar, me nou la pou koz lo kote nou pe ale. E nou bezwen aprann ek sa ki'n arive dan lepase. Pou nou kapab osi fer sir, ki travayer i ganny drwa osi manifeste, dan bann sirkonstans ki zot santi zot bann drwa pa pe ganny respekte, dan zot landrwa travay.

E la i anmenn mwan lo en pwen enportan. Lekel drwa en travayer ki ozordi, nou santi dan sirkonstans ekonomik nou pei ki i ladan, ki travayer i probableman santi, pa pe ganny respekte oubyen pa pe ganny pran o serye? E ki ler mon pe swiv, par egzantp serten deba ki la pe pase lo rezo sosyal, lo Lasanble Nasyonal.

Lo travay ki nou pe fer, ki annan bokou sitwayen, ki santi nou santi pa pe adrese. Si annan en pwen ki bokou sitwayen i santi nou pa pe adrese Mr Speaker, se sa ki konsern zot saler.

Ozordi bokou travayer i santi poudir Lasanble pa pe koz ase lo saler travayer. Si zot byen, si zot mal sa i zot lopinyon. Eski, eski alors, Onorab in konsidere, konsider lefe ki dan sirkonstans kot en travayer i sibir en labi, i pa le vin devan. Akoz zisteman i pa le perdi sa pti saler ki la i pe gannyen pou lemoman.

Kot pou li al rod en lot lanplwa, i pou vin difisil. E mon konnen in annan Manm Onorab ki'n koz lo la. E si mon pa tronpe, dan lentrodiksyon, dan en lot fason, sa pwen in ganny fer kot sa *duress* pa devret pe ganny servi, kont en travayer.

Me sa Mosyon i permet nou ozordi apre midi osi pou anmenn en pwen pli fondamantal. E sa pwen, i se ki a sa moman ki nou pe viv, a sa moman ki nou pe pas ladan dan pei. Saler bann travayer, ki sirtou, sirtou lo en kous saler minimonm, sa saler i tro ba pou zot kapab soutenir a sityasyon lavi.

E dan sa sironstans se sa, ki anmenn bann reaksyon. E parfwa serten reaksyon dan landrwa travay, i ganny trete koman, *insubordination* e ki anmenn en reaksyon sorti kot anplwayer. E sa reaksyon parfwa, e travayer i vwar sa koman en labi.

Nou bezwen realize poudir psikoloji en travayer, e psikoloji son landrwa travay, e sityasyon kot i pe travay, i baze lo sa relasyon ki egziste ant sa travayer, ant sa anplwaye, e son anplwayer.

E mon pe reste lo baz Mosyon, mon pa pe antre dan bann vyolans domestik, sa in ganny fer. Me lefe i reste ki, nou bezwen rod en fason, pou nou adres sa.

Malgre ki Lalwa Lanplwa pou *préconise*, bann regilasyon, oubyen bann gran laliny an sa ki konsern bann, ki mannyer drwa en travayer i ganny respekte dan en landrwa travay, sa i pa vedir, ki nou koman Lasanble, nou pa kapab propoz lavantaz, bann lezot pwen ki devret ganny konsidere.

Dan en *interview*, ki mon krwar *mover* Mosyon in donner avek *Seychelles News Agency*, in zisteman koz lo, nesosite ki pe anmenn son Mosyon. E labsans, labsans bann provizyon legal, ki sipoze fer li kler ki mannyer pou kouver sa size labi, dan bann landrwa travay.

Mon asire ki la anndan, napa en *MNA* ki pa poudir ki en travayer pa'n apros zot e koz lo serten labi, ki'n resevwar dan son landrwa travay. E sa i en keksoz ki en - I pa pou ariv zis avek nou ozordi. I pou ariv avek Manm dan wityenm Lasanble. I pou ariv avek Manm dan nevyenm Lasanble.

A tou moman i pou annan en dimoun ki pou santi, ki pou pas dan en sityasyon. *As long as* ki imen i reste, imen i pou inevitab ki i annan sa bann sityasyon. Sa ki nou, nou bezwen fer, se komans pran bann *steps* serye, pou kapab met an plas bann mezir, ki pou *deal* avek sa.

Mr Speaker enn bann mezir, ki nou bezwen pran se ki nou bezwen konpran, ki nou bezwen annan en *Zero Tolerance Policy*, dan bann landrwa travay, kot in kapab ganny prouve ki en travayer in ganny abize, oubyen agrese.

E sa *Zero Tolerance Policy*, i bezwen anmenn nou, ver bann mezir koreksyonnel, anver sa dimoun ki'n komet sa lofans. I enportan ki i annan en *deterrent* ki for, pou fer en dimoun konpran ki ou pa kapab zis dan nenport ki fason, tret en travayer dan en fason.

E la Mr Speaker, permet mwan pou koz dan sekter lotelri. Si i annan en landrwa kot nou tou la anndan, nou'n resevwar plizyer konplent, lo ki mannyer parfwa, e mon bezwen dir. I pa mon lentansyon pou fer okenn pwen zenofobi.

Me i larealite, ki enn bann konplent ki mwan mon'n resevwar i parfwa ki mannyer bann *Managers* etranze i koz avek *staff* lokal, oubyen en *Managers* i koz avek bann *staff* ki dan pozisyon pli ba, parfwa i *border* lo larogans, e parfwa i *border* lo labi. E mon asire dan son resers Onorab, in *come across* sa bann pwen.

I annan sirkonstans menm kot travayer i ganny demande pou vin travay pandan son *PH*, son *Public Holiday*. San ki i pou menm ganny peye, e si i demande ki mannyer i pou ganny peye, sa dimoun ki ansarz li i dir li koumsa, kontan ki ou annan en louvraz. E ki ou kapab gannyen lavi pou ou fanmir ozordi.

Pou mwan sa i pa akseptab. E si nou koman Lasanble nou le abord sa bann pwen, nou kapab koz lo tou keksoz, nou kapab fer en deba zeneral lo la. Me nou bezwen *zero in* lo bann sityasyon dan serten landrwa, dan serten konteks ki nou santi poudir i annan serten tretman, pou bann travayer ki pa akseptab.

Dan en lot konteks par egzantp kot ou vwar, e mon pou servi legzanp domenn lotelri ankor enn fwa, kot ou vwar poudir malgre ki ou zwenn par egzantp, en Seselwa tre kalifye ki pe debourye dan son travay, zanmen i kapab ariv lo nivo *management*.

Akoz i paret toultan i annan en baryer envizib, ki fer ki sak fwa promosyon i vini. Sa dimoun pa ganny konsidere, pou sa promosyon. E sa i en realite ozordi. Eski sa osi i pa en form, en labi dan en landrwa travay, kot en dimoun i ganny, dan en fason ki pa rezonnab, ganny anpese pou li avanse, dan son profesyon ki in swazir pou li travay ladan?

I annan menm sirkonstans ki'n arive, e la pe enport ki Gouvernman ki pou o pouvwar i pou arive. Kot travay ki en travayer in ganny fer, i ganny pran par en Sef e i ganny prezante par sa Sef koman son travay. E kredi i ganny donner a sa Sef, san ki sa travayer

i ganny loportinite pou li kapab pran kredi pou travay ki li ki'n fer, pou son zefor ki'n mete, dan sa ki'n ganny akonpli.

Tousala i bann realite, e i bann diferan *facets*, sa problemn. E se pour sa rezon, ki mon pe koz lo la. Akoz i annan diferan fason, e diferan kote pou vwar ki mannyer sa problemn i afekte nou, ozordi dan bann landrwa travay.

I pa vedir poudir tou landrwa travay i koumsa, ozordi Sesel. Pou nou dir sa, *then* nou pe admet ki n ou annan en sityasyon ki katastrofik dan tou bann landrwa travay. Kan nou tou nou konnen ki nou annan plizyer Seselwa ki profesyonnel, ozordi ki bann *Managers*, bann *supervisors* dan zot louvraz, ki pe fer zot louvraz tre byen.

E ki *run* zot bann lekip, dan en fason tre efektiv. Me larealite, e se ki i annan Seselwa, i annan dimoun ki pe fer fas avek sa. E ler mon servi sa term Seselwa, mon bezwen osi, malgre ki i annan dimoun pa pou kontan mon koz lo la, me i annan osi lafason, ki serten travayer etranze, i ganny trete avek bann dimoun ki anploy zot.

E eski sa Mosyon, ler i pe koz lo travayer, i pou *mean both* travayer, Seselwa oubyen travayer etranze, an sa ki konsern en Polisi Lanplwa ki mon krwar dan konteks en Polisi Lanplwa, i pou enkorpor tou lede kategori.

So i enportan pou nou konsider sa bann pwen. Akoz se sa ki pou anrasi lafason, ki Gouvernman prezan pou bouz dan *deal* avek sa sityasyon. Mon swete senserman ki Gouvernman i ekout mesaz ki Lasanble pe pase.

Mon swete senserman osi ki, bann Manm Onorab dan Lasanble Nasyonal. Ler nou ganny loportinite pou denons sa bann kalite konportman dan bann landrwa travay, nou pare pou fer li. E nou pa zwe okenn kart politik, ler pe ganny fer.

Larealite Mr Speaker, i se ki Lasanble, i reste lavwa Lepep Seselwa. E koman lavwa Lepep Seselwa, mon napa okenn dout mwan dan mon travay, ki mon pou rankontre plizyer difikilte kan mon koze, kan mon eksprim sa lavwa.

Si mon ti annan en mazorite, probableman mon ti a kapab fer li pli byen. Me malerezman i pa mwan ki annan mazorite, mazorite i avek lo kote Gouvernman.

Se pour sa rezon ki ozordi, dan lafason ki mon pe koze, mon pe demann avek Gouvernman pou li analiz sityasyon, ki egziste. E ki

parfwa menm, bann komantr ki ganny fer par bann *leaders* dan Gouvernman, i pa devret ganny fer akoz i pa ede, dan konteks kree en latmosfer, travay ki *conducive*, dan serten landrwa.

Par egzanp, mon pa pou al kont nou *Standing Orders*. Me en komantr ki dir, mon konn tou sa ki pase dan *newsroom*, i pa ede dan *newsroom*, pou fer ki tou dimoun i santi *safe* dan landrwa travay.

I pa ede osi kan ou pou ganny ou en, anplwayer ki dir ou pou dir, si sa dimoun i anv kite - mon pa pe koz Gouvernman - me si sa dimoun i anv kite, i kapab kite. I napa problem. Mon konnen ki, Sesel nou'n devlop en latid. E i enportan Mr Speaker ler mon dir sa, ki mon pa ofans person.

Pandan parkour ki mon'n pas ladan pandan sa dernyen 16mwan, mon'n realiz en keksoz. Bokou dimoun ki n ariv a en nivo dan zot lavi, in bliye ki a en serten moman, ti annan en *cleaner*, ti annan en lot dimoun ki ti pe travay pou ede ki sa dimoun, i ariv a sa nivo kot in arive.

E souvandfwa sa tretman ki Onorab Esparon pe koz lo la, i ganny resevwar par en dimoun ki dan en kad pli ba dan en landrwa travay. E menm parfwa sa dimoun ki li son manman, ti en *cleaner*, i bliye ki mannyer ozordi li i pe tret sa *cleaner* dan sa landrwa travay, kot li i ete.

Mon konnen i difisil pou nou aksepte, me i larealite. In arive dan serten sirkonstans. Prezan keston se, eski nou *dwel* lo lefe ki'n arive, oubyen eski nou bouz *pass* sa. E nou rod fason pou asire ki nou tou nou ganny edike dan lafason, ki kalite etik nou pou servi dan landrwa travay.

Mr Speaker louvraz *mover* Mosyon apre midi, dan son *summing-up*, pou enn ki enteresan. Mon konnen, *mover* Mosyon pou tante, e ganny dir par bann Manm lo son kote latab, ki i bezwen reponn komantr politik ki'n ganny fer.

MR SPEAKER

Akoz ou pe fer sa komantr Onorab Pillay? Les *leader* Mosyon i a fer son *summing-up*. Loter Mosyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker.

MR SPEAKER

Silvouple, konplet zis pou ou. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker, mon konpran ou. Me selman, anba Lartik 102 mon annan drwa lekspresyon mwan.

MR SPEAKER

Wi. Be ou pe -

HON SEBASTIEN PILLAY

So li i ava dir mwan ki komanter in fer-

MR SPEAKER

Ou pe *impute* ki lezot Manm pe lenfliyans ou soz.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon pa pe *impute* nanryen mwan.

MR SPEAKER

So, leave that aside. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon annan drwa koze mwan Mr Speaker. Mersi.

(Interruption)

MR SPEAKER

Ale. Order please!

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mon tou mon fakilte mantal i ankor la. Mwan ki mon annan poudir, se ki, mon krwar ki sa *interview*, avek *SNA* e sa pwen, sa mankman legal ki egziste, i pou en referans pli enportan, ki nou bezwen fer. E la ki mannyer nou bouz - E mon krwar ler ou dir Polisi, mon krwar e ou'n koz lo revizyon Lalwa, mon krwar bout ki enportan osi, se sa size revizyon Lalwa ki bezwen ganny fer.

E ki kad legal, akoz en Polisi i kapab ganny sanze. E menm Lakour, in deza pronons son lekor lo Polisi. E i dir ou en Polisi, napa

lafors Lalwa. Ki bann kad legal ki nou kapab met an plas pou asire, ki legalman serten konportman i pa ganny aksepté?

E mon siport sa largiman osi ki dir ki nou pa bezwen esper, en *model law* pou nou fer li an relasyon ek konteks, ki nou pei i ladan. Me parfwa osi, nou bezwen aprann *from* sa ki sa *model law*, i annan pou ofer. E *from* ki sa bann Konvansyon i annan pou ofer.

So Lasanble i annan loportinite, pou li pa zis koz lo sa Mosyon ozordi. Me nou pe al dan *recess*. Me ki apre *recess*, nou komans *entame* diskisyon lo ki mannyer nou kapab fer, sa ki sa Mosyon pe demande, vin en realite.

E pour kwa pa evantyeleman, kot nou annan si Gouvernman li pe tarde pou vin avek en Lalwa, en *Private Members Bill*. Ki fer ki, sa ki nou oule dir e sa ki nou le vwar i ganny mete, dan en form legal. E i al ver soulazman bann travayer.

Mr Speaker, mon retourn kot mon Konstitisyon. E pou kontinyen *remind* Lasanble, ki laliberte lekspresyon i en drwa. E dan sa Lasanble, i mon drwa. E *as long* ki mon egzers li dapre bann regilasyon e bann prosedir ki annan an plas, mon ekspekte ki mon ganny sa respe pou mwan kapab fer li.

E se menm kalite santiman, ki mon anvi sak travayer dan son landrwa travay i annan. Se ki si i pe fer son travay byen, si i pe delivre dan son louvraz, i ganny sa respe, e sa laliberte pou li kapab egzers son fonksyon, parey son drwa, anba Konstitisyon i donn li.

Se alor ki mwan on swet tou travayer, dan zot profesyon kot zot été, tou le meyer ki Lafet Pak pe vini, mon pou swet tou dimoun en bonn fet Pak. E ki Bondye i kontinyen beni nou. E ki nou tou nou kapab, ansanm rod solisyon pou bann problem ki neser ganny solisyon.

Tout a respektan diferans ki nou tou nou anmennen, ler nou pe rod sa bann solisyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Bon mon ava envit loter Mosyon, Onorab Regina Esparon pou fer son *summing-up*. E repons lo deba. Onorab.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Mon ti a kontan reasir *Leader* Lopoziyon, ki mon lentansyon se pa reponn okenn lakizasyon. Me konsantre lo travay ki devan nou. Mersi.

Bokou in ganny dir, mon ti a voudre remerci tou Manm Onorab ki'n pran par dan sa deba. Lo sa Mosyon byen delika, pou rod solisyon pou nou ed bann dimoun, ki ganny agrese dan landrwa travay.

En size ki avek evolisyon, in ganny met lo latab diskisyon. E ki ozordi mon swete ki Gouvernman i tann nou leokri koman lavwa lepep, e lavwa sa bann dimoun ki pe ganny agrese dan landrwa travay.

Onorab Labonte in fer sorti ki Mosyon in ariv an retar e i ti'n kapab vin pli boner. E i annan ki'n sape ek bann aksyon ki'n afekte bann lezot. E in lans lapel pou bann ki pe ganny afekte pou vin devan, e rod led.

Onorab Lemiel in fer resorti ki souvandfwa agresyon seksyel i vin ek son kote verbal. E ki dan bokou fason, bokou fwa lagresyon i annan sa laspe negativite lo sa endividi. E i anmenn bann laspe imilyasyon, e in fer resorti ki parfwa si annan sa laspe *low productivity*, akoz i annan mank konsantrasyon.

E Onorab Lemiel in osi fer resorti ki, ler *PSO*, pou ganny revwar, ki i asire, ki tou sekter konsernen i ganny enkli, i ganny konsilte e pran kont size sa Mosyon ozordi. E la ankor in fer lapel avek bann viktim pou avans devan.

E fodre nou osi mazine ki, i pli fasil pou lanket dan ka en agresyon fizik e verbal. Konpare avek lagresyon seksyel. E in lans en lapel ek bann *MDAs* pou met an plas bann Polisi kler, pou ed zot travayer, e annan en *Open Door Policy*, pour ki travayer i santi zot lib.

Travayer i santi zot lib, pou vin devan pou raport tel bann ka kot zot pe ganny agrese dan landrwa travay. Onorab Uranie, in dir ki promosyon, e logmantasyon saler, i souvan vin koman en latrap. Olye vin atraver merit. E in lans en lapel ek medya pou sansibiliz dimoun lo zot drwa.

Onorab Bistoquet in fer resorti in koz ek trwa dimoun dan son distrik, zot larm in verse, akoz zot ti trwa viktim ki ti pe soufer, an silans. In koz lo son lapse psikolojik, e lagresyon personnel.

E bann remark *dérogatoire*, bann parol ki fermal, ki *lower* ou *self-esteem*, bann remark ki blesan e fer ou degoute. E in fer resorti ki bann dimoun otreman kapab i souvan ganny afekte. I koz lo bann *sugar daddy*, ki annan biye dan pos, e bann ki target bann zenn fiy.

Akoz zot annan bann afilyasyon kot zot ganny proteze. In koz lo revwar lorganizasyon ki bann Lorganizasyon Sosyete Sivil, pou met an plas en *hotline* ki i a fasil pou raport bann ka agresyon.

Met an aplikasyon bann mekanizm pou lit kont sa bann fleo. Onorab Ernesta, in fer resorti ki sa size, i devret enn ki konsern nou tou. E nou devret pe koz ek en sel lavwa. E in re-tous ankor, Lartik 46B ki bezwen ganny ranforsi, pour ki vin pli, pli elabore e tous tou laspe agresyon.

In sizere ki dan tou landrwa travay i devret annan zot prop Polisi e mekanizm pou adres sa size. Onorab Romain in koz lo respe pou kanmarad dan landrwa travay. E personn pa devret santi li oblize pou soumet kont son agreser. E i devret annan prosedir kler, san viktimizasyon pou raport sa bann latak.

Mr Speaker deba in fer resorti ki, enn bann *harassment* ki pli popiler ki pe arive dan travay se kot sef i met en kantite presyon lo travayer pou fer diferan kalite keksoz. E servi zot pouvwar lo sa travayer, pou retenir kontrol.

I annan ka kot bann Sef i servi lenformasyon, ki zot annan lo sa travayer pou met presyon. I annan bann ka, seksyel ki ariv dan landrwa travay ki pa'n zanmen ganny raporte.

Onorab Loze, in osi koz lo lafason ki dan lepase kot nou'n sorti dan en letan sosyete, *societal generic*. E kot nou devret sorti e komans gete ki mannyer nou rod en gerizon. E kot sa laspe egalite, i pe antre dousman, dousman. E menm lo nivo travay, kot zot ganny menm saler.

Me i bezwen annan en landrwa, sa dimoun ki ganny agrese i kapab rod rekour. Akoz bann Polisi pa al ase lwen. Onorab William in koz lo *C190 Violence and Harassment Convention 2019 - en Revised Convention*. E i fer resorti ki Sesel pa ankor ratifye. E ki *Maurice* li in fini sinyen, in fini met li an mars depi komansman 2022.

E mon swete ki nou osi, nou fer nou devwar e nou ratifye li. E kot dan son *domestication*, nou kapab ankadre tou sa ki neserer pou son enplimantasyon. Onorab Cosgrow, in osi koz lo lalit lo Drwa Travayer, e kot ziska ozordi bann Linyon ki ankor pe lite pou drwa travayer.

E ki mannyer bann keksoz ki ariv kot lakour, ki defoul dan landrwa travay. E nou devret adres li, dan en fason enkonpreansib. E kot nou fer keksoz an tout senserite, pou benefis sa bann travayer.

Onorab Desheila Bastienne, in koz lo bann sityasyon kot travayer i santi zot menase.

E parfwa bezwen tenir zis akoz zot bezwen sa saler lafen dimwan. Onorab Vidot, in fer repas lo bann drwa fondamantal. E site ki sitwayen i devret konsyan, lo tou sa bann drwa ki tou travayer i bezwen ganny trete an dinyite.

E in fer rapel pou demann Gouvernman pou reviz Lalwa, pou fer li pli morde. Onorab Aglae in afirm son sipor, e in fer revu lo ki nivo SADC Sesel, ti osi fer son lavwa tande parmi bann pei Lafrik, pou kondann vyolans kont bann madanm.

Onorab Samynadin i dir, ki i pa devret annan okenn diskriminasyon dan lanplwa. E kot Polisi i devret serye, pour ki travayer pa santi zot entimide. E met an plas striktir kler, pou viktim raporte. E in koz lo en rapor pibliye par Labank Mondyal.

E dernyen entervenans, Onorab Pillay, in koz lo Lartik 30 nou Konstitisyon, drwa bann manman pou travay. E in annan an menn sa drwa manifestasyon. E kot lezot ki, pa le vin devan akoz i per perdi son louvraz. In koz lo bann travayer ki sibir labi dan landrwa travay.

E ki nou devret, pran bann *step* serye pou adres sa bann *harassment*, par annan en *Zero Tolerance Policy*, dan tou landrwa travay. E Mr Speaker dan 142^{enm} Rankont IPU, ki ti fer an 2019, an *Serbia*, sa size *sexual harassment*, ti enn ki ti domin seans travay.

Kot zot ti kondann *sexual harassment*, lo nivo Parlman. E rekomande ki zot devlop bann *standard*, pou konbat *sexism*, e *sexual harassment*, e vyolans dan Parlman, e lezot landrwa travay. E fer li vin en parti, zot Polisi. E konstaman sansibiliz travayer, lo zot drwa e kot bann Polisi Legal i bezwen ganny revize.

Mr Speaker letan mon pe terminen, mon pou deklar fortman, lo non nou Lasanble e lo non Komite Madanm, ki nou kondann okenn agresyon dan nenport ki form kont okenn travayer. Pe enport son nasyonalitye. E sa nou enkli, *harassment* seksyèl, labi fizik, e osi verbal.

E osi demann bann Lazans Gouvernman e Sosyete Sivil, pou zwenn e k nou pou elimin sa bann problem. Kot travayer i kontinyelman ganny agrese dan travay. E pour protez e respe sak travayer. Avek sa de mo mon poudir mersi tou dimoun ki'n pran laparol. E demann zot pou donn sipor, pou sa Mosyon. Mersi Mr Speaker.

(APPLAUSE)

MR SPEAKER

Mersi. Bon mon a prezan met kestyon pour Manm vot lo la. E sa se ki: -

Lasanble i rekomande ki Gouvernman i pou met an plas bann Polisi kler, e reviz Lalwa kot i nesese, pou protez bann travayer ki ganny agrese fizikman e seksyelman dan landrwa travay.

Manm ki an faver - vot wi lev lanmen silvouple? Mersi. Okenn Manm ki vot kont?

Lo kestyon, Lasanble i rekomande ki Gouvernman i pou met an plas bann Polisi kler, e reviz Lalwa kot i nesese pou protez bann travayer ki ganny agrese fizikman e seksyelman dan landrwa travay,

29 Manm in vot pour, 0 kont 0 abstansyon. Alor sa Mosyon in ganny aprouve an inanimite.

Mon remerseye Manm pou zot entervansyon, pou zot deba. Mon remerseye, loter Mosyon pou son travay pou *follow-up* lo *workshop*, lo latelye ki Group Madanm ti fer lo size vyolans domestik, kot sa ti enn bann pwen ki ti ganny sorti tre for.

Mersi bokou, nou pou *adjourn* la e nou a rebran travay demen *matin 9er. Adjourn.*

(ADJOURNMENT)

